

1980/81:21

Tisdagen den 11 november

Kl. 15.00

Förhandlingarna leddes av tredje vice talmannen.

1 § Justerades protokollet för den 3 innevarande månad.

2 § Större debatter våren 1981

Anf. 1 TREDJE VICE TALMANNEN:

Under våren 1981 anordnas en allmänpolitisk debatt med början onsdagen den 4 februari, en finansdebatt onsdagen den 25 februari och en utrikes- och handelspolitisk debatt onsdagen den 18 mars.

3 § Svar på fråga 1980/81:59 om innebörden av det kommunala vetot i visst fall

Anf. 2 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Karl-Erik Svartberg har frågat mig om det kommunala vetot gäller för en eventuell anläggning av utbränt kärnbränsle i Kynnefjäll.

Enligt 136 a § byggnadslagen skall regeringen bl. a. pröva lokaliseringen av industriell eller liknande verksamhet, som är av väsentlig betydelse för hushållningen med energi.

För att regeringen skall kunna lämna tillstånd till lokalisering av verksamheter som skall prövas enligt 136 a §, krävs att den kommun där verksamheten skall förläggas tillstyrker detta tillstånd. Kommuner har således vetorätt vid en prövning enligt 136 a §.

Bl. a. nyanläggningar av atomkraftsanläggningar och anläggningar för uppberedning av atombränsle skall alltid prövas av regeringen.

Beträffande anläggningar för förvaring av använt kärnbränsle gäller att regeringen kan besluta att prövning enligt 136 a § skall ske, om sådana anläggningar bedöms ha väsentlig betydelse för bl. a. hushållningen med energi. Jag vill erinra om att den dåvarande trepartiregeringen 1977 lät förordna om prövning enligt 136 a § av dels ett centralt avfallslager för använt

kärnbränsle, dels en anläggning för lagring av låg- och medelaktivt avfall i Simpevarp.

Jag finner det mot denna bakgrund naturligt att regeringen beslutar att en anläggning inom landet för slutförvaring av utbränt kärnbränsle skall prövas enligt 136 a § byggnadslagen.

Anf. 3 KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsministern för svaret på min fråga.

Det är naturligtvis uppseendeväckande att två medlemmar av regeringen, dels regeringschefen, dels planministern, går ut med helt skilda uppfattningar i en så viktig fråga som det kommunala vetot.

I maj deklarerade planminister Georg Danell att det kommunala vetot inte gäller för en eventuell slutförvaring av utbränt kärnbränsle i Kynnefjäll i Bohuslän. Fem månader senare gav statsministern beskedet att det kommunala vetot gäller. Dessa skilda deklARATIONER fann jag så anmärkningsvärda att jag ansåg det nödvändigt att ta reda på vilken uppfattning regeringen har i det här ärendet. Det var därför jag ställde frågan till statsministern som regeringschef.

Jag har nu fått svaret att statsministern finner det "naturligt att regeringen beslutar att en anläggning inom landet för slutförvaring av utbränt kärnbränsle skall prövas enligt 136 a § byggnadslagen". Jag utgår naturligtvis från att detta är regeringens uppfattning, men för att få full klarhet vill jag fråga statsministern:

1. Är svaret att se som regeringens officiella uppfattning?

2. Innebär svaret att en eventuell anläggning i Kynnefjäll verkligen kommer att prövas enligt 136 a §, dvs. med kommunal vetorätt? Jag vill gärna ha ett sådant förtydligande, då statsministern på ett annat ställe i svaret säger att regeringen kan besluta om prövning enligt nämnda paragraf.

Hanteringen av den här frågan ger mig vidare anledning att ta upp ett annat spörsmål. Jag gör det i anslutning till ett referat från centeruppvaktningen hos Thorbjörn Fälldin. De uppvaktande betonade att de uppvaktade som centerpartister. Så här slutar referatet:

"Fälldins åsikter i all ära, men Fälldin är inte allenarådande: – Därefter hoppas vi att representanter för samtliga politiska partier i de kommuner som berörs av planerna på provborringarna på Kynnefjäll åker till Stockholm och får igång en dialog med sina respektive representanter i regeringen, avslutar Henry Carlsson."

Man menar tydligen att om man skall få ett regeringsbesked så måste man uppvakta hela regeringen.

Att ledande centerpartister i Tanum, Munkedal och Ed har denna uppfattning får vi väl stå ut med, men det vore förödande för tilltron till uttalanden från regeringens företrädare om det blev en allmän uppfattning att statsråd kan hålla sig med privata uppfattningar i viktiga politiska frågor. Jag vill därför fråga statsministern: Hur skall man veta när statsråd uttalar sig som privatpersoner och när de gör det som företrädare för regeringen?

Anf. 4 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Som svar på Karl-Erik Svartbergs senaste fråga skulle jag vilja säga, att var och en som har någon erfarenhet av riksdagsarbete vet att svar på frågor lämnas av samtliga statsråd på regeringens vägnar. Jag trodde det var klart för en riksdagsman att det förhåller sig så, och därför finner jag den frågan helt onödig att ställa.

Det sades också att Georg Danell och jag skulle ha redovisat skilda uppfattningar. Det jag känner till är att Georg Danell har sagt att det inte finns förtecknat i lagtexten att slutförvaring skall prövas. Det finns inte heller förtecknat i lagtexten att de båda lager som jag åberopar i mitt svar skall prövas. Men regeringen kan förordna – det var precis den formulering jag använde i svaret – att också sådana anläggningar skall prövas. Denna möjlighet använde den förra trepartiregeringen för dessa båda lager. Därför tror jag att det blir svårt att visa på några hållbara skäl för att inte låta pröva en anläggning för slutförvaring av utbränt kärnbränsle på samma sätt. Vi måste komma ihåg att detta är en verksamhet som skall bedrivas i årtionden och århundraden. Och varför skulle just denna del av kärnbränslecykeln inte prövas på samma sätt som övriga delar? Eller sätter Karl-Erik Svartberg det resonemang i fråga? Svaret är på regeringens vägnar: Ingen inom regeringen sätter detta resonemang i fråga. Har vi prövat de andra förvaringarna enligt 136 a § talar all logik för att vi prövar också slutförvaringen på samma sätt.

Anf. 5 KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Jag tycker att jag har fått klarläggande besked. Nu tolkar jag detta besked så att anläggningen verkligen skall prövas. Det är inte på det sättet att Georg Danell har hängt upp sitt uttalande enbart på att detta inte finns förtecknat i lagtexten. Han har alltså klart deklarerat att det kommunala vetot inte gäller just på grund därav. Thorbjörn Fälldins partivän Kjell A. Mattsson i Strömstad har också gått till ganska kraftigt angrepp mot planministern och betecknat hans resonemang som struntprat.

Jag har mycket väl klart för mig att det är regeringens officiella uppfattning, som regeringen svarar för, som uttrycks när jag får ett svar här. Det var bara det att jag ansåg det viktigt att förtydliga detta, framför allt när regeringens företrädare går ut med så skilda besked. Detta svar innebär – om jag förstår det rätt – att regeringen kör över sin fackminister, planministern, i denna fråga. Och det är naturligtvis bra för kommunerna att få detta klara besked. Men jag har inte fått riktigt klart besked om när statsråd uttalar sig som privatpersoner och när de gör det som regeringens företrädare. Skall jag tolka tystnaden så att det är bara i riksdagen som de uttalar sig som företrädare för regeringen?

Anf. 6 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Karl-Erik Svartberg tillämpar en något egendomlig debattteknik. Han konstaterar att det är fullt klart att Georg Danell har uttalat att den här typen av slutförvaring inte finns förtecknad i lagtext. Detta är alltså

ett faktum, vilket Karl-Erik Svartberg också håller med om. När jag nu å regeringens vägnar konstaterar att den förra trepartiregeringen förordnade om att kommunen skulle få säga sitt, dvs. få säga ja eller nej till de båda lagringar jag nämnde, och att den nuvarande regeringen kommer att handla på samma sätt när det gäller slutförvaring, då är det inte fråga om att köra över någon, utan då är det fråga om att regeringen har den uppfattningen.

Det är alltså ett besked jag ger å den nuvarande regeringens vägnar. Men en sak vet vi inte, och det är hur en annan regering, exempelvis en socialdemokratisk, kommer att göra med ledning av den lagtext vi har. Jag har gett ett besked å trepartiregeringens vägnar, och det beskedet behöver Karl-Erik Svartberg inte på något sätt sätta i fråga.

Anf. 7 KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Jag förstår inte riktigt resonemanget om debattekniken. I mitt förra anförande sade jag ju att jag nu har helt klart för mig – och jag föreställer mig att också invånarna i Bohuslän har helt klart för sig – att 136 a § kommer att tillämpas i det här fallet, och då innebär det vetorätt för kommunerna. Om den saken är vi ju helt överens.

Men statsministern måste förstå att när två regeringsmedlemmar går ut med så helt skilda deklARATIONER i ett ärende, då är det naturligt att människor reagerar och att man som i Bohuslän för en stor debatt om detta. Självfallet måste vi då föra fram denna fråga, så att vi får ett klarläggande. Nu betraktar jag det besked jag fått som att frågan är ur världen, och jag ber att än en gång få tacka för detta.

Anf. 8 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Det var just därför att Karl-Erik Svartberg hade konstaterat att han nu visste vad som gällde som jag var förvånad över att han fortsatte debatten.

4 § Svar på fråga 1980/81:62 om abortlagstiftningen

Anf. 9 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Eva Hjelmström har frågat mig om jag anser att abortlagen skall ligga fast i sin nuvarande utformning.

Regeringen tillsatte i februari i år en kommitté som bl. a. skall utvärdera den nuvarande abortlagstiftningen. I direktiven för kommittén anges att den bör utgå från den huvudprincip som nuvarande abortlag bygger på, nämligen kvinnans rätt att inom vissa gränser själv bestämma om hon vill fullfölja en graviditet eller ej. Vidare anges att de tidsfrister som reglerar abortförfarandet bör gälla även i fortsättningen.

Abortkommittén kommer i sitt arbete att göra en omfattande genomgång av hela abortfrågan. Den skall bl. a. belysa kvinnors erfarenheter av abortrådgivningen och hur preventivmedelsrådgivningen fungerar. Kommit-

tén skall också analysera regionala, arbetsmarknadsmässiga och åldersmässiga variationer i abortfrekvensen och studera hur förhållandena på arbetsmarknaden samt kulturella, sociala och religiösa faktorer påverkar möjligheten att fullfölja en graviditet och därmed inverkar på antalet aborter.

Nästan var fjärde graviditet avbryts genom abort. Detta inger stor oro. Det är min förhoppning av vi utifrån utvärderingen av abortlagstiftningen skall kunna finna åtgärder som bättre än i dag förebygger aborter. Jag förutsätter att det syftet är gemensamt både för dem som liksom jag röstade mot den nuvarande lagen och för dem som röstade för den.

I avvaktan på den pågående utvärderingen har regeringen inga planer på att ändra abortlagen.

Anf. 10 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag tackar Thorbjörn Fälldin för svaret på min fråga.

Låt mig först konstatera att upprördheten, inte minst bland landets kvinnor, blev stor när Thorbjörn Fälldin, Gösta Bohman och Lars Leijonborg öppet angrep den nuvarande abortlagstiftningen och därmed kvinnans rätt till sin egen kropp.

Det var, herr talman, symtomatiskt att när de tre herrarna i Pingstkyrkan tog upp frågan var de omedelbart beredda att lasta över hela ansvaret på just oss kvinnor. Det har inte fallit dem in att vända på steken. De frågar inte efter kvinnornas möjligheter att föda barn i ett barnfientligt samhälle, i ett samhälle där daghemsbristen är akut och arbetslösheten ökar. Inte heller frågar de efter barnens rättigheter, rätten att födas välkomna till ett solidariskt samhälle. Nej, i stället lägger de sten på sten på kvinnornas axlar och ökar skuldbördan och ångesten.

Abort är naturligtvis ingenting önskvärt. Däremot kan abort vara nödvändigt och därför måste också den fria aborten få finnas kvar.

Nu säger Thorbjörn Fälldin i sitt svar: "I avvaktan på den pågående utvärderingen har regeringen inga planer på att ändra abortlagen." Detta svar kan naturligtvis förefalla betryggande men är det inte, tvärtom. Vad innebär, Thorbjörn Fälldin, "i avvaktan på"? När tre företrädare för de borgerliga partierna, varav två är partiledare och en både partiledare och statsminister, samtliga uttalar sig mot de fria aborterna och därmed bäddar för en reaktionär våg som vill ändra på kvinnornas rättigheter, de rättigheter som vi har kämpat oss till, inger detta oro. Jag tycker, herr talman, att Thorbjörn Fälldin kort och gott skulle kunna ge svar på frågan om regeringen kan tänka sig att ändra den nuvarande fria abortlagstiftningen. Det går att svara ett kort ja eller nej på den frågan. Thorbjörn Fälldin.

Anf. 11 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Alldeles oavsett vilken inställning man har till den nuvarande abortlagen anser jag det otillfredsställande att nästan var fjärde graviditet avbryts genom abort. Som jag ser det är en abort en nödgärd och rymmer etiska problem av en särskild dimension. Det är just den här personliga

synpunkten som jag gav uttryck åt i Pingstkyrkan när jag fick frågan. Jag framhöll också att vi håller på med en utvärdering och att lagen inte kommer att ändras innan utvärderingen är klar. Men hävdar man att lagen är perfekt sådan den är i dag, hade man egentligen inte behövt göra någon utvärdering. Eftersom det vid lagens tillkomst rådde enighet om att lagen efter en tid skulle utvärderas, har jag utgått ifrån att det på alla håll måste finnas en öppenhet att ta del av vad man kommer fram till vid denna utvärdering.

Om det uppfattas så att den inställning jag gav uttryck åt skulle vara någon annan än min rent personliga, så vill jag särskilt markera att jag gav så raka svar som möjligt, grundade på min personliga uppfattning. Jag tror att detta gällde också de båda andra som yttrade sig i Pingstkyrkan. Det gäller alltså personliga uppfattningar, som vi har gett uttryck åt.

Min inställning är att det är fel, alldeles oavsett vilken lagstiftning vi har, att så mycket av ansvaret i detta fall överlämnas på kvinnorna. Det är nog obestridligt att männen i alltför hög grad har lagt ansvaret för preventivmedelsanvändningen på kvinnorna och på det viset smitit ifrån det ömsesidiga ansvaret för att undvika oönskade graviditeter. Det är den grundinställning jag har.

Jag har tidigare sagt, och jag vill säga det nu också, att ingen skall tro att man löser sådana här frågor enbart genom att ge en lagparagraf den ena eller andra utformningen. Vad som händer i samhället i sådana här avseenden är i hög grad beroende av vilka värderingar vi som enskilda individer lever med, när vi ställs inför en sådan här situation.

Anf. 12 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Thorbjörn Fälldin framhåller att det var hans personliga uppfattning liksom Gösta Bohmans och Lars Leijonborgs personliga uppfattningar som de gav uttryck för i Pingstkyrkan. Nu var naturligtvis samtliga tre där inte i egenskap av Thorbjörn Fälldin, Gösta Bohman eller Lars Leijonborg. De var naturligtvis inbjudna i egenskap av statsminister resp. partiledare och partisekreterare.

Thorbjörn Fälldin säger att det inget stor oro att var fjärde graviditet avbryts genom abort. Låt mig då helt kort konstatera några saker som Thorbjörn Fälldin inte kan vara omedveten om.

För det första har det totala antalet aborter inte stigit sedan den nya abortlagstiftningen kom till stånd. Tvärtom har antalet aborter i tonårsgrupperna minskat.

För det andra har abortfrekvensen mycket litet med abortlagstiftningen att göra. Det går inte att avskaffa aborter med förbud lika litet som en fri abortlagstiftning behöver leda till en ökning. Vad som i stället sker om man skärper bestämmelserna är att antalet illegala aborter kraftigt ökar.

För det tredje kan antalet aborter minskas genom förebyggande åtgärder, typ Gotlandsprojektet. Här går regeringen i stället ut och skär ned på just den avdelning i socialstyrelsen som sysslar med de abortförebyggande åtgärderna, H-nämnden.

Thorbjörn Fälldin sade att det förelåg enighet i riksdagen om utvärdering-

en. Det är inte riktigt. Vänsterpartiet kommunisterna fruktade just det som nu har kommit, nämligen att man skulle börja tumma på lagstiftningen. Vi ville ha en utredning som innebar att samhället stöttade kvinnorna genom abortförebyggande åtgärder, gav dem råd och stöd i den stund de tvingades ta till abort.

Jag har, herr talman, inte blivit lugnad av Thorbjörn Fälldins svar. Det är klart oroväckande om man från regeringens sida på det här sättet planerar att inskränka på kvinnornas rättigheter. Thorbjörn Fälldin gav inget rakt besked – ja eller nej – om man tänker göra detta.

Anf. 13 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! För att det inte skall råda några som helst missförstånd vill jag påminna om vad jag säger i slutet av mitt svar: "I avvaktan på den pågående utvärderingen har regeringen inga planer på att ändra abortlagen." Det är alltså det besked som jag ger å regeringens vägnar.

Men sedan är Eva Hjelmström oroad av att jag på direkt fråga, först av en norsk journalist och sedan i Pingstkyrkan, har redovisat hur jag ser på detta spörsmål. Det kan väl inte vara så att jag därför att jag är statsminister skulle ha kravet på mig att ljuga om min uppfattning i detta avseende, när frågan ställs till mig. Jag gör ju också klart att detta är min personliga uppfattning och hänvisar till att jag i dag har samma grundläggande mening som vid det tillfälle då vi här i riksdagen röstade om abortlagen?

Jag tycker inte att det kan behöva råda någon tveksamhet i vare sig det ena eller andra avseendet. Det kan inte behöva råda någon tveksamhet om hur regeringen kommer att handla under den tid som utvärderingen pågår. Det kan heller inte råda någon tveksamhet om vilken personlig uppfattning jag har i denna fråga.

Anf. 14 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag har inte krävt att Thorbjörn Fälldin skall ljuga om sin personliga uppfattning. Däremot tycker jag att den personliga uppfattningen i sig är intressant, eftersom Thorbjörn Fälldin har möjlighet att i regeringen driva den. Men samtidigt är det ju, när Thorbjörn Fälldin får en sådan här fråga, i sin egenskap av statsminister som han svarar. Om inte, skulle det snarast vara fråga om röstfiske.

Sedan vidhåller Thorbjörn Fälldin uttalandet: "I avvaktan på den pågående utvärderingen – –."

Som jag konstaterade förut, var det just detta som vi fruktade – när man skulle göra en utvärdering av lagstiftningen och inte en utredning om hur man skulle förbättra kvinnornas situation, bl. a. genom att satsa på forskning rörande ofarliga preventivmedel som också män skulle kunna använda. Men när jag går till den debatt som fördes i november förra året, konstaterar jag att dåvarande socialministern Rune Gustavsson och andra företrädare för den borgerliga regeringen gång på gång gick upp och förklarade att beslutet om en utvärdering på intet sätt skulle innebära att man skulle ändra på kvinnans rätt till sin egen kropp, att man skulle inskränka på nuvarande,

Nr 21

Tisdagen den
11 november 1980

Om abortlagstiftningen

relativt sett, fria abortlagstiftning. Det har alltså på ett halvår gått så snabbt att olika företrädare för regeringen nu går upp och säger att detta är fullt möjligt.

Jag tycker att det var att föra riksdagen bakom ljuset när man fattade detta beslut.

Anf. 15 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Jo, Eva Hjelmström, jag har fullt klart för mig att så länge jag är statsminister så uppfattar folk det på det sätt som Eva Hjelmström gjort – att statsministern har den och den uppfattningen. Det sade jag också i mitt förra inlägg.

Men är då kravet på mig att jag, därför att jag har denna uppgift i vårt samhälle, skall ljuga beträffande min personliga uppfattning?

Om Eva Hjelmström tänker över den frågan litet till, så tror jag att hon skall finna att det är ett fullständigt orimligt krav som ställs på den som har uppgiften att vara statsminister.

Sedan hoppas jag att vi som har skilda uppfattningar i denna fråga, vilket gäller Eva Hjelmström och mig, också i fortsättningen har respekt för varandras uppfattningar. Jag tror inte att den uppfattning och det ordval som Eva Hjelmström använder sig av här är helt representativt för alla kvinnor i vårt samhälle, men jag gör heller inte anspråk på att föra till torgs en uppfattning som är helt representativ för alla män i det svenska samhället.

Anf. 16 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Visst bör vi hysa respekt för varandras uppfattningar; det är jag helt överens med Thorbjörn Fälldin om. Men här gäller det faktiskt regeringens politik, och jag har, herr talman, väldigt svårt för att känna respekt för den regering som så sent som i november förra året förklarade att det inte förelåg några som helst planer på att tumma på kvinnans rätt till abort men som sedan – bara ett år efteråt – går ut och förklarar att motsatsen kan bli fallet inom en relativt nära framtid. Den regering som agerar på det sättet har jag svårt för att respektera och lita på.

Herr talman! Samhällets uppgift måste naturligtvis vara att genom lagstiftning och genom en god hälso- och sjukvårdspolitik ge kvinnorna möjlighet att få abort utan att de skall behöva riskera sin ekonomi och sin hälsa – eller sitt människovärde; det sistnämnda är inte minst viktigt.

Jag konstaterar att Thorbjörn Fälldin över huvud taget inte har kommenterat det som jag tidigare tog upp här och som han inte kan vara omedveten om, nämligen att vad som nu sprids också via massmedia – att det skulle ha skett en dramatisk ökning av aborterna, att fler kvinnor skulle begå abort nu än tidigare, att de skulle använda aborten som preventivmedelsmetod osv. – det är helt felaktiga uppgifter. Tvärtom har en massa positivt skett sedan den fria abortlagstiftningen kom till.

Med anledning av applåder på läktaren yttrade
Anf. 17 TREDJE VICE TALMANNEN:
Meningsyttringar från läktaren är förbjudna.

Nr 21

Tisdagen den
11 november 1980

**5 § Svar på fråga 1980/81:73 om handläggningen av visst koncessions-
ärende**

*Om handlägg-
ningen av visst
koncessionsärende*

Anf. 18 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Gullan Lindblad har frågat mig när kemirörelsen vid Skoghallsverken kan vänta ett besked i frågan rörande eventuellt uppskov med övergång till kvicksilverfri process.

Koncessionsnämnden har i sitt yttrande föreslagit ett tidschema för övergång till kvicksilverfri process vid kloralkaliefabriken i Skoghall som innebär att den andra etappen skall vara genomförd inom en treårsperiod och den tredje etappen inom ytterligare tre år.

Regeringen kommer att fatta beslut i ärendet inom de närmaste veckorna. Detta besked har också bolaget fått vid en uppvaktning nyligen.

Anf. 19 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min fråga.

Klockan är faktiskt fem minuter i tolv för Skoghallsverkens del när det gäller att få ett besked i den här frågan. Regeringen har haft lång tid på sig för att fatta ett beslut i frågan, som utan tvivel är av utomordentlig betydelse för värmländskt näringsliv, eftersom ca 400 anställda berörs, och detta i ett lån med svåra sysselsättningsproblem.

Redan 1978 ansökte dåvarande Uddeholms AB om dispens från beslutet 1975 om helt kvicksilverfri bearbetning före utgången av 1980. Man önskade en dispenstid till utgången av 1986.

Jag är helt medveten om att den här frågan naturligtvis är besvärlig, inte minst med hänsyn till miljöaspekterna. Ett viktigt önskemål är ju också ett renare Vänerhav och en renare luft. Men nu har två år gått, och regeringen har haft lång tid på sig för överväganden och bedömningar. Bl. a. har ju koncessionsnämnden varit inkopplad och gett sin rekommendation redan i maj 1979: att de äldre kvicksilvercellerna skall vara utbytt före utgången av år 1982, att fabriken skall vara helt kvicksilverfri före utgången av 1985 och att kvicksilverutsläppen skall begränsas.

Som jag sagt i min fråga och som framgår även av svaret har det varit en del uppvaktningar i ärendet. Det finns en del förbehåll när det gäller en från bolagets sida positiv vilja att övergå till en helt kvicksilverfri process. Dessa synpunkter har också kommit fram vid uppvaktningar hos planministern från Hammarö kommun och fackföreningarna vid kemidivisionen. Man har naturligtvis betonat kemidivisionens betydelse i sysselsättningshänseende men också framfört att bolaget bör beviljas det statsbidrag på 17,5 milj. kr. som man sökte i samband med försöksanläggningens uppförande 1975–1977.

Vidare har man betonat att någon utbyggnad enligt kvicksilvermetoden inte bör tillåtas vid någon annan planerad fabrik.

Herr talman! Jag kan naturligtvis inte vänta mig något utförligare besked av jordbruksministern i dag, men jag vill säga att jag i stort delar den uppfattning som framförts av företaget, kommunen och facket. Jag tolkar jordbruksministerns hänvisning till koncessionsnämndens beslut som ett ja till en relativt lång dispens tid, och det är bra eftersom det är väldigt svårt för ett så stort företag att vända hela inriktningen så att säga.

Till sist bara en fråga: Delar jordbruksministern rent principiellt – jag begär inte annat – min uppfattning att företag bör behandlas så lika som möjligt när det gäller tillåtelse till kvicksilverutsläpp?

Anf. 20 Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Svaret på den sista frågan är ja.

Statsbidragsfrågan kommer att avgöras samtidigt med koncessionsärendet. Jag beklagar att ärendet har tagit lång tid, men det är så att beslut i stora och svåra ärenden ibland kan komma att ta längre tid än som är önskvärt. Behandlingen kan i vissa fall också påverkas av andra ärenden.

Men det viktiga är kanske ändå inte att ärendet tagit lång tid utan att beslutet ur Skoghallsverkens, de anställdas och miljövårdens intressen blir så bra som det över huvud taget är möjligt. Det är många intressen som här skall vägas samman, och det är en av anledningarna till att det har tagit tid. Jag anser att det får ta den längre tiden om man därigenom blir säker på att man kommer fram till ett så bra beslut som över huvud taget är möjligt, och det hoppas jag att vi skall göra. Vi kommer att fatta ett beslut i regeringen inom de allra närmaste veckorna.

Anf. 21 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern särskilt för de här senaste förtydligandena. Jag tolkar det så att om slutet blir gott så är allting gott. Jag ser detta som ett positivt besked. Jag hoppas att det verkligen skall bli en positiv handläggning såväl när det gäller dispensgivningen som när det gäller en eventuell bidragsgivning. Med tanke på alla de beslut som regeringen och kanske framför allt riksdagen har fattat när det gällt bidrag till olika företag, så skulle det här verkligen vara ett väl motiverat bidrag, en hjälp till självhjälp åt ett företag som ändå har framtiden för sig och som har egen livskraft.

Att jag ställde en fråga om lika behandling av olika företag beror naturligtvis på att det, som jordbruksministern vet, finns andra företag som släpper ut mycket kvicksilver och att det finns andra företag som också vill bygga nytt. Jag tycker att man då i första hand skall värna om de företag som redan finns och göra allt vad man kan för att få till stånd en tillverkning som ger så litet negativa miljöeffekter som möjligt.

Men jag slutar som värmälndska och säger: En får tacke! Jag tolkar det här beskedet som positivt.

6 § Föredrogs och hänvisades
Proposition
1980/81:40 till utbildningsutskottet

Nr 21

Tisdagen den
11 november 1980

7 § Meddelande om frågor

*Meddelande om
frågor*

Meddelades att följande frågor framstälts

den 11 november

1980/81:89 av *Thure Jadedstig* (s) till arbetsmarknadsministern om industri-
sysselsättningen i vissa orter i Bergslagen:

Vilka arbetsmarknads- och regionalpolitiska åtgärder ämnar statsrådet vidtaga för att begränsa de samhällsekonomiska konsekvenser som kommer att drabba industriorterna Fagersta, Norberg, Surahammar och Hallstahammar?

1980/81:90 av *Lars Henrikson* (s) till kommunikationsministern om åtgärder för att förebygga järnvägsolyckor:

Under det senaste året har flera mycket allvarliga järnvägsolyckor inträffat. Den senaste inträffade i Linköping natten mellan den 9 och 10 november 1980. Det framstår som helt nödvändigt att effektiva åtgärder nu vidtas för att så långt möjligt förebygga ytterligare järnvägsolyckor. Jag får därför ställa följande fråga till kommunikationsminister Adelson:

Vilka åtgärder ämnar regeringen vidta för att förebygga järnvägsolyckor i framtiden och trygga säkerheten för SJ:s passagerare?

1980/81:91 av *Karl-Erik Häll* (s) till jordbruksministern om statsbidrag vid installation av vissa värmepannor:

Vid installation av panna för fasta bränslen och vid stadigvarande övergång till eldning med fasta bränslen utgår statligt bidrag i enlighet med energibidragsförordningen. I denna förordning stadgas att pannan skall ha en sådan eldstadsvolym att påfyllning inte behöver ske mer än två à tre gånger per dygn.

Inom Pajala kommun pågår en omfattande övergång till vedeldning, och där har man konstaterat att förordningen allvarligt hindrar en sådan åtgärd. Länsbostadsnämnden i Norrbottens län avstyrker ärenden där pannans eldstadsvolym inte uppgår till 100 liter.

VVS-entreprenörer hävdar att det inte går att installera pannor med så stort eldrum i ordinära enfamiljsfastigheter, då det medför en mycket stor risk för att pannan börjar koka. Entreprenörer avråder bestämt från sådana installationer och anför att pannor med 75 liters eldrum är lämpligare och att även de faller inom normen för två à tre påfyllningar per dygn.

Nr 21

Tisdagen den
11 november 1980

*Meddelande om
frågor*

Med anledning härav vill jag ställa följande fråga till jordbruksminister Anders Dahlgren:

Är statsrådet beredd att medverka till en sådan ändring av gällande förordning att bidrag kan utgå även vid installation av pannor med 75 liters cldrum?

8 § Kammaren åtskildes kl. 15.40.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

1980/81:22

Onsdagen den 12 november

Kl. 10.00

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

1 § Upplästes och lades till handlingarna följande från valprövningsnämnden inkomna

Berättelse om granskning av bevis för riksdagsledamot och ersättare

Till valprövningsnämnden har från riksskatteverket inkommit bevis om att Stina Andersson, Täby, utsetts till ledamot av riksdagen samt att Erik Johansson, Norrtälje, Annika Öhrström, Tumba, Jan Björinge, Vallentuna, utsetts till ersättare för riksdagsledamöter.

Valprövningsnämnden har vid sammanträde denna dag granskat bevisen och därvid funnit, att de blivit utfärdade i enlighet med 15 kap. 1 § vallagen.

Stockholm den 11 november 1980

Stig Nordlund

/Sven-Georg Grahn

Det skulle antecknas att *Stina Andersson* (c) utsetts att inträda som ledamot av kammaren i stället för *Elvy Olsson* (c) som av sagt sig uppdraget som riksdagsledamot.

Förste vice talmannen anmälde att *Jan Björinge* (c) skulle inträda som ny ersättare för *Karin Söder* under tiden den 12 november – den 31 december 1980.

2 § Anmälan om kompletteringsval till utskott

Anf. 1 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Som ny ledamot i civilutskottet efter *Elvy Olsson* har centerpartiets partigrupp anmält nuvarande suppleanten *Kerstin Andersson* i Hjärtum och som ny suppleant *Jan Björinge*. Centerpartiets partigrupp har vidare som suppleant i konstitutionsutskottet efter *Elvy Olsson* anmält *Jan Björinge*.

Onsdagen den
12 november 1980

ledamot i civilutskottet
Kerstin Andersson i Hjärtum (c)

*Justitieombuds-
männens verksam-
het*

suppleant i konstitutionsutskottet
Jan Björinge (c)

suppleant i civilutskottet
Jan Björinge (c)

3 § Justerades protokollet för den 4 innevarande månad.

4 § Justitieombudsmännens verksamhet

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1980/81:1 med anledning av justitieombudsmännens redovisning av sin verksamhet till 1980/81 års riksdag.

Anf. 2 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Det fanns en tid när det ansågs att JO:s ämbetsberättelser inte skulle diskuteras eller kommenteras i kammaren. Den tiden är nu förbi. Och det är bra. JO-berättelsen bör nämligen inte ses som en intern angelägenhet för enbart konstitutionsutskottet. Den är något som angår alla ledamöter. Den angår i än högre grad medborgarna, som skall leva under de rättsförhållanden som ombudsmännen granskar. Därför är en diskussion i kammaren om dessa ting en vinst ur demokratisk synvinkel.

Den förut rådande tystnaden kring JO-berättelsen – som jag gissar snarast bör ha känts en aning frustrerande för våra ombudsmän – hade sina skäl. Det hävdades, att riksdagen inte skulle överpröva JO, att riksdagens förtroende för sina ombudsmän skulle tas upp i annat sammanhang.

Detta var inte tankegångar för vilka man kunde åberopa något stöd i grundlagen. Det är därför bra att det har blivit erkänt att det står riksdagen fritt att diskutera ombudsmännens berättelse. Det handlar ju nämligen inte alls om att vi skall överpröva några JO-beslut. Ärendena som sådana är en gång delegerade till JO och skall så förbli. När man som riksdagsledamot kan ha en annan mening än JO eller på annat sätt ha anledning kommentera berättelsen, så är det främst därför att lagstiftarna har en helt annan roll än ombudsmännen. De senare skall granska ett enskilt ärendes rättsliga karaktär och innehåll och fälla omdömen därom. Lagstiftarna har däremot att beakta mer övergripande och principiella politiska aspekter på förhållanden inom förvaltningen. Kort sagt: Det förhållandet att riksdagen har valt ombudsmän befriar oss inte från skyldigheten att tänka själva i de övergripande rättsfrågorna.

JO-berättelserna är intressant material. De är inte mindre intressanta

därför att man, som i år, inte har sett någon direkt anledning att motionera i ärendet.

Det är främst på tre områden vi från vpk menar att riksdagen har anledning att vara vaksam. På dessa områden har både årets och delvis också tidigare års JO-berättelser presenterat stoff som är särskilt värt att uppmärksamma. Orsaken till detta är att det illustrerar praxis och anda inom viktiga förvaltningsområden. Och de avslöjar att det inom dessa områden ingalunda är så välbeställt.

Ett slående intryck gäller t. ex offentlighets- och sekretessområdet. Gång på gång noterar man när man läser JO:s material, att offentlighetsprincipens innebörd är dåligt beaktad ute på många förvaltningar, ja, t. o. m. att den inte alls är förstådd på rätt sätt. Tjänstemän högt upp i hierarkin uppvisar de mest besynnerliga varianter av den gamla prussiska maximen att vad som inte uttryckligen är tillåtet alltid är förbjudet. De har inte rätt förstått offentlighetsprincipens karaktär av överordnad regel. Och detta slår igenom i praktiken på ett ibland oroväckande sätt.

Det är något som riksdagen i högsta grad har skäl att uppmärksamma. Vi har skäl att uppmärksamma det därför att det finns en helt ny sekretesslagstiftning, som tyvärr förbigår viktiga problem – något som vpk påtalade i samband med sekretesslagens behandling här i kammaren nyligen. Vi har också att emotse växande problem på detta område i och med den utbredda datoriseringen. Här hotar en allt påtagligare urholkning av viktiga medborgarligena rättigheter, om inget initiativ i motsatt riktning tas från riksdagen. JO-berättelsen ger oss på denna punkt viktigt åskådningsmaterial.

Det andra området är skatteområdet. Där råder av allt att döma en kaotisk rättspraxis och en attityd som JO i fjorårets berättelse såg sig föranlåten att karakterisera som "nedslående".

Det viktigaste är att denna praxis drabbar de vanliga inkomsttagarna, de som inte har råd att föra processer eller hålla sig med egna skattejurister. Vad som har inträffat under åren tycks vara att skattemyndigheterna alltmer upphört att tillse att deklaranten får sin rätt och i stället mer och mer företrätt den rollen att man skall vara någon sorts kronans advokat. Följden är att tvivelaktigheter och orättvisor smyger sig in i taxeringen. Den attityden sprider sig att det blir deklarantens egen sak att söka rättelse om han eller hon inte är belåten med taxeringsbeslutet. Detta måste ju karakteriseras som en klar upplösningstendens. Varje medborgare skall ha rätt att bli behandlad enligt lagstiftarens avsikt och på ett rättvist sätt. Rättvisan skall inte bero av huruvida man underkastar sig långvariga, tidsödande överklaganden, allt medan de tvivelaktiga besluten i första instans fortfar att gälla. Här är ett missförhållande som med sin smygande karaktär påkallar statsmakternas uppmärksamhet och initiativ.

Det tredje området gäller tvånget inom psykiatri och nykterhetsvård. Här gör JO flera tänkvärda observationer. Det framgår att de som är ansvariga för detta tvång tydligen lätt får en felaktig inställning. De visar en benägenhet att tillgripa åtgärder, vilka inte står i rimlig proportion till vad saken i det praktiska fallet gäller. De har med andra ord en rundhänt inställning till

tvångsingripanden och tvångsätgärder mot människor.

Detta är ett ytterst farligt fenomen. Vi får senare tillfälle att under dagen diskutera denna sak när det gäller psykiatrin. Men det är värt att redan nu notera hur JO ställer sig kritisk till den inställning som finns ute på olika institutioner. Att utöva fysiskt tvång, att upphäva människors rörelsefrihet och integritet till person, är en ytterst allvarlig åtgärd. Den skall man se på med försiktighet och i en restriktiv anda. Men det som framkommer tyder faktiskt på en annan inställning. Det är verkligen något riksdagen borde besinna. Alltför länge har man inom denna sektor av samhället fått vänta på en grundläggande lagreform, som gör upp med en föråldrad människo- och rättsuppfattning. Det är därför att hoppas att årets JO-berättelse också på den punkten blir ett memento – och ett verksamt memento – för riksdagen.

Fru talman! Jag har inget särskilt yrkande.

Anf. 3 BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Jörn Svensson hade inget särskilt yrkande. Jag ber för min del att få yrka bifall till hemställen i konstitutionsutskottets betänkande, där vi säger att den av utskottet företagna granskningen av justitieombudsmännens verksamhet ej har gett anledning till något särskilt uttalande från utskottets sida.

I övrigt vill jag göra bara ett par kommentarer till Jörn Svenssons anförande.

Det är givet att man med utgångspunkt från skilda händelser och skilda dokument kan finna anledning till kritik mot hur rättssystemet fungerar i olika avscenden. Och ett av skälen till att vi har JO är just att vi genom JO-ämbetet har en kanal för övervakning av rättssäkerheten. Den är en kanal bland många andra, men en viktig sådan. Jag noterade av Jörn Svenssons anförande i dag att han, kanske till skillnad mot vad han har sagt tidigare, nu tycks ha en hög uppskattning av JO:s arbete och att han menar att JO:s konstateranden kan vara en utgångspunkt för ytterligare debatt i angelägna rättsfrågor. Vpk har ju tidigare ansett att JO-ämbetet inte var särskilt värdefullt, och man har t. o. m. föreslagit att det skulle avskaffas. Riksdagsmajoriteten har haft en annan uppfattning och menar att JO-ämbetet fyller många viktiga funktioner, bl. a. den funktion som illustreras av Jörn Svenssons anförande i dag: riksdagsledamöter och andra kan få sin uppmärksamhet fäst på områden där lagstiftningen är bristfällig eller där tillämpningen av den är bristfällig, och det ankommer då på riksdagen att lägga fram de konkreta ändringsförslag som sådana upptäckter kan föranleda.

Anf. 4 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Det finns ingen större anledning för mig att i detta sammanhang söka sak med Bertil Fiskesjö. Jag vill bara göra den stillsamma noteringen att när vi har varit kritiska till JO-ämbetet, så har det varit en kritik som har riktat sig mot dess effektivitet. Vi har menat att JO-ämbetet på

sikt måste omformas eller ersättas med någon annan typ av övervakande och granskande instans som har andra resurser och som på ett mer systematiskt sätt följer upp det oerhörda flöde av lagar som kommer ut i det svenska samhället och som inte alltid tillämpas på rätt sätt.

Det har alltså inte varit granskningsinstitutionen eller granskningsfunktionen som sådan vi har riktat oss emot – det vet Bertil Fiskesjö mycket väl – utan kritiken har gällt att samhällsutvecklingen i viss mån har passerat det stadium när en institution av den klassiska karaktär som JO-ämbetet har är tidsenlig och att en förstärkning och en systematisering av riksdagens rättsliga granskning i stället vore nödvändig. Det är detta som är innebörden av det här talet om att vi skulle vilja avskaffa JO.

Anf. 5 BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! Vi är naturligtvis ense om att alla rättsövervakande organ bör vara så effektiva som möjligt, och det gäller självfallet även JO, men jag har svårt att se hur man skulle kunna effektivisera ett organ genom att avskaffa det.

Anf. 6 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Nu talar Bertil Fiskesjö mot bättre vetande. Vårt förslag innebar också att JO-ämbetet skulle omformas till en mer kvalificerad instans, som skulle vara mäktig en mycket mer systematisk och fortlöpande uppföljning av det allmänna rättstillståndet i landet. Det var alltså inte fråga om att vi ville avskaffa någonting som inte samtidigt skulle ersättas med något annat.

Utskottets hemställan bifölls.

5 § Tekniska hjälpmedel till handikappade

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1980/81:3 om tekniska hjälpmedel till handikappade.

Anf. 7 EIVOR MARKLUND (vpk):

Fru talman! Under en lång följd av år har vi från vpk:s sida väckt det förslaget här i riksdagen, att bilen skall betraktas som tekniskt hjälpmedel för handikappade och upptas på hjälpmedelsförteckningen. Lika många gånger som vi har framställt förslaget har det behagat socialförsäkringsutskottet att yrka avslag på det. Så gör utskottet även denna gång, tydligen i den trygga förvisningen om att det fortfarande är drygt en och en halv månad kvar innan handikappåret börjar.

Utskottet hänvisar till bilstödskommittén, som i snart två år har arbetat med frågan om bilstöd till handikappade. Enligt direktiven skall kommittén ge frågan en allsidig belysning. Detta har kommittén tolkat så, att det är fritt fram att sitta och segdra frågan i några år, så att regeringen slipper lägga fram

Tekniska hjälpmedel till handikappade

*Tekniska hjälp-
medel till handi-
kappade*

några förslag. Man är väl vis av skadan från HAKO-utredningen, som under flera år låg och samlade damm i departementens hyllor och var till ständig förtret, därför att regeringen blev påmind om dess existens, inte minst från handikapporganisationernas sida.

Det förefaller uppenbart att bilstödskommittén har tillsatts för att blockera frågan. Ser inte Börje Nilsson och andra socialdemokrater i utskottet det här som en förhållning? Att berörda handikappade gör det känner Börje Nilsson säkert till. Frågan om bilstöd till handikappade är ju ingen stor, komplicerad fråga, även om den är nog så viktig för de handikappade som berörs. Det principiella ställningstagandet måste gälla om bilen, rent praktiskt, kan betraktas som tekniskt hjälpmedel. Vi vet att den är ett hjälpmedel, och teknisk är den ju också så länge den inte har vuxit ihop med människans kropp. Vi vet också att den för många är det bästa hjälpmedlet för att klara transporter. För många är den oundgänglig.

När vi nu på nytt har framställt förslaget om att bilen skall betraktas som tekniskt hjälpmedel, har det naturligtvis skett i vetskap om att bilstödskommittén arbetar och att utskottet skulle hänvisa till detta. Men vi har ändå velat lägga fram förslaget, bl. a. för att hjälpa kommittén på traven genom ett uttalande från riksdagen i själva principfrågan. Därmed skulle kommittén kunna ägna sig åt de tekniska lösningarna och avgränsningarna, och ett konkret förslag skulle snart kunna läggas på riksdagens bord.

I motionen tar vi, fru talman, också upp ett förslag om att biltelefon skall betraktas som tekniskt hjälpmedel för handikappade. Detta är i viss mån en konsekvens av kravet att bilen skall betraktas som tekniskt hjälpmedel. Den som inte själv, eller bara med svårighet, kan förflytta sig från sin bil måste ju ha något annat sätt att komma i kontakt med sin omgivning. Det är inte rimligt att de höga kostnader som i dag är förknippade med biltelefon skall läggas på den enskilde. Och även om vissa bidrag utgår för installation, återstår driftkostnaderna på 3:50 kr. per minut. Detta kan innebära att den handikappade inte anser sig ha råd att använda hjälpmedlet.

Fru talman! Jag yrkar bifall till motionen 1979/80:1883.

Anf. 8 BÖRJE NILSSON (s):

Fru talman! I socialförsäkringsutskottets betänkande nr 3 behandlas några motioner på handikappområdet som ingalunda är nya för riksdagen. De har varit föremål för behandling tidigare i olika omgångar men har då av skilda anledningar avvisats. Detta gäller särskilt motionerna om driftkostnaderna för biltelefon för handikappade bilförare samt utveckling av tekniska hjälpmedel.

Efter både långa och ingående diskussioner i utskottet om de förslag som ryms i motionerna har vi i utskottet kommit fram till positiva lösningar, som också samtliga ledamöter ställer sig bakom. Enigheten i utskottet är naturligtvis utomordentligt glädjande i en tid då sparplaner och andra åtgärder slår hårt mot gravt handikappade personer.

Beträffande motion 1167, som jag har väckt, är att säga att utskottet har tillstyrkt den begärda översynen av utveckling av tekniska hjälpmedel.

*Tekniska hjälp-
medel till handi-
kappade*

Översynen bör, som utskottet skriver, inriktas på en kartläggning av marknadsutbud, produktionsförhållanden och resurser för anpassning av hjälpmedlen i fråga, ävensom av konsumenternas behov av förändringar. En kartläggning av forskningen på området är också angelägen. I översynen bör vidare ingå att bedöma behovet av nya eller ändrade produkter, föreslå förändringar i nuvarande hjälpmedelssortiment och i forskningens inriktning med utgångspunkt i konsumenternas önskemål. Till sist säger utskottet beträffande denna motion att översynen lämpligen bör ske under medverkan av främst handikappinstitutet, STU och berörda handikapporganisationer. Detta sista bör garantera att vi får en grundlig översyn av hjälpmedlen, vilket många instanser och många människor kräver och vilket också är nödvändigt för att handikappade skall kunna fungera bättre i framtiden och leva så självständigt som möjligt.

Frågan om avgifter för biltelefon har utretts under flera år i mitten av 1970-talet. Kommunikationsministern avskrev emellertid ärendet 1979 med hänvisning till att driftkostnader för biltelefon skulle täckas genom handikappersättningen. Som jag ser det är det inte möjligt att genom denna ersättningsform, såsom den fungerar i dag, få täckning för de stora kostnader som enskilda handikappade har för sin biltelefon. Det är anledningen till att vi i år på nytt behandlar en motion i frågan, och den här gången har motionen haft större framgång än förut. Det beror dock slutligen på regeringen om vi äntligen, efter många års utredande och motionerande, kan nå en lösning i en för många människor angelägen fråga. Biltelefonen är helt nödvändig för att skapa säkerhet och självständighet i trafiken för handikappade personer. Men avgiften får inte sättas högre än att den enskilde har råd att hålla sig med denna anordning.

Utskottet anvisar två vägar för att lösa frågan när det gäller biltelefon. För egen del vill jag ändå förorda samma modell som är aktuell för texttelefoner åt döva och hörselskadade, nämligen att kostnaderna tas in i televerkets normala budget. Det rymmer en mycket viktig princip på handikappområdet, som säger att finansiering av åtgärder på handikappområdet skall ske på samma sätt som för övriga medborgare i samhället. Den principen är tidigare accepterad av riksdagen.

När det gäller texttelefon för döva, som egentligen inte berörs i det här betänkandet, vill jag ändå säga några ord, eftersom det finns en viss likhet mellan texttelefon och biltelefon. Tydligt är regeringen och televerket oense om hur finansieringen skall ske. Det gör att ingenting händer.

Enligt ett DN-referat i söndags ställer handikapporganisationerna frågan: Hur skulle Thorbjörn Fälldin och övriga statsråd reagera om era telefoner varit avstängda sedan den 1 juli? Detta är vad som drabbat landets döva och svårt hörselskadade. Fördelningscentralerna för samtal mellan texttelefoner och vanliga apparater har upphört med sin verksamhet. Statsrådet Elisabet Holm hävdar slutligen, enligt artikeln, att televerket skall stå för kostnaderna. Televerket vägrar och kräver ett särskilt anslag av regeringen.

Jag är alltså rädd för att biltelefonen hamnar i samma situation som texttelefonen. Som jag ser det måste regeringen visa handlingskraft och säga

*Tekniska hjälp-
medel till handi-
kappade*

ifrån hur det skall vara här. Jag hoppas också att avgiftsfrågan vad gäller såväl texttelefon åt döva och hörselskadade som biltelefon åt gravt rörelschindrade bilförare löses snabbt och att överkostnaderna kan täckas på det sätt som jag tidigare anfört – att televerket får bära de kostnader som kvarstår efter det att man tagit ut rimliga avgifter på samtalen.

Eivor Marklund talade i sitt inlägg om vpk-motionen, där man föreslår att biltelefonen skall betraktas som tekniskt hjälpmedel. Jag finner att utskottet har kommit fram till en bättre lösning. Problemet i dag är inte att anskaffa en biltelefon – den får man gratis via AMS. Problemet är avgifterna, som är mycket höga. Jag finner att den positiva lösning utskottet kommit fram till är bättre än vpk:s förslag. Jag tycker alltså att vpk bör kunna ansluta sig till den.

När det gäller bilstödet till handikappade är det riktigt att det har framförts en kraftig kritik mot detta ute i landet. Efter många års kamp från handikapprörelsen och från olika ledamöter här i riksdagen fick vi slutligen fram en statlig utredning om bilstöd för handikappade, bilstödskommittén.

Det är väl vanligt att man avvaktar utredningar. Jag tycker nog att vpk:s förslag inte leder snabbare fram till en lösning. Utredningen har arbetat i två år, och det är väl en normal tid. Utredningen planerar att lägga fram ett förslag till våren 1981. Jag hoppas att man vid det tillfället verkligen kan lösa frågan om bilstöd för gravt handikappade personer. Den frågan är ofantligt viktig för många människor. Det kan jag också intyga.

Jag vill slutligen, fru talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 9 EIVOR MARKLUND (vpk) replik:

Fru talman! När man hör Börje Nilsson tycks det inte vara mycket som skiljer oss åt, och det noterar jag med glädje därför att jag mycket väl känner till Börje Nilssons verksamhet för de handikappade. Men det kanske ändå fanns litet grand av den där inställningen att förslag från vpk skall man väl inte behöva ta så mycket hänsyn till. Den inställningen tycker jag att Börje Nilsson skulle ta och ändra.

Jag pratade inte alls så mycket om biltelefonkostnaderna ur installations-synpunkt. Jag påpekade, precis som Börje Nilsson, att man kan få bidrag till dem. Men det är ju driftkostnaderna det gäller. Börje Nilsson säger att utskottet har ett bättre förslag än vad vi har. Men vad det handlar om är ändå att Börje Nilsson tillsammans med övriga ledamöter av utskottet har skrivit under meningen att utskottet inte nu är berett att förorda någon bestämd lösning. Samtidigt erinrar Börje Nilsson om att frågan har utretts under lång tid på 1970-talet. Vad är det som säger att det går snabbare nu därför att enskilda ledamöter uttalar en förhoppning om en snabb lösning? Hade det inte varit en styrka för dem som handlägger dessa frågor att det hade funnits ett uttalande från riksdagen? Detsamma gäller frågan om att ta med bilen på förteckningen över hjälpmedel för handikappade.

O. K., Börje Nilsson, vpk:s förslag kanske inte skulle leda till någon snabbare lösning. Men kan vi då inte vara överens om att ett uttalande från

riksdagen skulle leda till en snabbare lösning – skulle innebära en stimulans för utredningen att lägga på ett extra kol i jobbet?

Nr 22

Onsdagen den
12 november 1980

Anf. 10 BÖRJE NILSSON (s) replik:

Fru talman! Jag nonchalerar inte vpk:s motion. Givetvis måste man ta hänsyn till alla goda förslag. Det gör vi också i utskottet. Men vi har efter många och långa överläggningar äntligen fått enighet i utskottet. De borgerliga ställer upp på motionerna. Då tycker jag det är viktigt att gå fram på det sätt som utskottet föreslår. Det leder till framgång. När det gäller texttelefon och andra hjälpmedel är ju meningen att riksdagen skall ge regeringen till känna vad utskottet har anfört. Det är den vägen utskottet kan gå. Jag tror att vi får det bästa resultatet genom att bifalla utskottets förslag.

*Tekniska hjälp-
medel till handi-
kappade*

Det är möjligt att regeringen vill förhålla frågan om bilstöd till handikappade, men vi skall se till att det inte sker.

Anf. 11 NILS CARLSHAMRE (m):

Fru talman! Jag är ganska övertygad om att ingen vill förhålla de här frågornas lösning.

Det är också riktigt som Eivor Marklund säger, att det nog inte är så värst mycket som skiljer oss åt i de här frågorna. Jag vågar liksom Börje Nilsson försäkra Eivor Marklund att vi i utskottet har tagit precis lika allvarligt på samtliga de motioner som vi haft att behandla, oavsett vilka som har undertecknat dem – de är f. ö. till stor del sammanfallande.

Det är kanske ovanligt att det uppstår en liten debatt i kammaren i anslutning till helt enhälliga utskottsbetänkanden. Denna gång tror jag det beror på att vi i utskottet genomgående har betraktat de här frågorna som så viktiga att vi har velat ge dem en extra understrykning genom att också offentligt i kammaren tala om vad det handlar om.

Eftersom dessa saker är väldigt svåra att hålla i och tekniskt och administrativt är komplicerade och besvärliga, är det kanske inte underligt att lösningarna ibland tar sin tid. Jag tror emellertid att det nu råder en rätt allmän enighet även här i riksdagen om den princip som Börje Nilsson nämnde, att åtgärder på olika områden till tjänst för handikappade normalt bör finansieras inom området i fråga. Det är det vi menar när det gäller texttelefoner och biltelefoner. Vi är också då och då överens om att göra avsteg från denna princip. Framför allt när det visar sig praktiskt omöjligt att någorlunda snabbt komma fram på den vägen har vi varit beredda att göra särinsatser för särskilda grupper som det annars skulle vara svårt att få in. Här anser jag att det inte behöver vara särskilt svårt. Biltelefoner är verkligen inte någonting som dräller omkring utefter vägarna i tusendetal. Ganska få av dem som har handikappbil har glädje av biltelefon. Det är därför inte någon ekonomiskt oöverkomlig fråga för en gigant som televerket – det skulle knappast märkas i verkets finansiering, bara man väl finner vägar att ta in det. Och det är för mig, och som jag tror de flesta av oss, en självklarhet att detta är den rätta vägen att gå och att det inte finns anledning att göra något

avsteg från den principen.

När det gäller den tekniska utvecklingen av handikapphjälpmedel tror jag det är bra om vi får en översyn av den. Vi har i utskottet inte avsett att tillsätta någon stor parlamentarisk kommitté för att jobba i åratal med detta, utan det finns redan organ som kan göra den översynen. Man bör vara strategiskt mycket medveten och sätta in översyn och undersökningar på rätta ställen.

Det finns en lucka i vår organisation här. Den luckan finns mellan handikappinstitutet och styrelsen för teknisk utveckling. Nya saker som kommer fram och nya tekniska lösningar passerar ofta någon av dessa organisationer eller båda organisationerna. I verkligheten gör handikappinstitutet sakutredningen och prövar de uppslag till nya tekniska lösningar som kommer fram, medan det är styrelsen för teknisk utveckling som har pengarna och som fattar besluten – på föredragning från handikappinstitutet, kan man enkelt säga. Men där finns en spärr eller en lucka, vilket man vill kalla det, eftersom styrelsen för teknisk utveckling som sin huvuduppgift har någonting alldeles annat än att sörja för tillkomsten av nya handikapphjälpmedel. STU:s uppgift är ju att främja svensk industri. Därför har man där ett par kriterier som man följer i sin verksamhet: man stöder i princip inte andra projekt än sådana som bedöms kunna bli kommersiellt lönsamma, och man stöder inte andra projekt än sådana som innebär en inte alltför obetydlig grad av teknisk innovation. Det kan alltså tänkas – och det händer – att det från handikappinstitutet kommer ett förslag om att stödja ett utvecklingsprojekt. Styrelsen för teknisk utveckling måste kanske då svara nej av ettdera av dessa båda skäl. Antingen säger man: Detta är inte någonting som är för industrin kommersiellt lönsamt, det är alltså inte "vårt bord". Eller också säger man: Den utvecklingsgrad, jämförd med vad vi redan har eller som redan är känd och som det här är frågan om, är för låg, och det är för litet av innovation över förslaget, och därför ligger det utanför vårt ansvarsområde.

Det har vid flera tillfällen funnits idéer om att man skulle förenkla detta. Sedan kort tid tillbaka har handikappinstitutet en nyorganiserad egen avdelning för just forskning och teknisk utveckling. Det är möjligt att den lösning man kan komma fram till är att flytta över beslutsrätten och dispositionen av de 6–7 milj. kr. om året som det hittills gäller från styrelsen för teknisk utveckling till handikappinstitutet. Jag tror mig veta att styrelsen för teknisk utveckling inte har någon invändning mot detta; den vill nog gärna slippa ifrån en del sådana ärenden i varje fall.

Jag har bara velat nämna dessa saker såsom exempel på konkreta frågor som man kan ta upp vid en översyn och där man kan förvänta sig en förbättring. Åtminstone i en del fall är den ganska lätt att åstadkomma. I andra fall är den besvärlig.

Jag tror också – om jag får säga det till sist, fru talman – att mitt i den otålighet som vi alla känner och mitt i den vilja att förbättra situationen på hjälpmedelsområdet, som tar sig uttryck i sådana här enhälliga förslag från ett utskott och som är en del av förklaringen till enigheten, finns en medvetenhet om att vi ändå är bra på väg och har en bra grund att stå på i

Sverige. Jag tog mig i utskottet friheten att säga att samtidigt som vi kritiserar och vill förbättra, så är vi ändå medvetna om att Sverige sannolikt har världens i särklass bäst fungerande organisation för försörjningen med handikaphjälpmedel. Det är viktigt att komma ihåg det också. Men ingenting är så bra att det inte kan bli bättre, och det finns punkter där vi har allvarliga brister som kan undanröjas, och det är det vi enhälligt försökt åstadkomma.

Nr 22

Onsdagen den
12 november 1980

*Det sociala bi-
dragssystemet*

Anf. 12 EIVOR MARKLUND (vpk):

Fru talman! Jag vill bara i korthet notera att Nils Carlshamre vill framhålla att en t. o. m. liten diskussion i kammaren är ett slags betoning av frågans vikt. Eftersom vpk, som Nils Carlshamre vet, står utanför utskotten, är detta vår väg att ytterligare argumentera för de förslag som vi väcker i motioner. Kanske kan ändå t. o. m. den här lilla diskussionen, liksom den votering som jag kommer att begära, ge de människor som med verkligt stort intresse följer vad som händer här i riksdagen i deras frågor ett visst stöd för att med ännu större kraft hävda sina krav. Får diskussionen här den betydelsen har vi gjort nytta i dag.

Anf. 13 NILS CARLSHAMRE (m):

Fru talman! Det är utomordentligt bra att Eivor Marklund på detta sätt vill ge frågan en extra betoning. Börje Nilsson och jag har velat hjälpa fru Marklund att få den att framstå med all den tyngd som en riktig riksdagsdebatt kan åstadkomma. Vi är helt överens på den punkten.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls med 299 röster mot 19 för motion 1979/80:1883 av Lars Werner m. fl.

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Det sociala bidragssystemet

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1980/81:7 om det sociala bidragssystemet.

Anf. 14 GÖSTA ANDERSSON (c):

Fru talman! Det råder stor politisk enighet i vårt land om att vi befinner oss i en besvärlig ekonomisk situation. Vi har därför större anledning än någonsin att försöka diskutera hur vi bäst använder samhällets resurser. Vårt sociala trygghetssystem tar i anspråk en mycket stor andel av statens

ekonomiska tillgångar, och vi kan inte undgå att ställa vårt trygghetssystem under debatt. Vi är helt enkelt skyldiga att fråga oss om vi använder resurserna på bästa möjliga sätt. Vi bör fråga oss om det verkligen är de grupper som bäst behöver stödet som får det och kanske t. o. m. om vi har byggt upp ett socialt trygghetssystem som i vissa avseenden ökar klyftorna mellan olika människor.

Under senare år har det pågått ett arbete i syfte att förbättra vårt sociala trygghetssystem. För att undvika missförstånd vill jag inledningsvis också understryka att jag tror att socialpolitiska samordningsutredningens förslag är ett steg i rätt riktning. Genomförs de principskisser som utredningen arbetar fram, blir vi sannolikt kvitt en del av det som vanligt folk upplever som byråkratiska gränser mellan olika bidrags- och försäkringsformer. Tyvärr begränsades utredningens ekonomiska ramar så snävt att man inte på allvar kunde analysera förutsättningarna för en förbättrad grundtrygghet.

Det är detta problem som vi från centerns sida vill uppmärksamma dels genom motion 1868, dels genom den reservation som vi fogat till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 7.

Låt mig därför snabbt gå över till en mycket konkret analys av hur människorna i vårt samhälle berörs av vissa trygghetsreformer. För att börja med sjukförsäkringen så kommer ingen ifrån att skillnaderna i ersättning till dem som blir sjuka är mycket stora. För dem som ligger högst på inkomstskalan kan en årsersättning bli omkring 100 000 kr. Däremot får hundratusentals människor här i landet nöja sig med 8 kr. per dag vid sjukdom. Man måste då fråga sig om det finns några sakligt bärande och starka motiv för att det skall finnas en skillnad i sjukersättning mellan olika människor på omkring 100 000 kr.

Man måste fråga sig: Gör de hundratusentals människor som tvingas nöja sig med 8 kr. per dag ingen samhällelig insats? Svaret blir: Jo, visst gör de det. En mycket stor del av dessa ägnar sig åt vårdarbete. Det kan gälla de egna barnen. Det kan gälla insatser för gamla föräldrar eller sjuka anförvanter. Ingen kan ifrågasätta det samhällsnyttiga i dessa insatser. Samhället borde i dagens kärva ekonomiska läge visa stor tacksamhet mot alla dem som inte övervältrar detta vårdansvar på samhällets institutioner. Skulle man göra det skulle samhällets kostnader snabbt bli flera hundra kronor per dygn i de enskilda fallen. Ingen borde heller kunna bestrida det samhällsnyttiga i dessa människors arbete. Just därför är det inte så egendomligt om alla de människor som får klara sig med 8 kr. vid sjukdom känner sig djupt diskriminerade av samhället.

Ett annat skäl till att människor får nöja sig med 8 kr. per dag är bristen på arbete i olika delar av landet. Samhället har helt enkelt inte klarat av uppgiften att uppfylla den mest väsentliga av de mänskliga rättigheterna, nämligen att ge alla rätt till ett avlönat arbete. Trots att socialdemokraterna hade makten i över 40 år så klarade de inte den uppgiften. Och i ärlighetens namn måste jag säga att även andra regeringar tycks ha svårt att göra det. Denna brist på arbete kan knappast vara ett godtagbart skäl till att dessa människor skall ha en genant låg ersättning vid sjukdom. En ersättning på 8

kr. per dag räcker knappast till de allra enklaste sysslorna, som måste göras även vid sjukdom.

Det talas ofta om rättvisa och jämlikhet i vårt samhälle, men i fråga om sjukförsäkringen finns det verkligen goda skäl att göra det. Alla rättviseskäl talar för att de människor som i dag får klara sig med denna låga sjukersättning borde få en anständigare grundtrygghet vid sjukdom. Det är de verkligen värda.

En kritisk granskning av vårt pensionssystem visar också på brister. Vi upplever allt fler fall i det här landet där exempelvis kvinnliga folkpensionärer förlorar sitt pensionstillskott. Det beror på att detta standardtillägg fått en byråkratisk knytning till ATP-systemet. Kvinnor vars män avlider drabbas av denna obegripliga och fullständigt orättfärdiga minskning av sin folkpension. Dessa människor plågas av att ha förlorat en av sina närmaste, och samtidigt bestraffas de med att förlora ett pensionstillskott på omkring 6 000 kr.

Något sådant bortfall av pension kan inte pensionärer med 100 000 kr. i pension råka ut för. Det finns dock politiker som hävdar att dessa bättre ställda pensionärer bör kompenseras t. ex. när spritpriserna höjs. När nu samhället inte har någon direkt växande kaka att fördela mellan människorna borde det vara de bättre ställda grupperna som visade solidaritet mot de sämre ställda. Det är ju ändå kroppsarbetarna som haft de låga inkomsterna – de vanliga arbetarna och småföretagarna – som också får acceptera en relativt låg ATP-pension. Det är de människor som tvingats leva med slitsamma, smutsiga och i många fall farliga jobb som får de sämsta pensionerna. Det är svårt att motivera ett pensionssystem som ger den sämsta tryggheten för jobb som de flesta människor inte vill ha. LO har uppmärksammat det förhållandet att de sämst ställda missgynnas av ATP-systemet, och man söker nu finna former som bättre leder till en utjämning. Det är ett bra initiativ från LO:s sida. Det borde ha varit en styrka för LO om även riksdagsmajoriteten hade ställt upp bakom vårt krav på en bättre grundtrygghet.

Hur behandlas då småbarnsföräldrarna inom ramen för föräldraförsäkringen? Den som har hög inkomst gynnas även i det här avseendet. För föräldrar som ligger högst på ersättningskalan ger föräldraförsäkringen uppemot 70 000 kr. per år i ersättning. För andra föräldrar ger samma försäkring mindre än 10 000 kr. För exakt samma vårdinsats är det alltså en inkomstskillnad på omkring 60 000 kr. De föräldrar som får nöja sig med 10 000 kr. måste fråga sig om de inte har samma kompetens, om de inte har samma förmåga att ta hand om sina barn, när samhället värderar deras vårdinsatser så här lågt i förhållande till andra föräldrars. Det finns nog ingen politiker som på fullt allvar vill påstå att de föräldrar som får 70 000 kr. av föräldraförsäkringen skulle vara bättre föräldrar än de som ligger lägst på ersättningskalan och som får det sämsta utbytet av föräldraförsäkringen.

Det trista när det gäller dessa skillnader är att de föräldrar som får nöja sig med en grundersättning på 37 kr. per dag i regel inte har kunnat få ett avlönat arbete. Rätt ofta gäller detta kvinnor. Men det är fel att dessa skall bestraffas

Nr 22

Onsdagen den
12 november 1980

*Det sociala bi-
dragssystemet*

för att de saknar arbete även när de vårdar sina barn. Det är omöjligt att finna ett enda vettigt skäl till att samhället värderar vårdarbete så olika. Det är förmodligen helt osannolikt att en privat arbetsgivare skulle våga eller kunna värdera samma arbete så olika som samhället gör inom föräldraförsäkringen. Som politiker borde vi skämmas över att vi skapat en reform som ger en inkomstskillnad på ungefär 60 000 kr. för samma vårdinsats. Vårt samvete borde säga oss att vi så snabbt som möjligt skulle söka genomföra reformer som gav en större rättvisa.

Även när det gäller den barnomsorg som samhället svarar för fördelas resurserna väldigt olika mellan barnfamiljerna. Ungefär 17 % av föräldrar med barn under sex år får sin barnomsorg subventionerad av samhället med 40 000–50 000 kr. per år. På daghem med låg beläggning är kostnaden per barn sannolikt betydligt högre. Vilket samhällsstöd får då föräldrarna till de omkring 500 000 barn under sex år som inte får någon kommunal barnomsorg? I praktiken ingenting, utöver barnbidraget. De får däremot hjälpa till att med sina skattemedel finansiera den rätt dyra institutionsvården för de 17 % av barnen som har plats på daghem. De får dessutom finna sig i att leva med en köpkraft som i många fall är väsentligt mycket lägre per familj än den är för de barnfamiljer som har förmånen att få barnomsorg av samhället.

Under årtionden har en hård kamp förts för en jämnare inkomstutveckling i samhället. Fackföreningsrörelsen har vunnit välförtjänta framgångar i sitt arbete för denna utjämning. Det arbetet blir inte lika lätt att fortsätta när samhället bygger upp ett trygghetssystem som fungerar så, att det underkänner och nedvärderar vissa arbeten och uppvärderar andra. Vi måste sluta upp med att försöka tuga ihjäl de hundratusentals människor i det här landet som utför ett samhällsnyttigt men oavlönat arbete. Vi måste sluta upp med att utestänga dessa människor – en stor del av dem är kvinnor – från en social trygghet som av de flesta betraktas som självklar. Vi får se upp så att inte ett statutstänkande och nedvärderingar av oavlönade jobb leder till att vi skapar nya socialt utslagna grupper. Det måste bli slut med den diskriminering som skett av de människor som utför oavlönat vårdarbete. För varje sann jämställdhetsivrare borde detta vara en grupp människor att slåss för.

Ett starkare inslag av grundtrygghet i vårt sociala trygghetssystem skulle vara ett steg i rätt riktning. Det behöver inte innebära att vi river upp de sociala reformer som existerar. Men i en tid av knappa resurser skulle det ligga väl i linje med solidaritetstanken att prioritera dem som ligger i botten av vårt trygghetssystem. Det kan inte vara för mycket begärt att riksdagen kostar på sig ett sådant uttalande inför regeringens handläggning av den socialpolitiska samordningsutredningens betänkande.

Jag vill därmed, fru talman, yrka bifall till reservationen i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 7.

Anf. 15 SVEN ASPLING (s):

Fru talman! Låt mig först med några ord erinra om bakgrunden till det utskottsbetänkande som nu är föremål för kammarens behandling. Centern

har under en följd av år i partimotioner riktat häftig kritik mot praktiskt taget hela vårt sociala trygghetssystem.

Så sent som i fjol våras behandlade riksdagen en partimotion från centern med Thorbjörn Färdin som första namn. Årets motion är en direkt avskrift av fjolårets motion. Men det finns en skillnad, och den är inte utan intresse. Fjolårets motion hade två klämmor, årets har bara en.

I årets motion begär man endast att riksdagen till regeringen uttalar att det fortsatta reformarbetet skall ske efter de i motionen angivna riktlinjerna. Exakt samma krav fanns med i fjolårets motion, men då krävde man dessutom att riksdagen hos regeringen skulle begära en översyn av det sociala trygghetssystemet. Det kravet har nu bortfallit. Som bekant befann sig centern utanför regeringen i fjol våras. Nu är man med i regeringen och i full färd med att nedrusta hela det sociala trygghetssystemet. Jag kan förstå att det inte denna höst har varit särskilt lämpligt att rikta krav till regeringen om en översyn av trygghetssystemet, då en annan process tagit sin början, nämligen den sociala nedrustningen.

Utöver detta skall jag göra ett påpekande, som också belyser centerns allt märkligare för att inte säga ovärdiga spel i dessa frågor. I de tidigare motionerna liksom i årets motion har man krävt en enhetligare lagstiftning på *det socialpolitiska området*, ett sammanförande av alla regler om ekonomiskt stöd till ett mera enhetligt bidragssystem.

Socialförsäkringsutskottet har ingående och utförligt behandlat dessa centermotioner under senare år och då haft anledning påpeka att centerns krav på ett enhetligare regelsystem är just den uppgift som den socialpolitiska samordningsutredningen haft sig förelagd att söka lösa i enlighet med de direktiv som jag själv utfärdade 1975.

I november i fjol var utredningen färdig med sitt arbete och lade då fram ett omfattande betänkande. En av utredningens huvudfrågor har varit om det ekonomiska trygghetssystemet också framöver skall grundas på en rätt till kontantstöd i särskilt angivna behovssituationer eller om stora delar av försäkringssystemet skall ersättas med en allmän ekonomisk grundtrygghet. Observera att ordet grundtrygghet är centerns nyckelord i den propaganda man för i dessa frågor, framför allt utanför riksdagshusets väggar.

Socialpolitiska samordningsutredningen avvisar bestämt alla förslag till någon sorts generell minimigaranti, eftersom stödet i princip då skulle bli villkorslöst och innebära att ökade resurser överfördes till grupper som inte från social synpunkt i första hand borde erhålla stöd, till nackdel för de mest behövande. Man slår vidare fast att det ekonomiska trygghetssystemet bör vidareutvecklas efter traditionella linjer i svensk socialpolitik. En samordning bör baseras på grunderna i det nuvarande försäkringssystemet.

Det bör vidare påpekas att utredningens betänkande på dessa viktiga punkter var enhälligt och att centerns representant i utredningen inte hade någon avvikande mening.

Då det gäller frågan om en bättre samordning av det nuvarande socialpolitiska bidragssystemet har utredningen utformat en principmodell till en allmän socialförsäkring. Även på denna viktiga punkt var utredningen

Nr 22

Onsdagen den
12 november 1980

Det sociala bidragssystemet

Onsdagen den
12 november 1980

*Det sociala bi-
dragssystemet*

enig. Allt detta kände centern naturligtvis till då man skrev årets motion.

Om centerns sakliga krav varit att få till stånd en bättre samordning inom socialförsäkringssystemet, borde dess önskemål nu vara tillgodosedda. Ett i dessa frågor enhälligt betänkande föreligger, det har varit föremål för en omfattande remissbehandling, och i socialdepartementet sitter f. n. en centerpartist som chef då det gäller handläggningen av dessa frågor.

Fru talman! Mot denna bakgrund var det inte utan intresse jag såg fram emot hur centern skulle agera i år och hur reservationen denna gång skulle vara utformad. Jag kan förstå att uppgiften inte varit särdeles lätt, om man velat undvika att totalt tappa ansiktet. Det är ju ändå seriösa frågor det gäller.

Nu har man sökt komma ur detta dilemma genom att i ett par rader säga: "Inför behandlingen inom regeringskansliet av utredningens förslag, bör --- ytterligare överväganden ske i syfte att förstärka inslagen av grundtrygghet i det svenska socialförsäkringssystemet."

Försiktigheten är minst sagt påfallande. Och jag kan förstå detta. Med den av regeringen sönderkörda samhällsekonomin lär väl knappast några resurser stå till förfogande för att förstärka grundtryggheten inom socialförsäkringssystemet. I stället föresvävar det tydligen centern att en omprioritering skall ske inom socialförsäkringssystemet. Hur det sedan skall gå till och varifrån man skall ta pengarna undviker man nogsamt att ange.

Fru talman! Med det sagda kunde jag egentligen låta mig nöjas och i korthet yrka bifall till socialförsäkringsutskottets hemställan. Gösta Anderssons anförande föränleder mig emellertid att göra ett tillägg.

Centerns aktioner under senare år i dessa frågor har naturligtvis inte haft till huvudsyfte att få till stånd en bättre samordning av det sociala trygghetssystemet. Man syftar mycket längre. Det är de grundläggande principerna för hela vårt socialförsäkringssystem man vill åt. Det framgår också klart av motionerna vad man egentligen vill.

Det är en gammal beprövad borgerlig metod att ställa grupp mot grupp. Det är också, låt mig upprepa det, en ovärdig metod. Man ställer den som är sjukpenningförsäkrad mot den som enbart har hemmakeförsäkring. Vi hörde det nyss i Gösta Anderssons inlägg.

Man gör det utan att tala om att sjukpenningen är beskattad och att hemmakeförsäkringen egentligen inte är en försäkring utan närmast ett socialt bidragsstöd som inte är avgiftsfinansierat, ett system där ersättningen är skattefri och som naturligtvis inte kan jämföras med sjukpenningförsäkringen. F. ö. är hemmakeförsäkringen nu föremål för en utredning i sjukpenningkommittén, och det bör Gösta Andersson känna till.

Man gör på samma sätt när det gäller föräldraförsäkringen. Men undviker nogsamt att tala om vad det blev av de 10 000 kronorna i vårdnadsbidrag som man lovade för några år sedan. Man talar i motionen om allas rätt till arbete – det skall vara grunden för den nya socialförsäkringslagen som centern tänker sig. Vart de utlovade 400 000 jobben tog vägen, det talar man tyst om.

Det är två ting som är karakteristiska för centerns agerande i dessa frågor. Det ena har varit de lättsinniga löftena, överbuden, och det andra har varit de

tveklösa, de kategoriska löftena till olika grupper. Det har inte minst gällt pensionernas värdesäkring. På den punkten har man talat klarspråk. Nu sviker ni löftena och söker blanda samman en rad olika ting – standardtillägg och värdesäkring – för att uppenbart skapa förvirring om vad det egentligen gäller. Men var så säkra: de här grupperna – pensionärerna inte minst – är medvetna om vad det gäller. De kommer icke att låta sig föras bakom ljuset.

Stora och grundläggande trygghetsreformer bygger på principen att människorna vid sjukdom, arbetslöshet och ålderdom så långt som möjligt skall kunna beredas en bevarad standard. Det är dessa helt avgörande principer som man uppenbart vill ändra. Man bekämpade ATP och man ogillar den solidaritetstanke som ATP bygger på. Man söker använda folkpensionärerna och andra grupper som slagträ mot arbetarnas och tjänstemännens pensionsrätt, mot principen att pensionen skall stå i relation till inkomsten under de aktiva åren, vilket är förutsättningen för ett pensionssystem som skall omfatta hela vårt folk. Är man intressemässigt förankrad hos grupper som har andra förutsättningar – ägare av jordbruk, företag, fastigheter och förmögenheter av annat slag – är man naturligtvis medveten om att dessa grupper har andra möjligheter att trygga sin ålderdom än genom den tjänstepension som arbetare och tjänstemän kämpade sig till. Det är heller inte detta, fru talman, som jag i första hand skall ta upp, utan det är centerns försök att under sken av att företräda någon sorts bättre solidaritetstanke och under en täckmantel som kallas grundtrygghet söka riva upp viktiga grundläggande principer inom vårt sociala trygghetssystem. Ingen skall tro att man kan avveckla inkomstrelaterade förmåner – pensioner, sjukförsäkring etc. – för arbetare och tjänstemän men behålla dem för andra grupper på arbetsmarknaden. Samtidigt som centern nu är med om att försämra pensionernas värdesäkring och pensionärernas bostadsstöd, anser man sig ha råd att bevilja höginkomsttagare kraftiga skattelättnader. Det är, fru talman, raka motsatsen till solidaritet. Detta kan socialdemokratin aldrig acceptera.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 16 GÖSTA ANDERSSON (c) replik:

Fru talman! Det är inte en riktig beskrivning av verkligheten som herr Aspling gör när han anklagar centern för att kritisera de stora sociala reformerna i det här landet. Vi fick under ett flertal år föra en hård kamp mot den socialdemokratiska regeringen för att få gehör för den sänkta pensionsåldern för vanliga arbetare och för vanliga småföretagare. Vårt parti har år efter år varit pådrivande när det gällt att höja barnbidragen. Det är bara att läsa dokumenten, så får man det konstaterat. De vanliga folkpensionärerna har vid åtskilliga tillfällen fått förbättringar av sina pensioner, bl. a. genom initiativ från vårt partis sida.

Jag kan inte se att det skulle innebära någon nedrustning när den nuvarande regeringen går ut med ett förslag att pensionärer med 100 000 kr. och mer i pension inte skall bli kompenserade för höjda spritpriser. Jag vill

Onsdagen den
12 november 1980

*Det sociala bi-
dragssystemet*

snarast se det som en solidaritetshandling att man något skär ned de förmåner som finns hos denna grupp. Det är förutsättningen för att vi skall kunna klara ökade pensionstillskott till vanliga folkpensionärer.

Jag sade i mitt inledningsanförande att vi inte på någon punkt är ute efter att radera det sociala trygghetssystemet. Men vi borde rimligen sakligt kunna diskutera bristerna i detta system, i stället för att inbilla oss att det är fullkomligt i alla delar.

Det förvånar mig att herr Aspling nogsamt undviker varje konkret diskussion om t. ex. sjukersättningen för alla dem i detta samhälle som utför ett nyttigt vårdarbete. Om herr Aspling gjorde sig besväret att resa ut i landet, skulle han träffa tusentals arbetarfamiljer där ena parten i familjen har utfört ett stort och förtjänstfullt vårdarbete som inte samhället visat någon annan uppskattning än de 8 kr. per dag vid en eventuell sjukdom. Olof Palmes f. d. pressekreterare har i bl. a. ett par artiklar påpekat det orimliga i att vi i detta samhälle fortsätter att fullständigt undervärdera de viktiga vårdinsatser som många människor gör i familjen, för barnen, för äldre och sjuka människor.

Det förvånar mig också att inte herr Aspling vill ta upp en diskussion om det faktum att en hel del kvinnor i detta land förlorar sitt pensionstillskott på grund av en byråkratisk regel i vårt socialförsäkringssystem. Det är sådana här konkreta situationer för de vanliga människorna som vi borde diskutera.

Anf. 17 SVEN ASPLING (s) replik:

Fru talman! Gösta Anderssons inlägg bekräftade på varje punkt vad jag framhöll om centerns sätt att ställa grupp mot grupp och att misstänkliggöra väsentliga delar av hela vårt trygghetssystem. Han talade om grupper med stora pensioner – och här pågår från centerns sida en propaganda ute i bygderna. Jag har, Gösta Andersson, tittat på några faktiska uppgifter, som i varje fall bör fogas till protokollet.

Fru talman! Jag har sagt att centern försöker spela ut olika grupper mot varandra, t. ex. en industriarbetare med 75 000 kr. i inkomst mot en pensionär med samma inkomst. Skall inte en pensionär med 75 000 kr. i pension vara med och strama åt sin budget, heter det. Det är ett bland centerns många försök att inte bara söka blanda bort korten utan också skapa motsättningar mellan olika grupper. Det är detta som är så upprörande.

Hur många har den pension på 75 000 kr. som centern talar om? Av de ca 1 377 000 ålderspensionärer och 289 000 förtidspensionärer som i oktober 1980 uppbar folkpension får ca 785 000 ålderspension och 209 000 förtidspension från ATP. Av dessa närmare 800 000 ATP-pensionärer som uppbar ålderspension är det endast något över 10 000 som ligger på den pensionsnivå som centern talar om. Den helt övervägande gruppen har pensioner av en annan storleksordning. Det är inte bara fråga om den lilla gruppen ATP-pensionärer med pensioner på 75 000 kr., som centern nu vill ta ifrån en stor del av de framtida pensionerna, utan det är fråga om en allvarlig försämring för den stora majoriteten av ATP-pensionärer. Men det gäller

inte bara det. Vi har ca 680 000 pensionärer som bara har folkpension och pensionstillskott, av vilka 80 000 är förtidspensionärer med enbart folkpension och pensionstillskott. Ca 38 000 har handikappersättning, och stora grupper har vårdbidrag, barnpensioner och bidragsförskott. Varför talar ni inte om dessa helt dominerande grupper? Vad säger ni till dem när ni nu allvarligt vill försämra deras trygghetsförmåner?

Nr 22

Onsdagen den
12 november 1980

*Det sociala bi-
dragssystemet*

Anf. 18 GÖSTA ANDERSSON (c) replik:

Fru talman! Det skulle vara önskvärt att herr Aspling och jag i lugn och ro under mera privata förhållanden kunde diskutera igenom de svagheter som finns i det sociala trygghetssystemet. Då tror jag inte att herr Aspling skulle kunna förneka den verklighet som gäller för många människor. Jag tror att han skulle tvingas erkänna att systemet inte fungerar på det sätt man önskar och vill ställa krav på. Det är inte ett misstänkliggörande av någon när man t. ex. från regeringens sida går ut och säger, att i det nuvarande ekonomiska läget är det rimligt att de bättre ställda i samhället, inkl. de pensionärer som har goda pensioner – det finns de som har t. o. m. över 100 000 kr. – bidrar till att skapa resurser för att klara de svagare grupperna i samhället, däribland de vanliga folkpensionärerna.

Jag vill än en gång påminna herr Aspling om de rätt uppmärksammade artiklar i såväl LO-tidningen som Svenska Dagbladet som Olof Palmes f. d. pressekreterare medverkat till. Hon påpekade där det orimliga i att tusentals kvinnor vårdar samhällets gemensamma barn och gamla utan ersättning och utan att kunna samla pensionspoäng. Hon säger bl. a. följande: Varför är socialdemokraterna så tysta om att en stor del av befolkningen utför oavlönat arbete som dessutom inte ger några ATP-poäng? Det är en klok och berättigad frågeställning, och nu frågar jag herr Aspling om han delar Berit Rolléns uppfattning. Eller har Olof Palmes f. d. pressekreterare fullständigt fel?

Vad vi bör diskutera, herr Aspling, är de konkreta problemen i det sociala trygghetssystemet, och där bör vi alla oavsett partitillhörighet ge något besked om vad vi anser om t. ex. sjukförsäkringen, om den bristande grundtrygghet som hundratusentals människor i detta land onekligen har inom det nuvarande sjukförsäkringssystemet, när man får klara sig på 8 kr. per dag när man blir sjuk. Det är den verklighet som gäller.

Vi borde också kunna bli överens om att ge besked till folkpensionärerna som drabbas av den, som jag tidigare påpekade, byråkratiska regel som tar ifrån vissa pensionärer pensionstillskottet. Den här risken, som ett stort antal folkpensionärer lever med, är ett allvarligt grundtrygghetsproblem. Men det kan rimligtvis inte vara på det sättet att det är folkpensionärer med över 100 000 kr. i årspension som tillhör de viktigare grupperna när man skall diskutera grundtrygghet och social rättvisa.

Anf. 19 SVEN ASPLING (s) replik:

Fru talman! Gösta Anderssons replik är karakteristisk för centerns sätt att argumenterar, och det är intressant att lyssna på hur man lägger upp en sådan

här debatt med nyckelordet grundtrygghet. Gösta Andersson skall inte försöka åstadkomma en falsk historieskrivning när det gäller socialdemokratiens insatser, dess kamp och strider för den sociala tryggheten här i landet. Det ni presenterat har ofta varit överbud. Tiden medger inte att jag går närmare in på detta, men vi kanske kan återkomma till hur det har gått till och på vilket lättsinnigt sätt ni har utfärdat löftena.

Nu söker Gösta Andersson ge sken av att vi på något sätt skulle motsätta oss en fortsatt fördjupning och utbyggnad av den sociala tryggheten. Upphör med den formen av agitation, Gösta Andersson! Den är ovärdig både Gösta Andersson och centerpartiet. Den här agitationen bedrivs hösten 1980, när ni samtidigt är i färd med att på ett grundläggande sätt försämra de trygghetsförmåner vi har byggt upp här i landet.

Vi har mycket ogjort på det sociala fältet, och många uppgifter väntar oss. Men de ter sig naturligtvis i dag något annorlunda, sedan borgerliga regeringar genom sin ekonomiska politik nu håller på och urholkar hela det sociala trygghetssystemet.

Kvar för er nu och i fortsättningen, Gösta Andersson, är en annan uppgift, nämligen att förklara för landets pensionärer att deras pensioner måste försämrans samtidigt som ni anser er ha råd att bevilja höginkomsttagare kraftiga skattelättnader. Er uppgift är att tala om för ensamstående kvinnor, som under knappa villkor har att försörja sina barn, att de nu får se sina bidragsförskott urholkade, de kvinnor som i många fall redan i januari 1981 kommer att få sitt bostadsbidrag minskat med ända upp till 1 000 kr. Det är sådant som är en realitet i dag, Gösta Andersson, när vi diskuterar svensk socialpolitik.

Förste vice talmannen anmälde att Gösta Andersson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 20 NILS CARLSHAMRE (m):

Fru talman! Av Sven Asplings inlägg framgår att det borde ha varit ytterligare en reservation till detta betänkande.

Utskottets moderater och socialdemokrater liksom folkpartiets representant har varit eniga om att avstyrka centermotionen, det är riktigt. Men det framgår nu klart att vi kommit fram till detta avstyrkande från helt skilda utgångspunkter. Om de motiveringar som Sven Aspling har framfört här hade framförts i utskottet, så skulle socialdemokraterna – som är fler än moderater och folkpartister tillsammans – ha fått formulera motiveringen för utskottets avstyrkande. Vi moderater och utskottets folkpartiledamot – jag tror jag vågar säga det – skulle då ha reserverat oss vad gäller motiveringen. Utskottet anför nämligen en enda motivering för sitt avstyrkande av centermotionen, nämligen att den socialpolitiska samordningsutredningens betänkande är föremål för behandling i kanslihuset och att vi kan vänta förslag i många av de frågor som motionen aktualiserar. En del helt konkreta ting har utskottet enhälligt beslutat att sända till utredning. Exempelvis frågan om den s. k. hemmafrusjukpenningen, dvs. de 8 kronorna som spelat

en viss roll här i debatten, har hänförs till sjukpenningkommittén, och det har vi varit eniga om att göra.

Jag har ansett det nödvändigt att säga detta, så att ingen skall få uppfattningen att vi moderater är eniga med socialdemokraternas talesman i vad gäller motiveringen för avslagsyrkandet. Det är vi alltså icke. Vi har inte ett ögonblick velat beskylla centerpartiet för att här vara ute efter en social nedrustning. Denna beskyllning, Sven Aspling, faller på sin egen orimlighet efter Sven Asplings egen historieskrivning. Av denna framgick det mycket klart att centerpartiet har företrätt huvuddelen av de synpunkter som jag här har anfört och detta under mycket lång tid, långt innan Sven Aspling eller riksdagen hade börjat tala om att vi var ute efter en social nedrustning – ja, t. o. m. så långt tillbaka i tiden som den gång när socialdemokrater och bondeförbundare regerade tillsammans. Även då framfördes likartade synpunkter.

Sedan skall inte detta dölja att det även inom de borgerliga partierna finns skillnader i sättet att se på saken. Det är helt klart att centerpartiets betoning av vad som kallas grundtrygghet sker, som vi uppfattar det, på bekostnad av det andra intresset, en viss standardtrygghet i ett inkomstrelaterat försäkrings- och bidragssystem. Centerpartiets inställning är här en annan än den som vi andra har ansett oss kunna ställa upp på, det är alldeles riktigt. Vi har varit angelägnare om att bygga upp en socialförsäkring som ger en viss standardtrygghet inom snäva gränser. Det är vi överens om, och det är ändå ett försök. Då det gäller betoningen finns det ändå en skillnad mellan centerpartiet och oss andra, men det har icke spelat någon roll för utskottets ställningstagande den här gången. Vi har bara sagt oss att vi vill avvakta den slutliga behandlingen av den socialpolitiska samordningsutredningens förslag, innan vi tar ställning till allt det här andra.

Fru talman! Jag tror att jag redan har yrkat bifall till utskottets hemställan men ber annars att få göra detta.

Anf. 21 SVEN ASPLING (s) replik:

Fru talman! Nils Carlshamres inlägg föranleder bara ett par korta påpekanden.

Om Nils Carlshamre hade lyssnat på mitt inlägg, hade han märkt att det var en redogörelse för utskottets behandling av centermotionen i dess olika delar, krav på samordning osv. Jag skulle ha kunnat nöja mig med att referera detta, men Gösta Andersson kom tillbaka till angreppen på det sociala trygghetssystemet. På grund av hans egen argumentation har jag fått lov att vidga debatten till de principfrågor som det egentligen gäller.

Låt oss tala klarspråk: Centern är ute efter att på väsentliga punkter förändra och riva ned ett socialförsäkringssystem som har byggts upp under kamp och möda och som bygger på solidaritetens principer.

Nils Carlshamre får naturligtvis argumentera som han vill. Jag förstår att moderaterna och även folkpartisterna känner litet obehag. Det har vi upplevt tidigare i de här debatterna. Vad jag har reagerat emot, och kommer att reagera emot, är att man med en falsk solidaritetsargumentation och med ett

argument om grundtrygghet egentligen är ute efter helt andra saker än vad man så att säga formellt presenterar i motioner och på annat sätt. Vi får, fru talman, tillfälle att återkomma till dessa frågor. Hösten blir säkert fylld av debatter här i kammaren om dessa frågor mot bakgrunden av den situation som vi nu står inför, nämligen den allvarliga nedrustningen av väsentliga delar av svensk trygghetspolitik.

Anf. 22 NILS CARLSHAMRE (m) replik:

Fru talman! Jag lyssnade verkligen till Sven Asplings inlägg, det är bara det att detta inlägg var ett väl förberett, grundligt utarbetat anförande, alls icke någon improvisation som var föranledd av Gösta Anderssons inlägg här i kammaren. Jag hörde också att Sven Aspling redogjorde för behandlingen i utskottet, och Sven Aspling säger nu att han skulle ha kunnat nöja sig med den framställningen. Med en liten lätt justering av den formuleringen kommer vi rätt: Herr Aspling hade *bort* nöja sig med den redogörelsen och inte vidgat den här debatten till att handla om något helt annat än utskottets betänkande. Det är det som ger anledning till att debatten på detta sätt förlängs.

Anf. 23 SVEN ASPLING (s) replik:

Fru talman! Den uppmaningen bör i så fall Nils Carlshamre rikta till sin borgerlige kollega här i kammaren, Gösta Andersson.

Anf. 24 NILS CARLSHAMRE (m) replik:

Fru talman! Jag tycker inte det. Gösta Andersson höll ett anförande som på ett helt vanligt sätt återgav vad centerpartiet har föreslagit i en motion och en därtill knuten reservation. Det är alls inte något ovanligt. Jag kan gärna säga här vad gäller den motionen, så som den t. ex. är sammanfattad på utskottsbetänkandets första sida i sex punkter, att vi kan skriva under på väldigt mycket i den, så länge det bara gäller innehållt. Men utskottet har icke sakbehandlat den, utan vi har konstaterat att de här frågorna redan är föremål för arbete och att vi skall avvakta resultatet av det arbetet.

Jag tycker alltså att Gösta Anderssons inlägg – vad man än kan tycka om det i övrigt – var ett alldeles vanligt debattanförande i kammaren. Sådana brukar vi hålla. Däremot gick utskottets värderade ordförande långt utöver vad utskottet här har sysslat med över huvud taget.

Anf. 25 DORIS HÅVIK (s):

Fru talman! Jag är helt övertygad om att vi längre fram i höst, när vi närmar oss jultid, kommer att få en debatt här i kammaren när det gäller de angrepp, riktade mot det sociala trygghetssystemet, som vi nu kan se i sparplanen. Jag skall inte föregripa den debatten nu.

Jag skulle bara vilja gå in på vad detta utskottsbetänkande egentligen handlar om, nämligen en mycket mager reservation från centerpartiet, knuten till ett betänkande som de övriga partierna i utskottet har kunnat ställa sig bakom. Det är helt riktigt och det har framgått under tidigare år att

det finns en olikhet mellan partierna i synen på just grundtryggheten, och centern har en speciell syn på grundtrygghet.

Men jag har begärt ordet med anledning av att jag sedan 1975 har arbetat i socialpolitiska samordningsutredningen, där samtliga partier som står bakom betänkandet har varit representerade. Det är alldeles riktigt som Sven Aspling sade att han utfärdade direktiven. Vi fick sedan en centerpartistisk socialminister, som icke ändrade direktiven trots att han hade en ändrad grundsyn – enligt vad som här har framkommit. Sedan fick vi en socialminister från folkpartiet, som helt förklarligt inte ändrade direktiven därför att han delade den grundsyn som vi här har ställt oss bakom. Efter det kom det en centerpartistisk socialminister igen – och hon ändrade fortfarande inte direktiven, utan utredningen fick arbeta enligt de grundläggande direktiv som utfärdades 1975.

Nog hade det varit på sin plats om centerns representant i utredningen någon gång under utredningsarbetet – under alla de år vi arbetat – hade framfört de synpunkter som nu har kommit fram. Men nej, så har inte varit fallet. Han har ställt sig bakom det enhälliga betänkande som överlämnats till socialminister Söder och som nu har varit föremål för remiss. Jag förmodar att han kunde ha haft rent partipolitiska kontakter med Karin Söder och bett att hon skall tänka litet grand på vad centern har för grundläggande synpunkter på dessa frågor då hon senare skall framlägga en proposition. Reservationen som är fogad till detta betänkande ger väl inte så många ledtrådar i det arbetet. – Jag ville bara ha detta sagt vad gäller utredningsarbetet. I övriga frågor får vi återkomma.

Jag instämmer i yrkandet om bifall till socialförsäkringsutskottets betänkande.

Anf. 26 GÖSTA ANDERSSON (c):

Fru talman! Jag tycker det är olyckligt att de politiska positionerna blir så lästa att vi inte kan diskutera för människorna angelägna problem.

Jag vill, för att återföra den här debatten till verkligheten, påpeka att en stor del av de stora sociala reformer som genomförts i vårt land i många fall har skett på initiativ av socialdemokratin – det vill jag gärna ge socialdemokraterna ett erkännande för – men de har också skett i brett samförstånd mellan bl. a. socialdemokratin och centerpartiet och i många andra sammanhang i samförstånd med andra partier. Den verkligheten kan ingen bestrida. Så ligger det till.

I vissa reformer har centern fått vara pådrivande på socialdemokratin. Det gäller inte minst i fråga om sänkningen av pensionsåldern. Jag säger detta bara för att försöka ge en mera rimlig verklighetsbeskrivning än den som kommit fram i debatten hittills.

Jag kan inte bortse ifrån att det finns goda sakliga skäl för oss här i riksdagen att diskutera problemet med dem som i sjukförsäkringen är försäkrade för en sjukpenning på 8 kr. De är många. Ingen, inte ens herr Aspling, har förnekat att dessa människor i många fall – obs. i många fall! – gör en viktig vårdinsats i samhället. Vi borde diskutera de fall – de kanske

inte är så många, men de är angelägna – där en kvinna kan gå miste om pensionstillskottet på grund av en byråkratisk regel i systemet. Och vi borde rimligtvis kunna diskutera det faktum att föräldrarna till 500 000 barn under sex år egentligen inte har något stöd för sin barnomsorg. Vi borde kunna diskutera om det är rimligt att skillnaden mellan den lägsta och den högsta ersättningen från föräldraförsäkringen är omkring 60 000 kr.

Alla dessa frågor borde det finnas sakliga och goda motiv för att diskutera. Men för den skull behöver man inte ge en verklighetsfrämmande beskrivning av de politiska reformer som genomförts i vårt land.

Det finns kanske inte stor anledning att förlänga denna debatt ytterligare, men jag skulle vara tacksam om herr Aspling i lugn och ro satte sig ned och funderade precis på de frågeställningar som Berit Rollén tagit upp i ett par artiklar. Jag skulle vara den förste att med tillfredsställelse notera om tankarna gick i rätt riktning, dvs. mot ökad grundtrygghet. Jag är övertygad om att vi då skulle få ett bättre socialt trygghetssystem än det vi har.

Anf. 27 SVEN ASPLING (s):

Fru talman! Den politiska verkligheten och riksdagens protokoll vittnar i många avseenden om hur det har förhållit sig med enigheten när riksdagen har stått inför viktiga avgöranden då det gällt grundläggande sociala reformer. Vi glömmer icke moderaternas uppträdande då det gäller den allmänna sjukförsäkringen, och vi glömmer inte de tre borgerliga partiernas kamp mot ATP, vår tids största sociala trygghetsreform. Historien är vittnesgill här, Gösta Andersson.

Jag hinner inte, fru talman, ta upp frågan om sänkningen av pensionsåldern, men jag hoppas få återkomma till den frågan. Här söker man skapa föreställningen att vi var motståndare till pensionsålderssänkningen. Det är upprörande. Men vi tog ansvaret för finansieringen och för samhällsekonomin. Det är det ni inom de borgerliga partierna inte har gjort när ni har utställt era lättsinniga löften.

Visst är grundtryggheten viktig, Gösta Andersson. Hela det sociala trygghetssystemet vilar i många avseenden på just grundtryggheten.

Gösta Andersson återkommer till hemmakeförsäkringen och ställer den mot sjukpenningförsäkringen. Jag har i tidigare inlägg belyst den frågan och visat hur orimligt det är att föra en sådan diskussion. Självfallet – det har jag sagt här i kammaren åtskilliga gånger – finns det anledning att i olika avseenden se över hemmakeförsäkringen, dess nivå etc. Det har sjukpenningkommittén till uppgift att göra.

Jag har, fru talman, haft anledning att mot bakgrund av Gösta Anderssons inlägg reagera. Det är precis samma argumentation där som den som har förts tidigare – medan man vill ge sken av att eftersträva en ökad grundtrygghet är man ute efter att riva ner och försämra viktiga delar av det sociala trygghetssystemet. Detta skall inte centern försöka dölja genom tal om grundtrygghet etc.

Den sociala tryggheten behöver på olika punkter förbättras. Men mot bakgrund av den borgerliga regeringens sönderkörda samhällsekonomi lär

väl förutsättningarna för det inte vara särskilt stora.

Det som är det aktuella problemet under hösten 1980 – jag upprepar det, fru talman – är att slå vakt om det vi har byggt upp. Det är den striden vi nu står mitt uppe i därför att centern tillsammans med de andra borgerliga partierna är i färd med att allvarligt försämra hela det sociala trygghetssystemet.

Anf. 28 GÖSTA ANDERSSON (c):

Fru talman! Jag är rädd för att vi inte kommer längre i den här debatten. Det är därför meningslöst att ta upp mer tid för den. Jag kan bara inte förstå slutsatsen att man skulle behöva radera något socialt trygghetssystem därför att man skall förbättra för dem som ligger i botten av detta trygghetssystem. Det finns ingen rimlig förklaring till en sådan slutsats.

Om man går till dokumenten och ser på de beslut om stora sociala reformprogram som har fattats under årens lopp, kommer man att finna att centerpartiet har varit pådrivande när det gällt en lång rad betydande sociala reformer – barnbidragen, den sänkta pensionsåldern och folkpensionen, för att ta några exempel.

Jag vill sluta med att säga att jag innerligt hoppas på att de socialdemokrater som har ägnat sig åt en del tankeverksamhet på det här området skall låta den tankeverksamheten leda till att vi kan flytta fram positionerna i diskussionen om en bättre grundtrygghet i det här landet.

Utskottets hemställan bifölls med 255 röster mot 59 för reservationen av Maj Pehrsson m. fl.

7 § Vissa ATP-frågor m. m.

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1980/81:8 om vissa ATP-frågor m. m.

Anf. 29 HELGE KARLSSON (s):

Fru talman! Till socialförsäkringsutskottets betänkande 1980/81:8 har vi socialdemokrater i utskottet fogat ett särskilt yttrande. Det gäller frågan om överläggningsrätt för pensionärsorganisationer gentemot statsmyndigheterna.

I motion 515 till 1978/79 års riksmöte föreslog vi att ett mer permanent stöd skulle utgå till organisationerna över statsbudgeten. Vi framhöll vidare att det är naturligt att regeringen och de centrala statsmyndigheterna låter företrädare för pensionärerna komma till tals innan beslut fattas i för medlemmarna i deras organisationer mycket viktiga frågor.

På våren 1979 tillsattes inom regeringskansliet en äldreberedning och inom denna sedermera en arbetsgrupp som hade till uppgift att ta fram förslag till former för överläggningar med pensionärsorganisationerna. Det är naturligtvis bra – och det är nödvändigt också – att man förbereder sådana

överläggningar så noggrant som möjligt. Men vi frågar oss ändå om det behöver ta nära två år innan man kommer till skott i en som vi tycker ganska enkel överläggningsfråga.

Nu har emellertid vi i utskottet från departementet fått besked om att beredningen och arbetsgruppen är färdiga med sitt arbete. Man kommer inom den närmaste tiden att kalla till överläggningar med pensionärsorganisationerna. Därför har vi socialdemokrater i utskottet nöjt oss med att till betänkandet foga ett särskilt yttrande, varmed vi vill markera att vi anser det vara synnerligen viktigt att dessa överläggningar kommer till stånd.

Jag yrkar härmed bifall till utskottets hemställan.

Anf. 30 KARIN NORDLANDER (vpk):

Fru talman! Jag noterar omtanken om pensionärerna i föregående debatt. Jag förväntar mig att denna omtanke också kommer att avspegla sig i omröstningen med anledning av det betänkande från socialförsäkringsutskottet som vi nu behandlar.

Ingen grupp i vårt samhälle har under de senaste åren blivit så uppmärksammasad som pensionärerna – en uppmärksamhet som varit mera på ont än på gott.

I takt med att den ekonomiska krisen skärpts har frågan om pensionärernas levnadsstandard aktualiserats. Men kunskapen om hur de verkliga levnadsvillkoren för den övervägande delen av pensionärerna ser ut tycks inte ha varit särskilt stor.

Vänsterpartiet kommunisterna har aldrig frestats att delta i den kör som mer eller mindre högröstat hävdar att pensionärerna är en särskilt privilegierad grupp i samhället. Grunden för vpk:s agerande och motionerande i riksdagen har varit att det mål som samtliga partier var eniga om vid det nuvarande pensionssystemets införande skulle fullföljas, nämligen att pensionen skulle utgöra 60 % av den utgående genomsnittliga industriarbetarlönen. Men dit har vi fortfarande långt kvar. Pensionen ligger på ungefär samma nivå som när systemet infördes, och den utgör i dag inte mer än ca 30 % av den genomsnittliga årsinkomsten för en industriarbetare.

När vänsterpartiet kommunisterna krävt att även pensionärerna måste få del av den allmänna standardhöjningen i samhället har ingen varit villig att lyssna. Samfällt har övriga partier ständigt avvisat våra krav, vilket inneburit att klyftan till vanliga löntagare snarare har ökat än minskat. Men nu när regeringen föreslår en rad sparåtgärder, som får till följd en allmänt sänkt standardnivå för stora grupper i samhället, anses det självklart från borgerligt håll att pensionärerna skall vara med och ta sin del av den försämringen.

Man tycks ha glömt bort att majoriteten av landets folkpensionärer, på grund av låg levnadsstandard eller på grund av att de inte har någon eller bara liten ATP, är beroende av helt eller reducerat pensionstillskott.

Bara för att en del av dem som nu går i pension har möjlighet att tillgodoräkna sig 15 inkomstår som underlag för ATP-pension tycks i varje fall regeringen tro, att detta innebär full ATP. Att ATP-pensionen beräknas på den genomsnittliga årsinkomsten under dessa 15 år, minskad med

basbeloppets storlek, har inte framgått av debatten. Den inkomst som en vanlig löntagare hade för 15 år sedan har urholkats av inflationen, så att dess värde på intet sätt är jämförbart med dagens levnadskostnader.

Detta är f. ö. ett problem som vpk tog upp i en riksdagsmotion redan när pensionstillskotten infördes. Vi påpekade att en av de stora bristerna i ATP-systemet var själva systemets utformning, som innebar att samhällets klasskillnader som de uttrycks i inkomsterna kvarstår livet ut. Den som haft en låg inkomst hela sitt arbetsverksamma liv får också en låg pension på sin ålderdom.

I dag finns också en ökad risk för att allt större grupper hamnar utanför ATP-systemet, trots sina arbetsinsatser. Det gäller främst den stora andelen kvinnor vilken, av olika skäl som jag inte här skall gå in på, är hänvisad enbart till hemarbete. Det gäller också den allt större andelen deltidsarbetande kvinnor med inkomster som är så små att de bara ligger i jämnhöjd med eller obetydligt över gällande basbelopp.

Detta är ett problem som vi tagit upp också i den av oss i detta ärende väckta motionen, där vi säger att en utvärdering av ATP-systemet bör ske och att förutsättningarna och formerna för möjligheten att tillerkänna korttids- och deltidsarbetande antagande- och tilläggsopäng bör prövas, så att deras pensionsförmåner förbättras.

För att bevisa behovet av en sådan översyn har jag plockat fram två avtal för min egen arbetsgrupp, skolmåltidspersonalen – ett från 1965 och ett från 1970.

Ett skolmåltidsbiträde i Stockholm hade år 1965 – vi hade då fortfarande ortsgrupperingen kvar – 6:06 kr. i timlön. En halvtidsanställd som då kom upp i en årsarbetstid på högst 850 timmar, hade en årsinkomst på 5 150 kr. Basbeloppet var 5 000 kr. för januari månad 1965. Det gick alltså ungefär jämnt upp.

År 1970 hade lönerna för samma grupp stigit till 9:34 kr. i timmen. Med samma underlag för beräkningen, 850 årsarbetstimmar, blev årsinkomsten 7 939 kr. Basbeloppet låg då på 6 000 kr.

Det är, fru talman, inte särskilt svårt att räkna ut vad ATP-pensionen ger dessa kvinnor, som tyvärr inte är unika på arbetsmarknaden. De har sällskap av andra stora yrkesgrupper av lågavlönade, deltidsarbetande kvinnor.

Utskottet gör det som vanligt lätt för sig och hänvisar till ett tidigare ställningstagande, vilket betyder avslag på motionsyrkandet. Sakskäl väger lätt när det gäller politiskt handlande. Vidare kryper utskottet bakom pensionskommitténs betänkande, SOU 1977:46, som eventuellt skall behandlas någon gång i framtiden.

När det gäller frågan om standardsäkring av pensionsförmånerna hänvisas också till ett tidigare avslagsyrkande och till pensionskommitténs uppfattning i denna fråga. Jag vill då erinra om de löften som getts i valrörelser och inte minst i den allmänpolitiska debatten nyligen. Där lovades det att köpkraften för de sämst ställda pensionärerna skulle tryggas. Det måste då i första hand gälla alla dem som är beroende av pensionstillskott för att klara sin försörjning.

Onsdagen den
12 november 1980

Vissa ATP-frågor
m. m.

I dag råder det stor oro bland landets pensionärer genom att regeringen kommit med förslag att urholka det index som ligger till grund för uppräknigen av pensionerna, vilket vpk bestämt avvisar. Sammantaget med övriga ökade utgifter som drabbar pensionärerna om sparplanen går igenom ter sig framtiden för många pensionärer katastrofalt dystert. De skall därför inte behöva vänta på besked om var de olika partierna står när det gäller kravet på standardsäkrade pensionsförmåner.

En tredje fråga som vi tagit upp i motionen är pensionärsrörelsens möjligheter att genom medverkan i utformningen av förmåner på pensionsområdet kunna påverka sina villkor. Pensionärerna har i dag välorganiserade intresseorganisationer. Pensionärernas riksorganisation, PRO, har ca 400 000 medlemmar och kunniga människor i ledningen, vana vid förhandlingar. Självfallet borde de få vara med och utforma sina egna levnadsbetingelser, som de själva bäst känner. Det är inte tillräckligt att bara lova att knyta en företrädare för pensionärernas organisationer till den parlamentariska äldreberedning som enligt utskottet skall inrättas. Socialdemokraternas särskilda yttrande visar också att frågan är långt ifrån löst. Pensionärerna vill dessutom ha besked om vilken status de får i denna äldreberedning. Och det är ett krav som vi tycker är berättigat.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till vpk-motionens samtliga yrkanden.

Anf. 31 ALLAN ÅKERLIND (m):

Fru talman! Karin Nordlander har tagit upp vpk-motionen och alla de olika yrkanden som finns där. Vi har i utskottet ganska utförligt motiverat varför vi inte kan gå med på de olika förslagen, och jag nöjer mig därför med att yrka bifall till utskottets hemställan i denna del. Det är bl. a. kostnadsskäl och utredningsarbete som vi hänvisar till.

Den fråga som tas upp i det socialdemokratiska särskilda yttrandet gäller pensionärsorganisationernas möjligheter att medverka vid utformningen av villkoren för pensionärerna.

Det har hänt en hel del under de senaste åren. Pensionärernas riksorganisation och Sveriges folkpensionärers riksförbund har nu en representant vardera i statistiska centralbyråns indexnämnd. Inom regeringskansliet inrättades förra året en äldreberedning, i vilken ingick representanter för de närmast berörda departementen. Enligt regeringsförklaringen av den 7 oktober i år – alltså för drygt en månad sedan – skall en parlamentarisk äldreberedning inrättas. Avsikten är att knyta företrädare för pensionärernas organisationer till denna. Direktiv för den parlamentariska äldreberedningen kan enligt uppgift vara klara ganska snart. Arbete pågår också inom socialdepartementet med att ta fram underlag för en överenskommelse med pensionärernas organisationer om formerna för regelbundna överläggningar. Vi kan utgå från att också det arbetet snart är klart.

Jag kan inte se annat än att det har hänt mycket på det här området under de allra senaste åren – kanske mer än vad som sammanlagt har skett under flera årtionden tidigare. Mot den bakgrunden har jag svårt att förstå den

otålighet som kommer till uttryck i det särskilda yttrandet.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 32 KARIN NORDLANDER (vpk):

Fru talman! Det är lätt att säga att det har gjorts mycket under de senaste åren, men någonting konkret har verkligen inte hänt i det här sammanhanget. Fortfarande har pensionärsorganisationerna inget inflytande på sina livsvillkor eller sina förhållanden. Det är ju det som frågan gäller. Det räcker inte med att man sitter med i olika församlingar och pratar. Det måste till någonting konkret.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls med 298 röster mot 18 för motion 1979/80:234 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 7

Utskottets hemställan bifölls med 298 röster mot 18 för motion 1979/80:234 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 8

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 18 för motion 1979/80:234 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

8 § Vissa frågor rörande arbetsskadeförsäkringen

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1980/81:9 om vissa frågor rörande arbetsskadeförsäkringen.

Anf. 33 MARIA LAGERGREN (s):

Fru talman! Jag har begärt ordet med anledning av socialförsäkringsutskottets betänkande 1980/81:9, som bl. a. innehåller ett avstyrkande av min motion nr 626 med krav om översyn av 2 kap. 1 § lagen om arbetsskadeförsäkring. Avsikten med motionen var att kunna bistå de människor som drabbas av arbetsskador, så att de får en snabbare behandling av sina skadeanmälningar hos försäkringskassorna, ävensom att få fram en enhetlighet i bedömningarna.

Försäkringsöverdomstolen har nu börjat få fram ett antal domar som berör arbetsskadebegreppet, vilket utskottet mycket riktigt säger i betänkandet, domar som givetvis kan vara vägledande för pensionsdelegationerna.

Fru talman! Jag vill här slå fast att arbetsskadelagen är bra. Den behövs både som påtryckning för arbetsplatserna att ordna bra arbetsmiljöer för den anställda och för att den är ett ekonomiskt skydd för den som drabbas av

Nr 22

Onsdagen den
12 november 1980

Vissa frågor rörande arbetsskadeförsäkringen

Onsdagen den
12 november 1980

Vissa frågor rörande arbetsskade-försäkringen

arbetsskada. Det är alltså inte lagen jag vill ha ändrad utan rutinerna när det gäller att bedöma arbetsskadorna.

Varje kvartal ökar antalet icke avgjorda arbetsskadeärenden på försäkringskassorna med mellan ett och två tusen, och det kan ta upp till två år innan ett överklagat ärende avgörs i försäkringsöverdomstolen.

Socialförsäkringsutskottet anser att det är för tidigt att nu göra en utvärdering av det nya försäkringsskyddet vid arbetsskada. Det är dock ett faktum att reformen administrativt blivit väldigt tungarbetad. Det får till följd att ett stort antal skadade som behöver det ekonomiska bidraget får vänta onormalt länge.

I betänkandet läser jag dock med tillfredsställelse att en kommitté nyligen har tillkallats för att skyndsamt utreda vilka administrativa och organisatoriska åtgärder som kan vidtagas för att minska ärendebalanserna och därmed förkorta väntetiderna vid besvär hos försäkringsdomstolarna.

Fru talman! Jag kommer att följa upp de resultat som kommittén kommer fram till med stort intresse, och om resultatet dröjer alltför länge avser jag att återkomma med mitt motionskrav, varför jag i dag inte har något yrkande.

Anf. 34 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Fru talman! Den nya arbetsskade-försäkringen innebär vissa förbättringar gentemot den gamla yrkesskade-försäkringen, och då avser jag kriteriet för arbetsjukdom och den ekonomiska ersättningen. Vi vet inte riktigt än vad de vunna erfarenheterna pekar emot, men det kanske inte är fullt vad vi hade tänkt oss att lagen skulle bli när den stiftades.

Enligt den nya lagen kan alla typer av belastningssjukdomar klassificeras som yrkesskada, om man kan bevisa dem med vetenskapligt stöd. Den gamla yrkesskade-försäkringen preciserade några sjukdomar som man kunde få ersättning för. När man har en sjukdom beror det emellertid på yppandedagen om man skall få ersättning enligt den gamla eller den nya lagen. Det kan skapa många orättvisor och vara ganska hårt för den som drabbas.

Om nu riksdagen har kommit fram till ett annat sjukdomsbegrepp, borde väl den insikten leda till att alla som drabbas av sjukdom, oavsett yppandedag, skall få den bästa ersättning som går att få. Det finns exempel på hur man kan få en sämre ersättning.

Den gamla yrkesskade-försäkringen ersatte medicinsk invaliditet. Men sådan ersättning kan man nu bara få genom arbetsmarknadsförsäkringen, eftersom den nya försäkringen endast försäkrar mot förlorad arbetsförtjänst. Arbetsmarknadsförsäkringen är en avtalsförsäkring, men också här uppstår orättvisor, eftersom det är en bestämd dag som avgör när man får ersättning. Riksdagen bör alltså gå in och rätta till så att de som förlorar kan få en rättvis ersättning.

Vi har krävt att alla arbetsskador skall bedömas och ersättas enligt den nya arbetsskade-försäkringen, oavsett "yppandedatum", utom när det gäller ersättning vid medicinsk invaliditet – de som har fått sådan ersättning från den gamla yrkesskade-försäkringen skall behålla den.

Utskottet svarar att det inte är möjligt att göra denna omprövning. Om det skulle vara svårt att göra en teknisk bedömning eller om det är fråga om bekvämlighet – eller vad det annars kan vara – framgår inte av utskottets skrivning. Jag ser det närmast så att man glider undan de här orättvisorna genom att svara att det inte går att göra en omprövning. Jag skulle vilja ha ett svar på frågan om det är tekniska svårigheter eller om det är bekvämlighet som ligger bakom avslagsyrkandet år från år.

När det gäller förslaget att ersättning skall utgå enligt TFA även för skador som inträffat före 1974, så är det "varken rimligt eller meningsfullt", säger utskottet, att göra en sådan insats. Vad är det då som inte är rimligt? Ja, man vill inte göra någonting, och då vill man tydligen ha det som det är med orättvisorna.

Det var inte "meningsfullt" att göra någonting. Jag vet inte vad det är uttryck för. Är det kanske utskottets fundering i det tysta som döljer sig här – att det i dagens läge, med den regering vi har, inte är någonting att göra när det gäller försäkringar för dem som drabbas av arbetsskador? Jag skulle också vilja höra något om detta – om det inte ändå, med litet vilja, vore möjligt att göra någonting från riksdagens sida, åtminstone uttala den meningen att detta bör rättas till.

Fru talman! Jag yrkar bifall till motion 1185.

Anf. 35 ANDERS GERNANDT (c):

Fru talman! Vår motion om arbetsskadeförsäkringslagens tillämpning vid arbetsskada har främst kommit till för att ge ett om möjligt ökat stöd till de arbetsskadade som har förvägrats pension eller rimlig ersättning. I många fall har det ju hänt att riks-försäkringsverkets läkare har avslagit en begäran om hjälp som varit stödd av läkaren i den skadades hemort. I flera sådana fall – kanske de flesta – har inte riks-försäkringsverkets läkare ens sett den skadade. Men det förefaller som om man rätt ofta har utgått ifrån att den skadade har varit speciellt nervös, haft psykiskt instabilt sinne-lag, och därigenom inte har kunnat klara sin arbetssituation. Det har lett till att man helt enkelt har kommit att bedöma fel när det gäller många skador.

Nu har det ju blivit nya principer för den rättsliga handläggningen. Men det förändrar kanske inte läkarnas ställningstagande i den mån de blir inkopplade. Man skulle här nästan kunna dra en parallell till de fall som berör tandvårdsskadade människor, som lider av s. k. oral galvanism och klagar över smärtor, medan läkarna ännu inte till fullo har gått med på att dessa smärtor existerar. I många sådana klagofall har man skyllet på att den klagande har varit psykiskt instabil, överkänslig, nervöst lagd osv. Men man har mer och mer kommit underfund med att de strömmar som kan uppstå genom tandlagningsmaterialet kan ge upphov till svåra smärtor, som verkar kraftigt nedsättande på patientens både fysiska och psykiska kondition. Så är det troligen också med många av de yrkesskador som blir allt vanligare och som grundar sig på den starkt kemikaliska miljö som vi lever i. Vi bör därför om möjligt försöka få ett bättre läkarskydd och mera expertskydd i rättsfrågorna då det gäller sådana här miljö- och arbetsskadefall.

Vissa frågor rörande arbetsskade- försäkringen

När man nu enligt den nya ordningen åtminstone till synes kopplat bort riks-försäkringsverket och de risker som finns att riks-försäkringsverkets läkare avskriver det ena målet efter det andra, så kan det ju se betryggande ut, men i praktiken har riks-försäkringsverket inte kopplats ur i så stor utsträckning. Som de nya principerna är utformade gäller de för nyblivna fall av skador. Vi måste emellertid komma ihåg att det alltså är ca 15 000 fall av äldre skador som skall behandlas efter de gamla principerna genom riks-försäkringsverket, med de risker för felbedömningar som kan ske där.

Och när utskottet nu i de nya principerna har velat lägga in en viss trygghet för den framtida behandlingen av yrkesskador i försäkringssammanhang, bör man minnas att de nya principerna innebär att försäkringskassorna skall vara första behandlingsinstans. Det betyder i praktiken att ärendena handläggs av försäkringskassornas centralkontor – det finns 24 sådana i landet, ett i varje län – och där behandlas de i pensionsdelegationen. Efter försäkringskassorna kommer som nästa instans försäkringsrätten och därefter försäkringsöverdomstolen. Men för det första är riks-försäkringsverket – bl. a. när det gäller den här primära handläggningen i försäkringskassornas pensionsdelegation – enligt lag tillsynsmyndighet för försäkringskassorna och kan därmed ge dem arbetsanvisningar. För det andra har riks-försäkringsverket enligt de nya principerna rätt att överklaga de beslut som försäkringskassornas pensionsdelegation fattar. Detta innebär att riks-försäkringsverket i fortsättningen kan fungera som riksläkare för hur man skall bedöma sådana här skadefall.

Vidare består halva antalet ledamöter i pensionsdelegationen vid försäkringskassornas centralkontor av personal från riks-försäkringsverket. Delegationen har åtta ledamöter. Två kommer från försäkringskassan – det är vanligen ordföranden och vice ordföranden. Två utses av landstinget eller, i de fall kommunen har hand om frågorna, av kommunen. Så är det två läkare från riks-försäkringsverket – där har vi återigen riks-försäkringsverkets läkare med i bilden – och två handläggare från riks-försäkringsverket. Av de åtta som beslutar kommer alltså fyra från riks-försäkringsverket.

Det har således i praktiken inte blivit så stor skillnad i handläggningen av ett fall. Formellt kvarstår därför i princip den kritik som jag har framfört i min motion. Grundproblematiken är ju rättshjälpen för de sjuka människorna, och rättshjälp kan tydligen inte erhållas i första instans, alltså vid försäkringskassebehandlingen. Det är ju angeläget att det redan där råder ett rättvist tvåpartsförhållande, så att det inte står en ensam skadad person emot myndigheterna. Denna ensam skadade person kan i många fall vara så psykiskt skadad att han har svårt att uttrycka sig, svårt att förstå, svårt att minnas. Han bör genom samhällets försorg ges det stöd som han själv inte har råd att skaffa sig. Det är alltså redan i den första handläggningen som rättshjälp bör ställas till förfogande i besvärliga fall.

Det nya systemet medger rättshjälp i form av advokat i högre instans – försäkringsrätt eller försäkringsdomstol – i de fall som är särskilt komplicerade. Däremot medges i det nya systemet inte någon hjälp av expert, t. ex. läkare eller biokemist, trots att detta är mycket viktigt i dessa speciella fall. I

den starkt kemikaliserade miljö som arbetslivet erbjuder ökar skaderiskerna som bekant oroväckande. Det är därför angeläget att kemiska och toxikologiska experter i allt högre grad kopplas in i rättsfall som gäller yrkesskador som uppstått eller kan komma att uppstå.

Med mitt anförande vill jag fästa uppmärksamheten på några alltjämt rådande brister i rättsskyddet för yrkesskadade personer. Om det anförda nu inte har någon inverkan på kammarens ställningstagande till socialförsäkringsutskottets betänkande 1980/81:9, kan det kanske ändå uppmärksammas i den allmänna debatten.

Fru talman! I övrigt har jag inte något yrkande.

Anf. 36 NILS CARLSHAMRE (m):

Fru talman! Socialförsäkringsutskottets betänkande nr 9 är ett ganska vackert exempel på socialpolitiskt vardagsarbete i riksdagen. Jag tror inte att någon av motionärerna eller någon annan skulle finna något av de förslag som utskottet har behandlat lämpligt som utgångspunkt t. ex. för en stor principdebatt om de grundläggande riktlinjerna för det sociala trygghetssystemet i Sverige. Det betyder inte att dessa frågor inte är viktiga. Det ständiga filandet på kanter som skaver i systemen är viktigt, och det är angeläget att det påpekas varje gång vi kommer på något som inte har blivit så bra som vi hade hoppats. Här har sagts från ett par håll att lagen om arbetsskadeförsäkring är en bra lag, eller i varje fall – jag tror att Lars-Ove Hagberg uttryckte sig så – bättre än sina föregångare, kanske utan att vara helt bra. Vad det i dag gäller är tillämpningen. Denna lag har varit i kraft i tre år. För de frågor beträffande besvär som Anders Gernandt tog upp gäller att den nuvarande organisationen har fungerat i två år, och det är en kort tid.

Jag tror att alla, i samband med att den nya lagen antogs av riksdagen, var medvetna om att en förutsättning för att den skulle fungera väl var att en praxis, som inte kan finnas från början, skulle komma att utbildas. Man kan kanske ha olika meningar om huruvida tre år är en lång eller kort tid och om man har anledning att bli otålig över att en praxis inte har hunnit stabiliseras. Vi vet, och Maria Lagergren nämnde det, att det finns särskilda anledningar till att det har gått långsammare än vad vi kanske hade trott att det skulle göra. Det är en svår arbetsbelastning vid de nya försäkringsrätterna, vilket gör att det först under senare tid har börjat komma fram domar från försäkringsöverdomstolen i t. ex. med tanke på Maria Lagergrens propåer intressanta ärenden. Utskottet har menat att vi i dessa avseenden, hur tungt det än är, får försöka bevärma oss med ytterligare något tålamod. Man bör kanske påpeka att utskottet, både när det gäller den motion för vilken Maria Lagergren talade och den som Anders Gernandt är talesman för, använder det lilla ordet nu. Utskottet finner det inte lämpligt att nu föreslå någon förändring. Däri ligger ju som alltid en antydning om att det kan bli aktuellt längre fram, om den praxisuppbyggnad som vi väntar på visar sig inte komma till stånd eller inte fungera på det sätt som vi hade hoppats på. I samtliga dessa fall är alltså utskottet medvetet om att det kan bli nödvändigt att se över lagstiftningen, men det är enligt utskottets mening – och utskottet är enhälligt

Onsdagen den
12 november 1980

*Vissa frågor rör-
ande arbetsskade-
försäkringen*

– inte aktuellt att göra det just nu, utan vi måste vänta något.

Vänta kan man naturligtvis också göra när det gäller kopplingen från det äldre till det nuvarande systemet, för om man väntar tillräckligt länge upphör problemet att finnas – vi har sett exempel på det tidigare. Men det är ju inte så vi vill ha det. Utskottet har inte resonerat på det cyniska sättet, att väntar vi bara några år så försvinner den där farbrorn genom naturlig avgång. Det är verkligen inte så utskottet har resonerat, utan det är administrativa och praktiska svårigheter som utskottet har tagit hänsyn till.

Lars-Ove Hagberg undrade vad det egentligen är för svårigheter utskottet åsyftar, när utskottet säger att det är svårt eller omöjligt att behandla de äldre fallen efter den nya lagen. Det måste anses framgå att vad utskottet syftar på är svårigheten att fastställa just de omständigheter på vilka ett ersättningsanspråk skulle kunna grundas. En skada som inträffade för många år sedan kan ju vara förfärligt svår, icke sällan helt omöjlig, att i dag bedöma efter nya kriterier. Inträffade skadan under sådana omständigheter att den ger ersättningsrätt enligt den nya lagen, eller gjorde den det inte? Att få fram bevisning långt efteråt är mycket svårt och i många fall säkert omöjligt. Man har gått över från ett kriterium till ett annat för att bestämma ersättningens storlek – i dag är det nedsättningen i arbetsförmåga som är helt avgörande. Att kanske tio år efteråt avgöra om en i och för sig konstaterad invaliditet då den inträffade medförde en arbetsförmågenedsättning av sådan storlek, att den skulle medge ersättning enligt den nya lagen kan också vara i det närmaste omöjligt. Det är detta som är utskottets motivering för att inte syssla med de gamla fallen.

Vad gäller den avtalade försäkringen hänvisar utskottet till vår vanliga regel, att riksdagen inte lägger sig i genom avtal fastställda förmåner.

Det här kan kännas litet grymt, och det är väl grymt. Men det är ju någonting som vi lever med ständigt i vårt reformarbete. Praktiskt taget varje gång vi fattar beslut om en reform måste vi fastställa ett ikraftträdandedatum. De som så att säga har sina problem före detta datum hamnar utanför med mer eller mindre goda övergångsbestämmelser, som i bland kan undanröja de allra värsta orimligheterna. Längre kommer vi inte. Man kan ta vilken reform som helst. Det är klart att den dag vi införde de allmänna barnbidragen för barn upp till 16 år, så tyckte alla föräldrar som hade barn i 17-årsåldern att det inte var riktigt rättvist och att barnbidragen borde ha funnits för några år sedan. Så är det med alla våra reformer: de måste någonstans börja. Vi kan inte alltid klara övergången på det smidiga sätt som vi skulle önska. Det är inget annat som ligger bakom utskottets ställningstagande än att vi i utskottet helt enkelt inte tror att det är möjligt att handla på annat sätt.

Jag yrkar, fru talman, bifall till socialförsäkringsutskottets hemställan i dess betänkande nr 9.

Anf. 37 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Fru talman! Nils Carlshamre erkänner problemet men gör det kanske därmed värre än det är. Han säger att det är kanter som skaver i systemet.

Dessa kanter börjar bli ganska vassa för dem som drabbas. Vad det gäller är vilken viljeinriktning man vill ha.

Den första frågan gäller yppandedatum. Med litet god vilja borde det inte vara så svårt för socialförsäkringsutskottet att visa sådana intentioner som gör det möjligt att yppandedatum får mindre betydelse eller försvinner som avgörande faktor vid bedömningen. Den som t. ex. råkar ut för stendammslunga – vi nämner det i vår motion – och får det fastställt efter den nya lagens tillkomst kan ju tidigare ha visat oklara tecken på sjukdomen men inte fått den definitivt fastställd förrän exempelvis 1977. Man kommer då fram till att yppandedatum ligger före den nya försäkringens ikraftträdande, och ärendet faller under de tidigare försäkringsbestämmelserna. Yppandedatum är alltså centralt när det gäller frågan om vilken förmån man kan få.

Jag tycker inte att det behövs särskilt mycken god vilja för att klara av det här problemet. Men det är klart att om man väntar tillräckligt länge försvinner de som drabbas. De försvinner ganska fort, för de som drabbas har i regel fått väldigt svåra skador.

Man behöver inte vara barmhärtig för att kräva rättvisa, men för de människor som drabbats av arbetsskador bör väl ändå denna rättvisa komma till stånd.

Den andra frågan gäller dem som inte får ersättning genom arbetsmarknadsförsäkringar. Jag tycker att det ligger till på samma sätt i det fallet, att det finns möjligheter för riksdagen att ta initiativ. Riksdagen kunde kanske som sin mening ge till känna att om sådana skadefall det här gäller inte kan täckas upp genom "avtalsförsäkringar" framöver, måste riksdagen gå in och klara problemet genom allmänna försäkringar.

Trots Nils Carlshamres lugna ton och hans sätt att försöka framställa det hela som ett problem som riksdagen inte kan göra någonting åt kan man ana att det i botten ligger en ovilja att komma åt de små problemen. Det är en vardagsfråga för riksdagen, sade Nils Carlshamre. Jag tycker att vi kan klara av denna vardagsfråga med god vilja.

Anf. 38 NILS CARLSHAMRE (m):

Fru talman! Det är naturligtvis inte utskottet som har hittat på att det är svårt att individuellt ompröva äldre livräntor enligt den nyare lagstiftningen, utan det är de som skulle göra omprövningen, de som arbetar med detta på fältet, som har sagt att det är mer eller mindre omöjligt eller i varje fall svårt. Om vi skulle avskaffa yppandedatums betydelse och jämställa de äldre fallen med de yngre, skulle vi ju ändå bara flytta gränsen för orättvisan. Om vi skulle göra ett försök att ompröva alla de äldre fallen måste vi stöta på ett antal fall – om det är få eller många vet jag inte, men jag tror att det är ganska många – där det helt enkelt visar sig omöjligt att förebringa en utredning efter den nya lagens regler. Då skulle dessa människor, såvitt jag förstår, få bli utan ersättning, medan andra som har bättre tur, där dokumentationen är bättre eller vad det kan gälla för någonting, kanske skulle få flyttas över till den nya lagens regelsystem. Jag vet inte om det skulle bli så värst mycket rättvisare, möjligtvis kvantitativt. Kanske några fler fall skulle klaras – jag vet

Nr 22

Onsdagen den
12 november 1980

Vissa frågor rörande arbetsskadeförsäkringen

inte det.

Det avgörande för utskottet har varit att de som praktiskt handskas med de här frågorna menar att det är en svår, näst intill omöjlig uppgift att ompröva äldre fall efter ett nytt regelsystem, därför att då fallet ursprungligen prövades fanns det icke anledning att notera de omständigheter som då icke var på samma sätt avgörande som de är enligt den nya lagen. Att gå tillbaka och återfinna dessa omständigheter är förfärligt svårt. Det är bara det utskottet har sagt.

Anf. 39 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Fru talman! Jag kan väl ge det erkännandet att det kan finnas problem, men problem är väl också till för att lösas. Jag tror att den byråkrati som finns på det här området kan göra det på ett eller annat sätt. De som jag har haft kontakt med i dessa frågor tycker inte att det skulle vara omöjligt. Proppen måste finnas längre upp i byråkratin. Det måste vara där man tycker att det här är hopplöst.

Om man följer Nils Carlshamres resonemang, så vore det väl ändå bättre att hjälpa dem som det går att hjälpa än att inte hjälpa någon alls. Det skulle vara en generös inställning. Jag tycker att socialförsäkringsutskottet borde ha haft den.

Mom. 1-6

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 7 och 8

Utskottets hemställan bifölls med 295 röster mot 18 för motion 1979/80:1185 av Lars Werner m. fl.

9 § Föredrogs

Socialförsäkringsutskottets betänkande 1980/81:13 om höjda räntesatser vid uppbörd av arbetsgivaravgifter (prop. 1980/81:16).

Utskottets hemställan bifölls.

10 § Hälsohem m. m.

Föredrogs socialutskottets betänkande 1980/81:1 om hälsohem m. m.

Anf. 40 ANDERS GERNANDT (c):

Fru talman! I slutet av det här anförandet kommer jag att yrka bifall till de motioner som behandlas i socialutskottets betänkande nr 1. Jag vill också i anförandet framföra en ganska lång rad samlade synpunkter inte bara på hälsohem utan också på vad jag brukar kalla den fria vårdsektorn och på den konventionella sjukvården i dag i vårt land.

Den moderna svenska sjukvården är av mycket hög klass och fyller ett

oersätligt behov i samhället – det skall erkännas. Läkare och vårdpersonal utgör ett synnerligen viktigt, värdefullt och skickligt arbete, och de syntetiska farmaceutiska specialiteterna är av oskattbart värde i de fall där de verkligen behövs.

Men det finns naturligtvis även avvikande uppfattningar bland många människor. En namninsamling i början av 1970-talet visade att närmare 100 000 personer önskade valfri möjlighet att bli behandlade med alternativa läkemedel och -metoder, vilket innebär s. k. naturmedel och naturenliga läkemetoder. En gemensam benämning på naturläkekonstens olika medel och metoder är "den biologiska medicinen", som alltså omfattar inte bara läkemedel – det som vanligen brukar kallas medicin – utan hela det naturenliga medicinska behandlingsområdet.

Den nämnda namninsamlingen omfattade främst städer och större tätorter. Det kan därför förutsättas att många människor i mindre tätorter och på landsbygden inte nåddes av möjligheten att ge sin uppfattning till känna. Mot bakgrund av detta är det nog ingen överdrift att påstå att några hundra tusen människor i vårt land önskar ha tillgång till de gamla folkmedicinerna, de homeopatiska medlen och övriga naturmedel. Detsamma gäller beträffande tillgången till seriösa och kunniga utövare av de icke konventionella behandlingsmetoderna – kiropraktik, naprapati, fotzonterapi, akupunktur, etc. Det torde också gälla möjligheten att till rimlig kostnad kunna få behandling vid kunnigt och seriöst arbetande hälsohem.

Många människor har en viss fruktan för de moderna lasarettens något industrimässiga och rationella karaktär. Andra är skrämde för de syntetiska läkemedlens biverkningar. Andra återigen har rent allmänt en så naturenlig läggning att de anser att "naturliga" metoder och ett eget handlande är rätta vägen att återvinna hälsan. Även dessa människor är fullt berättigade till sin andel av lämpliga omsorger från samhällets sida. Därför bör kunniga och seriösa aktiviteter inom vad jag vill kalla den fria vårdsektorn också främjas och stödjas av samhället som ett värdefullt komplement till den konventionella sjukvården. Avsikten är i dessa sammanhang aldrig att ersätta den konventionella sjukvården – men den bör kompletteras med mera humanitära, människonära och naturnära metoder.

Vi är på väg att komma snett med sjukvården i samhället. Det bekräftas av de från andra länder kommande holistiska synsätten, dvs. helhetssynsätten, när det gäller människan. Vi har en hel del att lära av dessa synsätt, som är moderna, dagsfärska, men även urgamla inom den traditionella medicinen i andra kulturländer.

I vårt land är situationen på sjukvårdsfronten litet oroande. Att läka och bota tycks alltmer upphöra att betraktas som en egen aktivitet hos sjuka människor och blir i allt högre grad läkarens och lasarettens uppgift. Den sjuka människan kommer därmed att i ökande omfattning omhändershas av tekniska ingenjörskonstruktörer och kemiska preparat. Läkare och vårdpersonal tycks få allt mindre tid att sysselsätta sig med de sjuka, och därmed kommer kanske sjukvårdsdatorernas bildskärmar allt närmare patienternas sängar. Sjukvården håller alltmer på att förvandlas från en personlig tjänst

från sjukvårdspersonalen till en rationell teknisk produkt från en myndighet.

På detta sätt förlorar människorna alltmer sin vilja och förmåga att dra försorg om sig själva – sörja för sin egen hälsa – och till slut upphör de kanske helt att tro att ett självständigt handlande över huvud taget är önskvärt och möjligt. I stället för att mobilisera patientens egna självläkande krafter, förvandlar den moderna tekniska sjukvården inte sällan patienten till en kraftlös och oförstående åskådare till vad som sker med honom. En sådan utveckling är mycket oroande – både för den enskilde medborgaren och för samhället.

Liksom i all verksamhet nu för tiden måste vi alla vara tacksamma för och uppmuntra all positiv självverksamhet. Då kostnaderna för alla tjänster – inom alla samhällsområden – har nått en sådan höjd som nu, är värdet av frivilliga insatser också högre än någonsin. De människor som, genom egna åtgärder, försöker bibehålla sin hälsa är sannerligen värda all aktning från samhällets sida.

Den alltmer mekaniserade sjukvården tillgodoser troligen inte de känslomässiga behov som många – särskilt då sjuka – människor har. De flesta människor känner numera till begreppet psykosomatiska sjukdomar. Dessa uppkommer som bekant vanligen genom en psykisk belastning – bekymmer, vantrivsel, jäkt – som i sin tur leder till en somatisk, alltså kroppslig, sjukdom. Man brukar tala om psykisk och därmed senare total ohälsa. Lasarettet och apoteket klarar vanligen bara den somatiska delen – mer eller mindre fullständigt. Patienten lämnar därefter lasarettet utan att den psykiska delen är helad och återvänder till sin vanliga miljö, sin vanliga föda, sitt vanliga leverne och sina vanliga påfrestningar. Den känslomässiga sidan av patientens besvär har det ofta inte funnits tid och plats för i den rutinmässiga kroppsreparationen på lasarettet.

Läkarna och vårdpersonalen förstår i allmänhet det stora värdet av samtal och känslomässigt deltagande i patientens problem – men det är tiden som inte vill räcka till. Ordet – ”det läkande ordet” – är något av läkekunstens känsligaste instrument. Redan för över 2 500 år sedan sade Asklepios från Thessalien i Grekland: Först ordet, sedan växten – alltså örtmedicinen – och till sist kniven. Det är inte osannolikt att mycket av det botande som sker ”inom den fria vårdsektorn” till viss del kan bero på det känslomässiga engagemang som naturläkaren och hälsohemmets personal ofta känner för sina patienter.

Det råder naturligtvis inget tvivel om att den medicinska vetenskapen har åstadkommit enastående viktiga och värdefulla läkemedel på syntetisk väg – de syntetiska farmaceutiska specialiteterna. De har naturligtvis räddat oerhört många människoliv och botat otaliga sjukdomsfall. Det är helt enkelt nödvändigt att de verkningsfulla av dessa medel finns och att de kommer till användning i de fall där de verkligen behövs. Men detta hindrar inte att de s. k. naturmedlen och den biologiska medicinen bör ha en självklar plats som ett värdefullt komplement – och i vissa fall som ett effektivt alternativ – till den kemiska läkemedelsindustrins produkter.

Det är vissa skillnader i verknings sättet mellan många av de kemiska syntetläkemedlen och naturmedlen. De kemiska medlen är ofta mer selektivt verksamma och vanligen inriktade på sjukdomens symtom, dvs. dess iakttagbara eller kännbara verkningar. De kan lindra smärtkänslor, minska feber, döda bakterier, reglera blodtryck m. m. Men detta ger inte verklig läkning i den meningen att man stimulerar ett sviktande organ till bättre egenfunktion. Det kemiska syntetmedlet fungerar i stället – i många fall – som en protes eller en beroendeskappare som kan ge livslångt behov av medlet i fråga. Detta är naturligtvis en nödvändig och därför acceptabel lösning – om inte annat kan hjälpa!

Ett verkligt läkemedel – ett terapeutikum i ordets rätta bemärkelse – har en mera helhetsverkande process och fungerar på längre sikt. Det verkar vanligen som en impulsator till en naturlig självverkande kropps- eller organfunktion utan att inkräkta negativt på den totala biologiska processen. Naturmedlet är på så sätt en stimulator till organismens egna självläkande krafter och har inga skadliga biverkningar, om rätt ämne och rätt dosering har valts.

Men ett viktigt komplement till de naturgivna läkemedlen är att patienten i övrigt lever ett biologiskt riktigt liv med avseende på föda, dryck, sömn och motion. Detta tillsammans kan ge underbara resultat! Det är sådant man kan lära och uppleva på bl. a. hälsohem.

Att helt kunna tillfriskna enbart av läkemedel – vare sig det är kemiska syntetmedel eller naturmedel – är att hoppas för mycket av förmågan hos enskilda preparat. De livsföringsfel som har förorsakat sjukdomen måste ändras eller elimineras helt. Härvid kan man verkligen tala om att gå till roten med det onda – men det är just vad som måste göras för att återvinna förlorad hälsa, och det gör man inte alltid på lasaretten.

Insatsen av en biologiskt orienterad, humanistisk helhetsmedicin – och gärna i samband därmed en radikal kostomläggning – kan vara den första och avgörande impulsen till ett nytt, friskare liv för många människor. I flera fall har dessa människor också i samband härmed väckts till ett allmänt rikare och mera fullödigt liv i harmoni med den naturliga livsordningen.

Den biologiska medicinen bygger bl. a. på antagandet att livet styrs av krafter, lagar och en verklighet som ännu är långt ifrån känd, utforskad och klarlagd i alla sina livsnödvändiga detaljer. Ett harmoniskt liv i full hälsa låter sig inte rutas in i ett snävt industriellt, miljöhotat och exakt vetenskapligt mönster. Men liksom naturen i övrigt har starka krafter till självläkning då giftbelastningen minskar – t. ex. självreningen av våra sjöar då giftutsläppen upphör – strävar den mänskliga organismen till hälsa och helhet då betingelserna härför görs gynnsamma. Men det måste göras, och det kan göras bl. a. på hälsohemmen.

Det är mot bakgrund av denna uppfattning om naturen och människan som den biologiska medicinen har utvecklat sin metodik och sina läkemedel. De människor som är utbildade i de konventionella medicinska tänkesätten och metoderna – särskilt då läkare och vårdpersonal – och som är helt vana vid att tänka och handla efter de skolmedicinska reglerna, har naturligtvis

mycket svårt att acceptera de biologiskt medicinska principerna. Då tycks det vara mycket lättare för lekmän att förstå logiken och konsekvensen i de biologiska behandlings- och läkemetoderna. Detta bekräftas också genom det kraftigt ökande intresset hos allmänheten för biologisk medicin och alla de såväl gamla som nya behandlingsmetoderna inom "den fria vårdsektorn".

Skall man som politiker ta ställning till aktuella motioner tror jag inte att man skall gå till en läkare och fråga: Hur skall jag ställa mig i denna fråga? Läkarna kommer ännu inte på lång tid att vilja acceptera de här naturenliga metoderna, i varje fall inte i sitt eget handhavande av sjuka människor. Här gäller det för politikerna att i stället fråga folket där hemma hur de vill ha det och arbeta för deras känsloriktning. Man bör alltså i detta fall ha mod att rösta efter en djupare egen övertygelse och efter uppfattningen hos folket på hemmaplan och inte nödvändigtvis följa vad i och för sig mycket lärda och duktiga läkare säger.

Ett av de viktigaste momenten inom sjukvården är att fastställa vilken sjukdom eller skada som patienten lider av. I detta avseende är – åtminstone då det gäller rent kroppsliga fel – lasaretten naturligtvis suveräna med all den utomordentliga analysutrustning som finns tillgänglig där. Utan rätt sjukdomsdiagnos är det ju inte möjligt att ge rätt behandling.

Att ställa rätt diagnos är för utövarna inom "den fria vårdsektorn" ett stort problem. Många synes vara förhållandevis skickliga att finna sjukdomens grundorsaker – trots enkla medel och metoder – medan andra måste anses vara helt oförmögna att ställa en tillförlitlig diagnos. De senare har följaktligen inte heller en säker utgångspunkt för sin behandling. Detta är naturligtvis en allvarlig brist inom utövandet av terapi inom "den fria vårdsektorn", där terapimetoderna ofta kan vara mycket verkningsfulla då sjukdomen är känd. Men med sina enkla "naturliga" diagnosmetoder, med människokänedom, intuition och erfarenhet tycks många av dem ändå finna rätt sjukdomsorsak – och rätt botemedel!

Det underlättar givetvis avsevärt om sjukdomsdiagnosen är klar genom en omsorgsfullt utförd medicinsk utredning på ett modernt lasarett med tillgång till alla erforderliga tekniska hjälpmedel.

Liksom inom den konventionella sjukvården finns det inom "den fria vårdsektorn" mer eller mindre skickliga utövare av sin specialkunskap. Många har gedigen erfarenhet och är även i övrigt väl skickade att hjälpa sjuka människor till bättring och hälsa. Flera av dessa utövare är vanligen väl insatta i olika behandlingsmetoder och kan med god framgång välja rätt metod eller en kombination av medel och metoder.

Det finns också ett antal utövare som – av olika skäl – inte är så kunniga och tillförlitliga. De kan ha stort intresse att vilja hjälpa sina medmänniskor, men de saknar kanske rätt psykiskt anlag och förmåga eller rätt praktiskt handlag. De som är nybörjare inom sitt fack kan rimligtvis inte ha någon patienterfarenhet att bygga på. De som har en kortvarig utbildning kan inte gärna äga så goda kunskaper som en mera välutbildad person osv. Men att underkänna vissa utövare för att de är unga och oerfarna eller på grund av kortvarig

utbildning är inte riktig. Inom den här verksamheten måste man acceptera att mycket grundar sig på verklig fallenhet för uppgiften och därmed följande intuition och – i många fall – verklig människokärlek. Det senaste är inte det minst viktiga i en så känslöfylld verksamhet som sjukvård vanligen är.

Men de som verkligen behöver hållas efter och avstängas från sin verksamhet inom vårdsektorn är naturligtvis de som är helt olämpliga för sådant arbete och de som främst är verksamma för att förtjäna så mycket pengar som möjligt på andra människors förhoppning om hjälp.

Det är sannolikt att en ökad samverkan mellan olika samhällsorgan och den fria vårdsektorn skulle avsevärt bidra till att de olämpliga utövarna av vårdverksamhet sanerades bort. Jag har tidigare under åren förespråkat någon form av godkännande och legitimationsnivåer för de fria utövarna samt krav på kvalifikationer inom resp. branschorganisationer. Detta skulle kanske vara till hjälp när det gäller att sanera bort de olämpliga utövarna.

I flera motioner och anföranden under 1970-talet har jag bl. a. också framhållit värdet av att välrenommerade utövare av naturmetoder knyts fastare till den konventionella sjukvården. En idealbild som jag har försökt utmåla vore att legitimerade läkare bl. a. vid lasarett och hälsocentraler gavs bättre kunskaper om och förståelse för den biologiska medicinen. Härvid skulle det ankomma på resp. läkare att dela upp patientströmmen i två grupper: dels de som måste förses med konventionella läkemedel och i övrigt behandlas på konventionellt sätt, dels de som hellre bör remitteras till närbeläget hälsohem eller, varför inte, till lasarettets egen hälsoklinik för avgiftning och behandling enligt den biologiska medicinens grunder.

Under försommaren i år var jag på en studieresa i Tyskland och Österrike, och jag besökte därvid åtta olika hälsohem som arbetade helt efter metoder baserade på vegetarisk kost och med biologiska medel och mediciner. Detta gav mig en bekräftelse på riktigheten av vad de som intresserat sig för de här frågorna inom vårt land tidigare har framfört men inte lyckats få gehör för med någon större framgång. Det var också en fantastisk upplevelse för mig att se hur man botade människor där, hur man botade dem varaktigt. Och sjukhassorna betalade villigt avgifterna. Orsaken till det var att patienterna verkligen blev varaktigt friska.

Jag sade tidigare att ett lasarett bör kunna skicka vissa patienter till exempelvis en hälsoklinik inom lasarettområdet, där "duktiga syster Stina" tar hand om dem och med fasta och annan avgiftning får dem att komma i ett normaliserat och bra utgångsläge och därefter hjälper dem in på en ny väg till hälsa. För att anknyta till detta vill jag nämna att man vid ett mycket stort lasarett i München hade just en sådan specialklinik inom området. Man kallade den för "salladssjukhuset". Dit skickades fler och fler av de tidigare konventionellt behandlade patienterna. I den takt som man gjorde människor friska på det här salladssjukhuset skickade man snabbt dit nya patienter. Många av läkarna och vårdpersonalen inom de övriga delarna av lasarettet önskade att de skulle få lära om och att de därefter skulle få tjänstgöra på det här "salladssjukhuset". Varför skulle vi inte kunna få

någoting sådant också i Sverige?

För att få ökade kunskaper om vilka naturmedel och naturmetoder som är verkningsfulla bör en centralt uppföljd provning av de olika medlen och metoderna äga rum. Detta har jag framfört i en av mina motioner. Frågan om naturmedel, naturmediciner och icke-konventionella behandlingsmetoder är ju på sätt och vis av stor folkpsykologisk betydelse. Det är så många människor som tror på metoderna och som hoppas mycket av dem, så det vore verkligen värdefullt att få utrett i vad mån de är verkningsfulla. Det behöver man inte ovillkorligen göra i den form som jag har förespråkat i min motion nr 1979/80:1651, där jag talar om ett center för en mer kliniskt inriktad försöksverksamhet än den som förekommer vid något av de vanliga hälsohemmen. En sådan försöksverksamhet avseende kost, naturmedel och naturmetoder skulle kunna bli en förhållandevis pålitlig källa till kunskaper i dessa angelägna frågor. Där skulle man kunna få bekräftelse på vad som är verkningsfullt eller inte bland alla de metoder som nu används fritt inom landet. Det skulle också kunna leda till att vissa medel och metoder kunde rekommenderas till ökad användning men även till att verkningslösa medel och metoder skulle uppmärksammas – det sista är inte minst viktigt. Men det är, som sagt, inte nödvändigt att upprätta något dyrbart och koncentrerat center för detta. Det finns redan flera mindre försöksplatser ute i landet som skulle kunna uppmärksammas och studeras i positiv mening. Vi har t. ex. de välrenommerade hälsohemmen Tallmogården, Alfta Kurhem och Föllingegården med läkarna dr Aly och dr Hamberg. Där kan man bättre än man gjort hittills följa upp kostfrågorna och den allmänna biologiska medicinen. Man kan nämna akupunktören Stefan Kosic i Stockholm som är både teleingenjör och akupunktör och har en, det vågar jag säga, mycket förtroendegivande erfarenhet och anläggning för akupunkturbehandling och akupunktorexperiment. Vidare har vi den som jag vill kalla för svensk mästare i vitlöksterapi, Alma Nissen, på Brandals Hälsohem i Södertälje. Hon är specialist på behandling med vitlök och på behandling enligt andra mycket enkla och billiga metoder. Ett otal patienter har vittnat om hennes framgångar. Hon är mycket uppmärksam i Danmark just nu och får framträda i radio och TV med sina idéer, men i Sverige har hon inte uppmärksamats. Vi har antroposofernas förhoppningsvis blivande anläggning Vidarkliniken i Järna, där man kan arbeta med den antroposofiska medicinen.

På så vis kan man alltså sprida ut en mera kontrollerad och uppföljd försöksverksamhet över landet. Arbetet kan ledas av kända och intresserade vetenskapsmän som professorerna Lindahl och Öckerman m. fl. En viss positiv uppföljning av sådana förstående läkare, efter medverkan och klartecken från socialstyrelsen, är vad som nu främst är av nöden. Det skulle inte behöva kosta så mycket pengar.

Den holistiska synen – helhetssynen – på den sjuka människan är vad som ovillkorligen måste tillkomma i den svenska sjukvården. Detta kan man snabbast och enklast åstadkomma genom att vara generös mot de människor som arbetar seriöst inom den fria vårdsektorn, bl. a. på hälsohemmen. Att på

sätt som föreslås i motionen söka ut de bästa medlen, metoderna och kostsammansättningen, såsom den tillämpas inom den fria vårdsektorn, och föra dessa erfarenheter ut till människorna kan leda en god bit mot målet "varje hem ett hälsohem".

Jag finner, herr talman, att utskottet visserligen har uttryckt sig förhållandevis välvilligt och positivt i dessa frågor, men innehållet i utskottets sammanfattning är ändå mest en uppräknig av sådana metoder som försöksvis redan tillämpas och studeras i landet, dock inte i särskilt betydande omfattning. Det är alltså mest fråga om en uppräknig av enskilda aktiviteter som i många fall har startats och genomförts av enskilda personer. Myndighets- och riksdagsinitiativen är inte så imponerande.

Herr talman! Till slut är det angeläget att pröva riksdagskollegernas inställning till bl. a. hälsohemmen. Jag ber därför att få yrka bifall till motionerna 1979/80:490, 1979/80:1651, 1979/80:1658.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

I anförandet instämde Birgitta Hambræus (c).

—
Anf. 41 GABRIEL ROMANUS (fp):

Herr talman! De här frågorna har diskuterats många gånger tidigare i riksdagen. Bl. a. Anders Gernandt och jag har samtalat om dem. Jag skall därför försöka att fatta mig kort.

Utskottet anser att det är bra att ta till vara verksamma metoder inom vad man kan kalla för den traditionella medicinen, folkmedicinen eller den biologiska medicinen. I utskottet har vi inga förutfattade meningar om att det här skulle vara sådant som man över huvud taget inte skall ägna sig åt. I den mån det finns någonting i de här metoderna som är bra skall det tas till vara. Det är mycket möjligt att det finns, eftersom det ibland är fråga om läkemedel eller metoder som man har använt under många år. Men vi går naturligtvis inte så långt som Anders Gernandt, som i en tidigare motion sade sig vara anhängare av i stort sett allt det som socialstyrelsen var skeptisk mot. Det räcker inte för oss, utan vi menar att skall man satsa på en metod så bör det finnas bevis för att metoden är bra – och med bevis menar vi då att det på något sätt skall kunna styrkas genom vetenskaplig undersökning. Vi har inte någon anledning att ställa lägre krav när hälsohemmen och förespråkarna för naturmedicinen framträder med anspråk på att ha förmåga att bota sjukdomar än vi har på sjukvården i övrigt.

Jag vill reagera när Anders Gernandt säger: Skall man ta ställning till vilka metoder som är bra, då skall man inte gå till vetenskapsmännen eller läkarvetenskapen och fråga utan då skall man gå och fråga folk på hemmaplan vad de tycker om olika sjukvårdsmetoder.

I nästa ögonblick säger han att vi måste acceptera människor som ägnar sig åt sjukvård, även om de inte har någon större utbildning eller erfarenhet, om de har en verklig fallenhet eller intuition. Däremot skall man avvisa dem som

bara är ute för att tjäna pengar. Ja, men hur skall man då göra åtskillnad? Vem skall stå för bedömningen? Om någon är skicklig på att tjäna pengar är det antagligen en person som lyckats få stöd av rätt mycket folk. Och vi vet att medicinens historia är full av människor som har lyckats att under ganska lång tid lura godtrogna sjuka att de har en undergörande medicin. Den svenska sjukvårdspolitiken bygger på att den som framträder och åtar sig att bota sjukdomar skall – i synnerhet om det sker med finansiering av allmänna medel – ha en godkänd utbildning och behandla människor på grundval av vetenskapens nuvarande ståndpunkt. Det är en hållning som vi gör klokt i att hålla fast vid. Vi skall inte lämna fältet fritt för den som för tillfället har lyckats skaffa sig en viss popularitet som hälsoprofet i sin egen bygd.

Man kan f. ö. notera något som är typiskt – om en professor eller läkare skulle uttala sig positivt om hälsohemmens metoder, då drar man sig inte för att använda professorstiteln som ett tecken på att en metod är bra. I övrigt skall man alltså inte, enligt Anders Gernandt, vända sig till läkarvetenskapen. Det är bara när den godkänner Anders Gernandts metoder som den duger att åberopa. Så kan vi inte här i huset sköta seriös sjukvårdspolitik.

I motionen säger Anders Gernandt något som jag tycker är mycket bra och som han också sade här i debatten, nämligen att de metoder han talar för skall vara komplement till den offentliga moderna sjukvården, inte en ersättning. Det är bra. De flesta av de här metoderna är ju oskyldiga, utom i ett avseende, nämligen att det finns risk för att de lockar bort människor från den sjukvård som de behöver enligt den vanliga vetenskapen. Så blir det naturligtvis om man riktar en mycket hård kritik mot sjukvården och säger, som man gör i motionen, att ett "antal vetenskapliga experter under senare tid har påvisat att den konventionella medicinen har en förhållandevis låg verkningsgrad i vad gäller att bota sjukdomar och mycket låg effektivitet med avseende på förebyggandet av sjukdomar". – Så står det i motionen.

Om man går ut med den typen av propaganda riskerar man att människor går till olika typer av naturdoktorer i stället för att gå till sjukvården med sina problem. Och i så fall kan skadeverkningarna bli omfattande. Jag skulle därför vilja varna för den sortens förkunnelse. Det är f. ö. inte sant att den moderna vetenskapliga medicinen har låg effektivitet när det gäller att förebygga sjukdomar. Jag skulle kunna räkna upp en rad allvarliga sjukdomar som har utrotats just tack vare den moderna vetenskapen och dess förebyggande insatser. Jag behöver bara nämna polio och tuberkulos, två stora folksjukdomar. Det finns naturligtvis åtskilliga andra. Det är meningslöst förtal av sjukvården att föra sådana uppfattningar till torgs.

Det ligger däremot en del i den kritik som Anders Gernandt har framfört, både i dag och tidigare, nämligen att den offentliga sjukvården har blivit mycket teknisk. Den kännetecknas av stora sjukhus, och omsorgssynpunkterna har ibland kommit i kläm. Men jag tror att man, om man skall vara rättvis, måste erkänna att den offentliga sjukvårdens företrädare numera är på det klara med detta och att här är en rörelse i annan riktning. Jag behöver bara nämna sådana saker som den ökade satsningen på primärvård, på

kontinuitet i sjukvården, på lagarbete, förslag som riksdagen många gånger har behandlat och nu på senare tid ställt sig bakom.

Anders Gernandt framställer det som om det finns en motsättning mellan kemiska medel och naturmedel. Det låter sig naturligtvis sägas att naturmedel inte har några skadliga verkningar, om man – som herr Gernandt sade – väljer rätt medel och rätt dosering. Men det gäller ju alla mediciner. Väljer man rätt medel och rätt dosering, har de inga skadliga verkningar, i varje fall har de inga skadliga verkningar som står i orimligt förhållande till de positiva verkningarna. Men det är också sant att naturmedel som är olämpligt valda kan ha minst lika skadliga verkningar som syntetiska medel. Det finns ju syntetiska medel som har samma sammansättning som naturmedel. Hela den här uppdelningen i två olika sorters mediciner är, skulle jag vilja säga, tillkommen i något slags ideologiskt propagandasyfte, och den är inte särskilt meningsfull.

När man arbetar för en bättre sjukvård – som jag föreställer mig att vi alla gör här – finns det ingen anledning att på förhand avvisa olika metoder, utan alla metoder skall prövas med öppet sinne. Visar det sig att de ger bra resultat, skall de användas.

Hälsohemmen har möjlighet att bli registrerade som konvalescenthem. Då kan man också få ersättning från den allmänna försäkringen för vistelse där.

Intressanta forskningsresultat åberopas, både i motionerna och i utskottets betänkande. Det finns ingen anledning att vara onyanserat negativ till hälsohemmen. Utskottet säger därför i betänkandet att vi tycker det är bra att den här aktiviteten förekommer och att man rent allmänt ger information som syftar till bättre kostvanor och bättre motionsvanor. Men vi är inte nu beredda att ställa oss bakom någon särskild kostterapi, som föreslås i motionerna, utan vi anser att man måste ha ett bättre underlag. Socialstyrelsen är också i färd med att ta fram ett sådant. Det får vi alltså vänta på. Det är ett enigt utskott som intar den ståndpunkten, att vi i dag inte är beredda att gå längre än att peka på de ganska omfattande aktiviteter som bedrivs på detta område.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 42 ANDERS GERNANDT (c):

Herr talman! Det är väl inte så stor anledning för oss att debattera dessa frågor så mycket och så ingående. Jag skulle vilja svara på några av de saker som Gabriel Romanus anförde. Men det är litet svårt att svara på dem, för han har inte utgått riktigt från de verkliga ord som jag använde i mitt anförande. Därför har jag blivit tveksam i fråga om hur jag skall svara.

När det gäller naturmedel har man utomlands funnit att det helt enkelt inte går att ställa samma krav – bl. a. blindtest och dubbelblindtest – på naturmedlen. Det är svårt att göra sådana test på vegetabilier som kost. Detta gäller f. ö. en del andra naturmedel och metoder också. Man får antagligen finna sig i att acceptera en lägre kravnivå för naturmedlen.

Jag har sagt – på mer eller mindre allvar – att om man ger en människa ett

lov och hon blir frisk av det lövet, bör hon rimligtvis få ha det lövet, även om det inte kan bevisas så mycket kring det. Men med den sjukdomssituation som råder och med en så pass smal marginal som det nu är mellan vardagsnivån och sjukskrivningsnivån – om jag får uttrycka mig så diagrammässigt – bör vi göra allt vi kan för att försöka höja hälsolivån, och med uttalandet om läkarnas och lasarettens förebyggande verksamhet avser jag situationen i våra dagar. Att man tidigare har lyckats avskaffa malaria och vissa andra svåra sjukdomar är enastående fint och förtjänstfullt. Men hur mycket gör man i dag för att förebygga sjukdomar?

Gabriel Romanus undrar också hur jag ställer mig till professorstiteln. Ja, man fäster sig naturligtvis vid de professorer som har ägnat sig åt den biologiska medicinen och hoppas innerligt att många, många fler professorer och läkare skall våga sig på att studera det området och kanske bli övertygade.

Den fria vårdsektorn bör kunna självsaneras genom att man ägnar sig litet mer åt att försöka få fram legitimationsnivåer, certifikat och annan dokumentation på genomgångna utbildningar samt tillhåller de olika branschföreningarna att ställa krav inom sina organisationer, så att det kan utvecklas en sorts diplomverksamhet.

Gabriel Romanus och jag skulle kunna prata om det här hela kvällen, men det för inte frågan något nämnvärt framåt.

Anf. 43 GABRIEL ROMANUS (fp):

Herr talman! Nej, vi skall nog inte tala om det här ämnet hela kvällen; det tycker inte jag heller, herr talman. Jag försöker uttrycka mig kort och koncentrerat.

När Anders Gernandt tar upp frågan om vetenskaplig granskning av hälsometoderna och säger att man där inte kan arbeta med dubbel blindtest som när man prövar läkemedel, tror jag att han har missförstått vad vetenskap är. Det är inte så att man för att göra en vetenskaplig prövning alltid måste använda dubbel blindtest. – Det är också ett sådant där slagord som förts fram från dem som är förespråkare för den biologiska medicinen. Det är klart att man inte, när man diskuterar olika operationsmetoder eller olika arbetsmetoder, alltid kan använda dubbel blindtest, utan det är bara när man testar exempelvis en typ av piller mot en annan typ av piller eller läkemedel i snäv mening som man kan göra det. Man behöver ju inte säga farväl till vetenskapen bara för det. Vad det handlar om är, att det måste vara en vetenskaplig dokumentation. Om man med en sådan kan visa att hälsohemmen är bra, skall vi naturligtvis använda dem. Det finns tecken som tyder på att de har gjort nytta i vissa sammanhang, men de är inte något universalmedel.

Vad man vänder sig emot hos många av hälsoprofeterna är, att de tror sig ha ett undermedel, som hjälper mot i stort sett allting. Dessutom klassar de ner annan sjukvård och säger att den bara ägnar sig åt symtomen och inte åt att bota, medan de själva bygger upp kroppen osv. Även den moderna vetenskapen försöker arbeta uppbyggande. Hela den upplysningsverksam-

het om bra kost, motion osv., som vi från samhällets sida nu satsar på, bygger på vetenskapliga rön. Det är ingen motsatsställning där. Det är inte alls så att den moderna medicinens förebyggande verksamhet ligger långt tillbaka i tiden och att det bara är malaria och andra klassiska infektionssjukdomar som den har avskaffat. Man arbetar fortfarande med att få fram nya vacciner. Och fortfarande vaccineras massor av människor i Sverige varje år. De största insatserna för bättre folkhälsa har inte gjorts av någon skola inom hälsobranschen utan av det som Anders Gernandt så föraktfullt kallar för sjukhusmedicinen.

Anf. 44 ANDERS GERNANDT (c):

Herr talman! Gabriel Romanus räknar upp en hel del aktiviteter, som han anser bör klarläggas för att man skall få reda på om de här icke-konventionella metoderna är effektiva eller inte. Han säger att det därvidlag finns många frågetecken. Men det är ju just för att få svar på dessa frågor som jag har motionerat om en sorts utredningscenter eller – om man så vill – en decentraliserad verksamhet för att pröva metoderna i syfte att bl. a. Gabriel Romanus skall få reda på om de är verkningsfulla eller inte.

Gabriel Romanus sade tidigare att jag påstått att man inte skall gå till läkare och professorer och fråga om de alternativa metoderna utan att man skall fråga vad folket tycker om dem. Jag formulerade mig inte så i mitt anförande. Jag sade att man skall ha mod att själv ta ställning i denna fråga, eftersom läkarna och vetenskapsmännen ännu inte är inne på linjen att dessa metoder skall släppas fram. Vad jag föreslagit är att dessa metoder för folkets bästa skall prövas – jag har inte skrivit *användas*. Motionen går ut på att dessa metoder skall prövas och att man kliniskt och i mer organiserade former än hittills skall studera metoderna för att sedan för folket tala om huruvida de är verkningsfulla eller inte. Det är ett sätt att få reda på om det verkligen är någon mening med att, som nu är fallet, tillåta användning av en kolossal mängd olika behandlingsmetoder.

Anf. 45 GABRIEL ROMANUS (fp):

Herr talman! Nu verkar Anders Gernandt något mindre ambitiös. När man hörde på hans första anförande kunde man få intrycket att det var klart att de här metoderna var bra – det var ingen ände på deras välsignelser. Nu säger han bara att metoderna skall prövas. Men då tycker jag att Anders Gernandt kan vara nöjd med vad utskottet skriver. Vi pekar just på att det pågår en sådan prövning och att vi därför i dag inte kan ta ställning för metoderna.

Utskottets hemställan bifölls med 288 röster mot 21 för motionerna 1979/80:490 av Anders Gernandt m. fl., 1979/80:1651 av Anders Gernandt samt 1979/80:1658 av Birgitta Hambraeus och Pär Granstedt. 1 ledamot avstod från att rösta.

Onsdagen den
12 november 1980

Föredrogs socialutskottets betänkande 1980/81:2 om psykiatrisk hälso- och sjukvård m.m.

*Psykiatrisk hälso-
och sjukvård
m. m.*

Anf. 46 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Låt mig börja med några citat:

”För Sverige är de jättelika mentalsjukhusen en skamfläck. Vi har troligen det största antalet sängplatser inom mentalvården i världen, samtidigt som vi ligger långt efter när det gäller öppna och halvöppna vårdformer. Endast en ny lagstiftning kan rucka på dessa förhållanden. Varför händer ingenting i riksdagen?”

”Minst 10.000 människor lever på isolerade, jättelika psykiatriska vårdinrättningar utan att egentligen vara i behov av det.”

”Skall vi fortsätta att leva medvetna om att vi har ett samhälle, där 10.000 av våra medmänniskor lever isolerade på jättelika vårdinrättningar, människor som skulle kunna leva mitt ibland oss?”

Vem är det som faller dessa förkrossande, för Sveriges rykte katastrofala omdömen?

Är det möjligen någon journalist i sensationspressen?

Är det en bitter och besviken mentalpatient?

Är det rent av någon vpk-riksdagsman, som alltjämt vill ägna sig åt den tydligen helt utopiska uppgiften att väcka något socialutskott ur det tillstånd av dolce far niente som det tycks vara den högsta strävan för dylika utskott att få befinna sig i?

Nej, ingetdera.

Den som ger denna bedömning är förre överinspektören för den psykiatriska vården i landet, Lars Lindhagen.

Och han har både underlag för och anledning att tala som han gör.

Ingenstans i det svenska samhället kan man uppleta en sådan grad av efterblivenhet och en sådan bild av mänsklig förnedring som just inom den psykiatriska vården.

Det är en efterblivenhet på alla plan.

Det är en rättslig efterblivenhet, ty ingenstans i något jämförbart land har man ett sådant rättsligt godtycke och så frikostigt utformade tvångslagar.

Det är en vetenskaplig efterblivenhet, för knappast någonstans i världen betraktar man i dag som tidsenliga de 1800-talsmässiga fördomar vilka alltjämt lärs ut som de dominerande sanningarna inom svensk psykiatri.

Det är en organisatorisk efterblivenhet, för ingenstans har program och önskemål om förnyelse gett så ringa genomslag i psykiatrin som i Sverige.

Och det är en politisk efterblivenhet, för knappast någonstans kan man finna motsvarigheten till den medvetna passivitet och likgiltighet som denna fråga om psykiatrin och dess reformering har mött inom Sveriges riksdag och inom riksdagens socialutskott. När man följt den politiska diskussionen om psykiatrireformen i Italien, sett dess nya lagstiftning, tagit del av den

vetenskapliga diskussionen och reformens radikala och genomgripande praktik – då skäms man över att vara svensk parlamentariker. Och det ger anledning att peka på ett annat avsnitt av den svenska efterblivenheten, nämligen den att riksdagens socialutskott i sin cynism och likgiltighet nu kommit ända därhän att man där inte ens förstår att skämmas över sin passivitet.

År efter år svarar socialutskottet med samma ytliga, mekaniska upprepningar i den här frågan. Man hänvisar till sittande utredningar, till framlagda teoretiska program. Riktningen skall vara mindre institutioner, sektorisering, mer öppen och halvöppen vård osv.

Men hur är det i verkligheten?

Inom den psykiatriska sektorn vårdas nu ca 37 000 människor på olika institutioner. Inte mindre än 25 000 av dessa befinner sig på något av de s. k. mentalsjukhusen, ca 9 000 vid mindre sjukhus och ca 2 500 på psykiatriska kliniker.

Vad visar detta? Det visar att alla ord under 1970-talet till trots har egentligen ingenting hänt. Av alla de fromma ord, med vilka socialutskottet och andra instanser under hela detta årtionde dolt sin egen handlingsförlamning, har inget verkligt väsentligt blivit materialiserat. Tusentals människor har vårdats och vårdas fortfarande på institutioner utan att vara i behov av det. Den mest grundliga undersökningen om detta visar att på Långbro och Norrtull år 1975 var 54 % av patienterna inte i behov av behandling på sådana institutioner. Och hela 35 % av de intagna var över huvud taget inte i behov av någon institutionsvård alls. I all sin skrämmande absurditet visar dessa siffror på tillståndet och nivån inom svensk psykiatri.

Det är sant att det har gjorts små, oftast halvhjärtade, men mycket uppmuntransvärda försök att förändra denna bild. Under motstånd har enskilda företrädare för nya idéer sökt skapa nya behandlingsformer och lätta på tvånget, förnedringen och neddrogningen.

Men den dominerande bilden kvarstår ändå efter alla dessa år. Och man kan ställa frågan: Hur går det för den oändligt långsamt spirande förnyelsen på den här sektorn i den ekonomiska och sociala kris som nu utvecklas i det svenska samhället? I socialutskottets flödande ordrikedom framgår inte att det är ekonomisk kris, och problemet tas följaktligen inte upp. Men vem, kan man fråga, är det som får maka åt sig när det skall sparas och stramas åt? Vem, om inte just exemplen på det nya, på det experimentella, på reformerna? Och vad är det som befästs i sådana tider, om inte just det redan etablerade, de gamla institutioner som redan finns? Hur var det vid Danderyd, där just den öppna sidan drabbades? Hur var det i Säter, där planerna på att bryta ner skräckinstitutionen fick skrinläggas?

Och hur blir det när resurserna skall skäras ner – vilket, såvitt jag förstår, är mycket sannolikt? Vad blir det av förnyelsen inom psykiatrin, ifall regeringen skall dra in bidrag på 775 milj. kr. till mentalvården? Vad anser socialutskottet om detta? Det är en brännande aktuell fråga. Vilka problem förutser man och vad vill man göra? Om detta säger man i betänkandet ingenting.

Sverige tycks vara helt unikt när det gäller psykiatrisk tvångslagstiftning. Ett övermått av tvång och gamla tunga institutioner, det är svensk psykiatri varumärke.

Varje år sker 11 000 förstagångsintagningar och totalt 20 000, återintagningar inräknat, med tvång. Detta är helt abnorma siffror. Ingen annanstans – såvitt jag känner till – har man sådana psykiatriska tvångslagar. Det finns förvisso kritik att rikta mot många länder på det här området. Men Sverige tycks befinna sig i en särställning, därför att man här så ytterligt enkelt kan tvångsinta människor. Hela lagstiftningen är uppbyggd på ett annat sätt än i de flesta andra länder. Man har den s. k. terapeutiska indikationen, och man har momentet om omhändertagande, när någon är störande för omgivningen. Varje människa kan på ett lättvindigt sätt initiera tvångsomhändertagande av någon bland sina nära anhöriga. Detta producerar en fullständigt pervers frekvens av tvångsomhändertaganden av människor, av vilka många över huvud taget aldrig skulle ha omhändertagits och av vilka de flesta dessutom drabbas av destruktiva verkningar just på grund av tvångsbehandlingen.

Man kritiserar här i landet bl. a. att psykiatrin i t. ex. Sovjetunionen i vissa fall missbrukas vid tvångsomhändertagandet av besvärliga samhällsopponenter. Den kritiken är befogad, och den skall föras fram. Men det handlar i detta fall om sammanlagt ett 30-tal personer, om man får tro uppgifterna från en kvalificerad politiskt oppositionell, historikern Roy Medvedev. Samtidigt är den allmänna frekvensen av tvångsinspärningar i förhållande till befolkningsunderlaget långt högre i Sverige än i Sovjetunionen, där inriktningen ligger mycket klarare på öppna vårdformer. Tusentals besvärliga, mot sin omgivning oppositionellt reagerande människor berövas genom den svenska guttaperkalagstiftningen sina medborgerliga rättigheter och försätts i ett tillstånd av grov rättslöshet. Detta förbigår frihetsvännerna här i landet alltför ofta med en generande tystnad. Och socialutskottet förbigår det med tystnad. Man hänvisar återigen till utredningsarbete. Men man blundar för att alla hittillsvarande tendenser och hittillsvarande diskussion pekar på att en ny lag blir lika vidsträckt och lika godtycklig som den gamla. Varför gör ni då ingenting? Varför kunde ni åtminstone inte vid dagens behandling av föreliggande betänkande säga att tvånget måste drastiskt reduceras och att det skall vara en målsättning i det fortsatta arbetet?

Så till det verkliga sorgebarnet i svensk psykiatri – själva behandlingen av människor med olika psykiska problem. När man läser utskottets betänkande är det som om man ser en värld som stått stilla i 20 år, som är totalt oberörd av vad som sker i andra länder och i den vetenskapliga forskningen. På alla håll överges nu den medicinskt och biologiskt inriktade psykiatrin. I Italien har den i stort sett krossats av den genomgripande psykiatriska reformen. De nya rönen beträffande det mänskliga psykets uppkomst och karaktär slår mer och mer undan all grund för det synsätt som lärs ut inom traditionell svensk psykiatri.

Man får snarast intrycket att det här i landet sker en rörelse i rakt motsatt riktning. Efter en kortvarig tendens av öppnare och mer beteendevetenskap-

lig inriktning marscherar återigen de mest vulgära kemiska och biologiska teorier framåt. Den skrämmande tilltron till kemiska droger – de flesta obehövliga och många öppet skadliga – befästes. Man laborerar med 1800-talstankar om biologiska och genetiska orsaker till psykiska problem och störningar. Och dessa tankar skiner igenom litet grand t. o. m. i socialutskottets betänkande, som annars är helt fritt från åsikter och ställningstaganden.

I den avancerade moderna vetenskapen är man numera ganska klar över vad det mänskliga psyket är för något liksom också dess ursprung. Psyket är ingen produkt av arvsbiologiska förhållanden. Psyket är heller ingen produkt av hjärnans fysiologi och kemi. Psyket är en egenskap som finns hos högt organiserad materia, en egenskap som består i förmågan att i subjektiv upplevelse spegla den omgivande verkligheten.

Psyket utvecklas uteslutande genom samspel med den omgivande verkligheten. Detta samspel är så att säga psykets själva existensform. Det representerar – kan man säga – en kvalitativt ny livsform. Hos människan har denna nya psykiska livsform en oerhörd förmåga att frigöra sig från de materiella villkoren och begränsningarna och att skapa ständigt nya och allt självständigare psykiska strukturer.

Störningar som inträffar i detta skapande av psykiska strukturer kan därför aldrig bemästras med kemiska och medicinska metoder, även om mediciner, måttligt, försiktigt och förnuftigt använda, kan vara till nytta och stöd i behandlingsavseende. Men störningarna kan heller aldrig bemästras genom att människan görs till ett passivt vårdfall. Psykiskt liv är ett samspel med omgivningen, och psykiska störningar kan därför bara övervinnas om människan själv aktivt samspelar i behandlingen. Därför är en demokratisk psykiatri nödvändig, medan den nuvarande i huvudsak medicinska och auktoritära psykiatrin är skadlig och förtryckande.

Vägran att dra slutsatserna av den moderna vetenskapens insikter skapar inom svensk psykiatri de mest groteska exempel på felbehandling och förnedring.

Låt mig exemplifiera detta problem med tre behandlingsfall ur svensk psykiatrisk praxis.

En yngre man, som jag personligen råkar känna väl, drabbas av en ganska banal motgång i livet. Hans flicka överger honom, och han har svårigheter att skaffa arbete. Två bekymmer sammanfaller. Han är en känslig människa, hans psyke sviktar och en lättare neuros utvecklas. Han söker då hjälp och behandling. Psykiatern låter hans mor begära tvångsvård – i sig själv redan ett både grovt och omotiverat övergrepp. Mannen hamnar på en institution borta från sin vanliga miljö. Han tvångsmedicineras. Han känner själv att han blir sämre, men när ingen lyssnar på honom ger han sig i väg från sjukhuset. Han har ett mål, han vill hem. Han har just skaffat en egen lägenhet, där han har en replipunkt, en integritet, en styrka. Dit går han. Polisen skickas ut för att återföra honom, trots att han är väl samlad, behärskad och fullt i stånd att överblicka sin situation. I stället för att samarbeta med honom, lyssna till honom, ge stödande psykoterapi, skickar

man polisen på honom, tvingar i väg honom från en miljö där han känner sig lugn, och fortsätter sedan att tvångsmedicinera honom. Detta är på en gång vetenskaplig humbug, psykisk misshandel och omotiverade rättsövergrepp.

Ett andra exempel. En yngre gift man har svåra, återkommande depressioner, som alltmer övergår i psykotiska reaktioner. Han söker vård. Psykiatern talar då om för honom att hans störningar beror på kemiska defekter i hans hjärna – ting som inte närmare förklaras. Han får mediciner. Han inges tron att det inte går att påverka grundorsaken till hans psykos. Han tar sina mediciner, passiveras, tappar på ett skrämmande sätt i intellektuell kapacitet. Varje människa som känner honom, även den som inte är specialist, kan se att det finns en grundläggande falskhet i hela hans äktenskapliga relation, att förhållandet mellan makarna är djupt neurotiskt, att hustrun på ett egenartat sätt begagnar sig av hans psykos. Men detta tar ingen itu med. Ingen initierar de båda makarna till att rannsaka sin relation och att bryta det sjuka spelet. Med kemiska preparat döljs det hela. Och den psykotiska människan och hans troligen lika störda hustru tillåts gå ner sig.

Ett tredje exempel. En gift kvinna i 40-årsåldern åker sedan mer än 10 år ut och in på ett av Mellansveriges mer ökända mentalsjukhus – Bollnäs. Hon vistas där kortare perioder, medicineras, skickas hem, kommer tillbaka. Släkt och omgivning har vant sig vid att sedan många år betrakta henne som underlig och sjuk. Släkt och omgivning är hennes mans släkt och den omgivning som han har sin personliga bas i. Ingen bryr sig om det mest framträdande draget, som lätt faller i ögonen när man ser på hennes situation och på hennes egenupplevelse, nämligen värdelösheten, två årtiondens strävan att vara andra till lags och motsvara deras krav, självföraktet som stiger ur att aldrig vara riktigt accepterad i den enda omgivning hon är hänvisad till. Ingen enda människa talar med henne om allt detta.

Herr talman! Vi kunde tusenfaldiga dessa exempel. Alla dessa som i stället för att stimuleras till att se sin situation i verklighetens ljus och aktivt gripa sig an den, som nu inte ges någon som helst förklaring, som proppas fulla med den kemiska industrins preparat, som intalas att det är någon defekt i deras hjärna eller att de ramlade och slog sig i huvudet när de var små – eller någon liknande av de enfaldigheter den nykonservativa psykiatrin allt för ofta försöker hävda sina ställningar med.

Jag vill mot den nu anförda bakgrunden fråga socialutskottets ledamöter: Ni har ansvar för de övergripande politiska riktlinjerna när det gäller psykiatrin. Varför gör ni då ingenting? Varför är era betänkanden ständigt samma upprepningar av skildringar om administrativa procedurer och utredningar som gjorts eller håller på att göras? Varför har ni ingen mening? Varför tar ni inga initiativ i den hotande situation som nu utvecklas gentemot de blygsamma förnyelsesträvandena på den här sektorn?

Jag känner ett behov av att vända mig speciellt till utskottets socialdemokrater, till Lena Öhrsvik, till John Johnsson eller till Anita Persson. Överinspektören Lars Lindhagen har ju skrivit särskilt till den socialdemo-

kratiska riksdagsgruppen. Han har skrivit till er så sent som i januari i år. Han har påtalat en rad av de ting som jag i mitt anförande här har tagit upp.

Jag förstår inte varför ni då skriver under detta intetsägande betänkande. Hur länge skall ni fortsätta att tiga inför neddrogningen, inför förnedrandet av människor inom psykvården?

Tusentals människor vistas i dag på psykiatriska institutioner, människor som inte alls skulle vara där – drar ni inga slutsatser av det?

27 000 patienter saknar eget rum. 4 500 patienter får bo i sovsalar med minst sex sängar. Telefonautomater saknas helt på 25 % av vårdavdelningarna, och på de 75 % där de finns är de i mer än hälften av fallen så anordnade att de inte får användas av patienterna utan särskild kontroll. Skulle ni själva tolerera det? Skulle ni vilja bli berövade ert privatliv för att ni hade psykiska problem, bli inlåsta, behöva be personalen att öppna dörrar? Skulle ni om ni hade psykiska problem vilja bli nekade normala mänskliga relationer och sexualitet? Skulle ni vilja underkasta er enfaldiga och förnedrande system av straff och belöning eller behöva be om lov för att tända en cigarrett eller gå till kiosken? Om inte, varför gör ni ingenting?

Vi har ett tvångsomhändertagandesystem som är ett skräckexempel för världen och ett hot mot patienternas psykiska hälsa. Ni socialdemokrater företräder tillsammans med vårt parti i arbetarrörelsens tradition förnämliga tankar om solidaritet med de nedtryckta, och ni liberaler i utskottet talar åtminstone ofta vackert om mänskliga rättigheter – varför är det så lätt att tiga om de här problemen? Varför rör ingen ett finger för att återge de tusentals tvångsintagna deras personliga integritet och deras medborgerliga rättigheter?

Herr talman! Nog är denna passivitet och tystnad egendomlig. Nog är det märkligt att så många i och för sig kapabla och kännande människor i ett utskott kan reducera sig själva till rena röstningsmaskiner.

Och jag har ställt frågan: Är det så att det här i landet finns en makt, en makt av traditionell psykiatri, av auktoritär människosyn, av sjukvårdsadministratörers cynism, som är så kompakt att en hel riksdag böjer sig för den?

Är det på det sättet, då hastar det verkligen med den psykiatriska reformen. Då måste 90 % av svensk psykiatri radikalt rivas ner. Då är även de förslag som i dagens ärende ställs av vpk bara en del av vad som behövs för att denna viktiga sektor skall övervinna sin långvariga efterblivenhet här i landet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vpk-motionerna.

Anf. 47 GABRIEL ROMANUS (fp):

Herr talman! När man lyssnar på Jörn Svensson skulle man kunna få intrycket att utskottet och motionärerna är väldigt oense. Och det kanske vi är då det gäller tonfallet, då det gäller de färger som vi beskriver läget med. Det kanske också är så, att Jörn Svensson har en starkare övertygelse om vad som är rätt då det gäller de olika vetenskapliga uppfattningarna om psykiatrisk behandling.

Nr 22

Onsdagen den
12 november 1980

*Psykiatrisk hälso-
och sjukvård
m. m.*

Men om man håller sig till det som riksdagen beslutar om är skillnaderna inte så stora. I utskottets betänkande hänvisar vi framför allt till de riktlinjer för 1980-talets psykiatriska vård som socialstyrelsen nu har tagit ställning till och som Jörn Svensson, såvitt jag kunde uppfatta, över huvud taget inte berörde i sitt anförande. Jag tyckte att jag lyssnade uppmärksamt, men jag hörde ingenting om dessa riktlinjer – jag hörde bara Jörn Svensson tala om hur bedrövligt han anser att läget är. Men vi i utskottet hänvisar alltså till det programmet, och om jag tolkar Jörn Svensson riktigt, är det väl så att han egentligen tycker att programmet pekar i rätt riktning. Han är inte nöjd med takten i utvecklingen, och han vill att riksdagen också skall ta ställning till olika vetenskapliga skolor när det gäller behandlingen.

Men i fråga om det program för den psykiska vården under 1980-talet, som socialstyrelsen har antagit, och som utskottet hänvisar till, har Jörn Svensson egentligen inte så många invändningar, annat än att han anser att det bör gå fortare. Och om vi ser på den partimotion från vänsterpartiet kommunisterna som Jörn Svensson yrkade bifall till, finner vi att den innehåller krav på ett handlingsprogram i 15 punkter. Jag har tittat på dessa 15 punkter, och såvitt jag kan finna pågår det på 14 av punkterna arbete i den riktning som vpk har begärt. På den femtonde punkten – avgiftsfri sjukvård med tvingande ansvar för sjukvårdshuvudmännen att ge god vård till alla grupper i samhället – delar riksdagsmajoriteten inte uppfattningen att den öppna sjukvården skall vara avgiftsfri. När det däremot gäller en lagstiftning som ålägger sjukvårdshuvudmännen ett ansvar, finns det ett utredningsförslag med just denna innebörd som nu är ute på remiss. Man kan därför säga att det pågår arbete på 14 1/2 av de 15 punkterna. Då borde inte Jörn Svensson vara så oerhört missnöjd, även om han naturligtvis alltid kan önska att det bör gå fortare.

Läget är likadant när det gäller den andra motionen som har väckts av vpk och som mera speciellt handlar om tvångsbestämmelser. Alldeles nyligen har en utredning tillsatts som just har till uppgift att gå igenom hela lagstiftningen om tvång inom den psykiatriska vården och arbeta för ökad rättssäkerhet.

Mycket av det som Jörn Svensson här säger, och av det som står i motionen, kan jag instämma i. Som han själv påpekade skiljer det sig fördelaktigt från den uppfattning som hans partivänner har i de länder där kommunisterna har makten. De har i stor utsträckning en annan inriktning på den psykiatriska vården vad gäller rättssäkerheten.

Det pågår alltså en utredning om just tvånget inom den psykiatriska vården. Vänsterpartiet kommunisterna är representerade i utredningen och kan där arbeta för de krav som finns i denna motion. Jag har, som jag sade, sympati för många av kraven, bl. a. för kraven på minskat tvång, större rättssäkerhet, prövning i rättslig instans, rätt till ombud och över huvud taget en mer demokratisk vård. Jag hoppas att utredningen kommer att leda fram till ändringar av lagstiftningen på dessa punkter. Men det finns inte något behov av att just nu spela upp motsättningarna – det gagnar knappast detta arbete.

En stor del av kritiken mot den psykiatriska vården riktar in sig på användningen av läkemedel. Det är klart att det i Sverige har funnits en tendens att använda framför allt lugnande medel i alltför stor utsträckning. Det har socialstyrelsen försökt ingripa mot. Men kritik mot användningen av läkemedel kan också få den bieffekten, att människor som behöver medicin inte vill ta denna och av den anledningen blir sämre. Det har skett på andra vårdområden – jag kan hänvisa till den debatt vi nyss hade om naturläkemedel. Jag är därför glad att Jörn Svensson erkände att mediciner kan vara till nytta inom den psykiatriska vården.

Jag är inte någon medicinsk expert, men det har sagts mig att just när det gäller depressioner har det skett vad som närmast kan betecknas som en revolution inom den psykiatriska vården tack vare läkemedlen. Att ge människor med psykiska sjukdomar intrycket att det är betydelselöst eller mindre väsentligt att de tar sin medicin, är direkt farligt för deras liv och hälsa. Jag beskyller inte Jörn Svensson för att göra det, utan tvärtom tar jag fasta på hans uttalande att mediciner inom den psykiatriska vården kan vara till nytta, om de används med förstånd och på rätt sätt. Och de skall naturligtvis inte leda fram till någon passivitet när det gäller vården eller de sociala insatserna i övrigt.

Jörn Svensson berättade om tre fall. Om den bild som han gav är riktig, är det klart att man som lekman måste ställa sig kritisk. Men jag tror inte att Jörn Svensson menar eller begär att vi här skall diskutera dessa fall. Vi vet ju inte om bilden är den riktiga. Jag tror inte att ens Jörn Svensson – även om han har läst mycket om den psykiatriska reformverksamheten i Italien och på andra ställen – är kompetent att fälla de kategoriska domar som han här gjorde över vårdinsatserna i dessa fall. Jag tyckte att de förklaringar som han hade till dessa människors psykiska problem verkade en aning förenklade. De kan vara riktiga, men det kan finnas andra orsaker som Jörn Svensson inte kan bedöma.

När det gäller bedömningen av såväl naturmedel och THX som psykiatriska sjukdomar tror jag att vi politiker gör klokt i att hålla oss till det som är vår uppgift, nämligen att ta ställning till lagstiftning och politikens allmänna inriktning och inte tro att vi är kompetenta att bedöma sjuka människors situation i enskilda fall.

Jörn Svensson frågade: Varför görs det ingenting? Varför har socialutskottet ingen mening? Här är det en hotande situation för ekonomin – vad tycker ni om det? Varför är det som socialutskottet säger så intetsägande?

När det gäller ekonomin inom sjukvården vet vi att det är landstingen som avgör hur man mera i detalj skall satsa sina resurser. Men vi vet också att det har varit en konsekvent linje såväl från staten – riksdagen och regeringen – som från landstingen att under en följd av år sätta tre områden främst i utbyggnaden. Det är den öppna vården, långvården och den psykiatriska vården – det gäller både personalresurser och ekonomiska resurser i övrigt. Vi har ingen anledning att ändra oss på den punkten. Vi tycker att det skall vara så även när det är ont om pengar.

Utvecklingen i riktning mot öppnare vårdformer, decentraliseringen av resurserna till mindre enheter i människors närmiljö, minskningen av antalet platser i slutenvård och minskningen eller avvecklingen av de stora enheterna som har pågått en tid är också huvudtemat i socialstyrelsens program för 1980-talet. Där slås fast, precis det som Jörn Svensson efterlyste, att psykiska störningar är komplexa, att det finns olika faktorer som ligger bakom dem – sociala, psykologiska och biologiska faktorer, ofta i förening – och att samhällets stödinsatser inte bara skall gälla medicin, läkemedel osv. utan också omfatta samtalsbehandling, sociala behandlingsåtgärder och insatser för att stötta upp människans liv ute i samhället. Psykiatrins arbetsuppgifter omfattar alltså förebyggande insatser, både gentemot individer och miljöer, behandling, omvårdnad, utbildning och naturligtvis forskning och utveckling.

Jörn Svensson anser sig kompetent att sätta betyg på den svenska forskningen och säger att den är totalt under isen. På den punkten har han högre tankar om sig själv än vad vi har som sitter i socialutskottet. Vi menar att det är en naturlig arbetsfördelning på sjukvårdens område – här lika väl som i fråga om läkemedel eller andra vårdformer – att riksdagen förlitar sig på våra fackorgan när det gäller en vetenskaplig bedömning. Vi försöker naturligtvis att ta del av den debatt som förs. Men huvudregeln är att vi utgår från den bedömning som görs av socialstyrelsen och av de vetenskapliga institutioner vi har i samhället. Vi tror inte att detta land skulle bli bättre styrt om riksdagen satte sig i vetenskapsmännens ställe, om vi började pröva olika läkemedel och sader – som ju har föreslagits i ett otal motioner – att det här läkemedlet skall vi ha, trots att det inte har godkänts av de sakkliga fackorganen, eller att den vårdmetoden skall man nu använda, trots att det är någonting som vetenskapsmännen inte ställer upp bakom. Då tror vi att riksdagen skulle behandla frågor som vi definitivt inte är kompetenta för. Det vore varken till fördel för de sjuka eller för några andra.

Herr talman! Med dessa synpunkter ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Jag kan möjligen lägga till, att i det program som socialstyrelsen har lagt fram pekar man också på områden där man anser att det behövs ytterligare utredningsinsatser och ytterligare forskning. Det gäller fördelningen av arbetsuppgifter mellan olika delar av vården – mellan psykiatrisk länssjukvård och primärvård, mellan hälsovård och sjukvård å ena sidan och socialtjänst å den andra – det gäller utvärdering av olika psykiatriska vårdmodeller, det gäller i hög grad missbrukarvården, det gäller psykoterapi och det gäller personalens uppgifter inom den psykiatriska vården. Forsknings- och utredningsarbetet kommer alltså att fortsätta. Det är möjligt att det då kommer att visa sig att en del av de uppfattningar som Jörn Svensson hävdar här med så stor självklarhet och skärpa står sig, och i så fall skall naturligtvis de åtgärder vidtas som därigenom blir aktuella.

Anf. 48 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Detta var en synnerligen avslöjande deklaration av socialutskottets ordförande. Maken till passivitet hos en ansvarig politiker på detta viktiga område får man faktiskt leta efter. Jag kan knappast erinra mig att jag har upplevt något liknande under mina tio år här i riksdagen.

En huvudlinje i Gabriel Romanus hela attityd är att politikerna inte skall lägga sig i det här, för det har man experter som sköter. Det är de gamla hederliga konservativa experterna som har dominerat det här området i hundra år, som vi skall förlita oss på. De står för den beprövade vetenskapen. Vi skall helst inte diskutera den här saken alls, för då skapar vi sådana onödiga motsättningar. Vi skall inte diskutera medan det pågår utredningar.

Men det mest beklämmande är att Gabriel Romanus tror på de pappersprodukter som har kommit fram och som visat sig ha så ringa verkan. Som jag ser det är det ytterst angeläget att diskutera just det förhållandet att inte ens dessa pappersprodukter – som uttrycker en mild och mycket försiktig reformism på det här området, en långsam reformism i jämförelse med de flesta andra länder – tycks ha utvecklingen på sin sida. På område efter område inom psykiatri är ju tendensen att förnyelsen stoppas upp, att den får svårare villkor, att det på det vetenskapliga området är en tendens tillbaka mot ett förstärkande av den biologisk-medicinska och kemiska förklaringsmodellen. Det är den utvecklingen som oroar mig allra mest. Vi har alltså klara tendenser till att det som ändå i sin försiktiga och relativt intetsägande form har uttryckts vara de politiskt ansvarigas vilja inte tycks bli genomfört.

Gabriel Romanus är avslöjande också ur en helt annan synpunkt, som på ett skrämmande sätt visar att han har undgått att förstå vad den här problematiken egentligen handlar om. Han blandar nämligen ihop mig med Anders Gernandt – man undrar ibland vem han egentligen debatterar med. Men Anders Gernandt är inte här, Gabriel Romanus. Han talade i det förra ärendet, och det här är ett nytt ärende som inte alls handlar om samma frågor. Det handlar inte om naturläkemedel, utan det handlar om en typ av behandling som till själva sin princip och grundsats helt skiljer sig från kroppssjukvårdens. Det är klart att om jag skall opereras för blindtarmsinflammation, så kan jag inte kräva ett demokratiskt medinflytande över hur operationen skall gå till. I det stycket måste jag naturligtvis underkasta mig den sakkunnige specialistens behandling. Men det är ju en helt annan sak när jag upplever störningar i mitt själsliv, därför att den kan jag icke komma till rätta med med mindre än att jag själv medverkar och intar en helt annan och skapande roll i processen.

Detta är väl ändå någonting som har hunnit bli beprövad vetenskap ute i världen i dag. Det trodde jag Gabriel Romanus hade klart för sig. Därför är jag mycket oroad när han likställer kroppssjukvårdens villkor med psykiatri och när han begär att vi skall underlåta att ingripa mot t. ex. tvångsmedicinering. I all sin undvikande försåtlighet var ju hans plädering bl. a. en plädering för att vi skulle tolerera tvångsmedicinering mot

Nr 22

Onsdagen den
12 november 1980

*Psykiatrisk hälso-
och sjukvård
m. m.*

patienters vilja. Det anser jag att man under inga omständigheter bör göra – annat än vid mycket specifika akuta orostillstånd där omedelbar fara för liv och hälsa föreligger. I sådana fall kan metoden försvaras, men icke som behandlingsmetod i den utsträckning som den nu praktiseras.

Allt detta visar att Gabriel Romanus inte har förstått de kvalitativa skillnaderna och de speciella problemen härvidlag.

Jag har medvetet valt att åberopa mig på före överinspektören för den psykiatriska vården. Det är alltså i huvudsak hans värderingar och hans omdömen jag bygger på, plus en del ting ur egen fatatur, det skall erkännas. Därför tycker jag att det är felaktigt när Gabriel Romanus vill göra gällande att vi bara har olika sätt att uttrycka samma sak och egentligen vill detsamma. Vi skall bara avvakta experternas ytterligare utredning, menar han.

Lars Lindhagen, socialstyrelsens före överinspektör för den psykiatriska vården i landet, efterlyste ju så sent som i november 1979 initiativ av riksdagen. Varför händer det ingenting i riksdagen? frågar han direkt i en artikel i Dagens Nyheter. Han måste väl ändå litet grand veta vad han talar om, eftersom han är specialist på området, vilket jag naturligtvis inte är. Hans ord må väl ändå gälla, dem kan väl inte Gabriel Romanus vifta bort. Här måste Gabriel Romanus precisera sig: Anser Gabriel Romanus att även Lindhagens uttalande präglas av överdrifter, felaktigheter och en känslomässig framställning av läget?

Jag vill ställa en direkt fråga som jag önskar ett direkt svar på. Jag har det bestämda intrycket att den utredning som sitter och sysslar med tvångslagstiftningen inom psykiatrin inte kommer att lägga fram något lagförslag som på något sätt i grunden skiljer sig från den nuvarande lagstiftningen. Det kommer bara att bli smärre justeringar. Jag vill därför fråga: Är det Gabriel Romanus och socialutskottets uppfattning att det bör ske en drastisk reducering av antalet tvångsomhändertaganden eller är det det inte? Får jag till sist, innan min tid är slut, säga att vi f. n. har 20 000 tvångsomhändertaganden om året. En normal och rimlig frekvens, med normala rättsliga indikationer, vore 500–600.

Anf. 49 GABRIEL ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag förstår att Jörn Svensson värjer sig mot att bli jämförd med Anders Gernandt, men ni är ju samma andas barn. Ni vill ju båda två att riksdagen skall ta ställning i rent vetenskapliga frågor. Det tycker jag inte att riksdagen skall göra. Vi kan diskutera vad som helst här i riksdagen, och jag har inte dragit mig för någon diskussion. Men vi bör hålla på, att ett ställningstagande till exempelvis användningen av läkemedel är något som riksdagen bör låta bli.

Ni är också samma andas barn på det sättet att ni skäller på vetenskapsmän och läkare. Men är det någon som råkar göra ett uttalande som ni gillar, drar ni er inte för att åberopa den fina titeln. Anders Gernandt plockade fram en professor som har samma uppfattning som han och då är den professorn värd lika mycket som alla andra professorer tillsammans. Och Jörn Svensson kom med en f. d. överinspektör och då duger den fina titeln. Det är ett ganska

märkligt sätt att argumentera på.

Jörn Svensson gjorde en mycket skarp åtskillnad mellan kroppssjukvård och psykiatrisk vård. Han sade att vid den psykiatriska vården måste patienten medverka för att lösa problemen. Men det måste patienten göra även inom kroppssjukvården, för att resultatet skall bli bra. Jörn Svensson gav alltså inget bra exempel på skillnaderna mellan kroppssjukvård och psykiatrisk vård.

Sedan påstod Jörn Svensson att jag skulle ha sagt att man inte skall ingripa mot tvångsmedicinering, utan att man skall ha just de regler som vi nu har. Det har jag inte alls sagt. Detta hör ju till det som vi utreder f. n. Jag är, som Jörn Svensson mycket väl vet, anhängare av en minskning av tvånget inom vården. Jörn Svensson själv sade så här: Under inga omständigheter får man ha tvångsmedicinering. Sedan lade han till: I vissa fall kan det emellertid försvaras. Det är ungefär den uppfattning jag har också – att man bör undvika det, men i vissa fall kan det försvaras.

Det var ingen ände på hur avslöjande mitt anförande hade varit och vilken enorm passivitet vi i utskottet hade visat. Men Jörn Svensson vet ju att jag har varit med om att lägga fram ett lagförslag, som skulle ha förstärkt rättssäkerheten inom den psykiatriska vården. Det var inte alls bara marginaländringar, men vi ansåg ändå, att man borde fortsätta att utreda just den del som rör den psykiatriska vården. Men redan i det förslag som lades fram fanns påtagliga förbättringar av rättssäkerheten för de psykiskt sjuka – just sådana konkreta förslag som finns i er egen motion. De är väl inte bra bara när de läggs fram i er motion men dåliga när de finns i vår proposition, utan det får väl ändå räknas oss till godo att vi har lagt fram dessa förslag!

De riktlinjer för den psykiatriska vården som socialstyrelsen nu har lagt fram innehåller just precis de ändringar som Jörn Svensson själv talar för. Är det inte litet svårt att blåsa upp sig till denna oerhörda indignation, när de riktlinjer som ansvariga myndigheter och utskottet ställer sig bakom är just precis de riktlinjer ni vill ha? Visserligen vill Jörn Svensson dessutom ha ett uttalande om att man drastiskt skall minska antalet tvångsomhändertaganden och frågar om jag stöder det, men jag vill för dagen inskränka mig till att säga att jag är anhängare av ett minskat tvång och vill ha preciseringar på den punkten. Men jag anser mig absolut inte kompetent att säga att bara 500–600 av de tvångsingripanden som i dag sker inom den psykiatriska vården är motiverade. Jag undrar: Vad bygger Jörn Svensson ett sådant uttalande på?

Anf. 50 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Detta är förvisso beklämmande. Jag försöker ställa frågor till Gabriel Romanus om var socialutskottet egentligen står och har för egentlig mening. Vad svarar han med? Jo, han svarar med att av mig begära en redovisning, som skall ge honom underlag för att bedöma huruvida tvångsomhändertagandefrekvensen i Sverige är för stor. Jag tycker att det närmast är en oförskämnd behandling. Det borde ni ha tagit reda på för länge

Nr 22

Onsdagen den
12 november 1980

*Psykiatrisk hälso-
och sjukvård
m. m.*

Onsdagen den
12 november 1980

*Psykiatrisk hälso-
och sjukvård
m. m.*

sedan, och Gabriel Romanus fråga till mig avslöjar bara att ni inte ens har intresserat er för problemet. Ni har inte tittat ut över detta lands gränser. Ni har inte gjort några jämförelser med andra länders lagstiftning. Ni intresserar er inte för frågan. Ni tycker att det är fullständigt normalt med 20 000 tvångsomhändertaganden inom mentalvården i det här landet.

Det är ju vad Gabriel Romanus säger, och han försvarar envist sig och den svenska traditionella konservativa psykiatrin mot varje form av kritik på den punkten. Det tycker jag är det allra mest avslöjande. Det är Gabriel Romanus, socialutskottet och socialstyrelsen som skall inhämta ordentlig information om detta – men jag kan hänvisa er till att läsa t. ex. skrifter av professor Bassaglia, en av reformatörerna bakom den italienska psykiatriska reformen, eller t. ex. verket *Psykiatrin och samhället* av Giovanni Berlinguer och Sergio Scarpa. Det finns många skrifter där de här problemen diskuteras och där man kan se också hur det är i andra länder med tvångsomhändertagandena. Man kan se att det t. o. m. i Sovjetunionen – som Gabriel Romanus är så föraktfull mot – och i Tyska demokratiska republiken är en oändligt mycket lägre frekvens av tvångsomhändertagande på psykiatriska indikationer än vi har här i Sverige.

Jag skall inte gå för långt i mina uttalanden på den här punkten, men jag vågar påstå att Sverige är tämligen unikt på det här området. Och det märkliga är att ni – trots påpekanden år efter år i kammaren – tycks strunta i att dra några slutsatser av det vi anför.

Den stora italienska psykiatriska reformen tog fram en speciell faktor, ett speciellt intressant tema, som jag tror är försummat här i Sverige, och Gabriel Romanus senaste inlägg om vad psykiatri är och inte är, vad psykiatriska problem är och inte är, avslöjar tydligt att han aldrig har ställt sig några frågor om detta. Till skillnad från en blindtarmsinflammation eller en infektion av något slag, som ju inte är en politisk fråga, är en psykisk störning i högsta grad en social och politisk fråga. Den har med människans relationer till sin omgivning att göra, hennes relationer till medmänniskor, hennes sätt att i egen upplevelse spegla den omgivande verkligheten – dess sociala struktur, dess relationssystem osv. Däremot har mina personliga relationssystem inte någon särdeles stor betydelse för hur man behandlar min blindtarm.

Det skall väl inte vara så svårt, även om vi är lekmän, Gabriel Romanus, att förstå att här finns en avgörande kvalitativ skillnad. Psykiatrin är på ett helt annat sätt än behandlingen inom kroppssjukvården en politisk fråga. Kroppssjukvården är inte en politisk fråga annat än när det gäller ekonomi och organisation. Men psykiatrin är en politisk fråga även när det gäller behandling av människor. Den skillnaden kan illustreras på ett slående sätt av att vi i kroppssjukvården ju faktiskt inte har några tvångsomhändertaganden av den typ som vissa krafter anser att man måste ha. Det är en politisk fråga hur mycket tvång, hur mycket repression, hur mycket förtryck och hur mycket tvångsmedicinering man skall tillåta. Det är alltså icke en medicinsk fråga, det är i grunden en politisk fråga och en maktfråga. Detta har italienarnas experter och reformatörer för länge sedan insett. Det var ett av

drivhjulena bakom deras stora psykiatriska reform.

Jag upprepar därför min fråga till Gabriel Romanus. Och kom nu inte med några hänvisningar eller försök att koppla ihop mig med Anders Gernandt eller några sådana tricks, utan svara äntligen rent ut – en kanske ovan situation för en politiker som skall försvara en omöjlig sak, som det här ju egentligen är. Är Gabriel Romanus för en drastisk reducering av tvångsmomentet inom den psykiatriska vården, så att det förs ned på en nivå som är en bråkdel av vad som förekommer nu – på samma sätt som har skett genom den italienska psykiatriska reformen? Är det ett politiskt mål som vore bra för den svenska mentalvården, eller tycker Gabriel Romanus att det i stort sett skall vara som nu, med några smärre justeringar?

Nr 22

Onsdagen den
12 november 1980

*Psykiatrisk hälso-
och sjukvård
m. m.*

Anf. 51 ANDERS GERNANDT (c):

Herr talman! Gabriel Romanus drog in mitt namn i den här debatten. Det må han gärna göra, för jag är mycket intresserad av den här frågeställningen om den svenska psykiatriska vården, som jag i likhet med Jörn Svensson tycker är felaktig i många avseenden.

Han sade att Jörn Svensson och jag är samma andas barn, och det vill jag hålla med om i två avseenden i anslutning till vad som har sagts här. Det första är att den svenska psykiatriska vården sannolikt inte är vad den borde vara med hänsyn till de kunskaper man i dag har om det mänskliga psyket. Jag har också avsett att här verka litet i den riktningen motionsmässigt. Men det sköts så bra av företrädarna för vpk-sidan. Med undantag av att jag inte håller med dem om detta med arbetarinflytande – och vissa andra punkter – tycker jag att vad de säger i den här frågan är mycket vettigt.

Det andra avseendet där jag anser mig vara samma andas barn som Jörn Svensson gäller när Jörn Svensson påpekar hur alldeles speciellt tomhänt i fråga om argument Gabriel Romanus är, hur Gabriel Romanus i detta fall – och kanske även i det tidigare ärendet – rör sig med tomma fraser och ibland uttryck som man får beteckna som rena fånigheter. Jag har lärt känna Gabriel Romanus som en kunnig person på dessa områden. Men det måste vara litet dåligt ställt i dag med minnet eller uppfattningsförmågan eller något annat. Det skulle kanske kunna botas med naturmedel, bättre kost eller något dylikt, så att tänkandet blir mindre beslöjat. Han har vrängt till saker och ting, och han har som sagt kommit med väldigt tomma och intetsägande repliker i frågan.

Det gör mig ont att behöva säga det här, men jag tycker att Gabriel Romanus ligger väldigt lågt i dag i fråga om den kvalitet som vi skulle vilja ha fram vid den här debatten.

Anf. 52 GABRIEL ROMANUS (fp):

Herr talman! Ja, i ett avseende tror jag att jag inte är samma andas barn som Anders Gernandt och Jörn Svensson: jag har lärt mig att det inte är nödvändigt att sätta betyg på andra ledamöter här i riksdagen. Det är inte nödvändigt att säga att en annan person är fånig, kommer med tomma fraser, ligger dåligt till i debatten osv. Man måste inte redovisa alla de starka känslor

Onsdagen den
12 november 1980

*Psykiatrisk hälso-
och sjukvård
m. m.*

man har inför den som man debatterar mot. Det är bättre att överlåta betygsättningen åt dem som lyssnar. Jag skall göra det också i det här fallet.

Jag tror också att det är bra om var och en får göra sina påståenden och motivera dem. Jag har inte sagt att det är helt normalt och invändningsfritt med 20 000 tvångsomhändertaganden per år. Jörn Svensson! Tvärtom har jag sagt att jag är anhängare av ett minskat tvång. Men när Jörn Svensson uttalar att vi inte borde ha 20 000 utan 500 tvångsomhändertaganden per år, är det väl inte för mycket begärt om jag begär dokumentation av honom för det påståendet? Jag är inte färdig med något uttalande om hur många tvångsomhändertaganden som vore det riktiga antalet. Jag sitter med i utredningen, vilken jag hoppas så småningom skall komma fram till ett förslag som innebär minskat tvång. Jag är inte i dag beredd att säga – och utskottet har inte heller tagit ställning till den frågan – hur drastisk den minskningen skall vara. Vi kan därför inte ge något sådant besked i dag – vi får väl be om ursäkt för det – men det är bl. a. därför vi har utredningar, för att klara ut sådana saker.

Om Jörn Svensson anser sig kompetent att stå här och säga att det bara skall vara 500 tvångsomhändertaganden i stället för 20 000, är det väl inte konstigt, och inte heller för mycket begärt, att jag ber Jörn Svensson bygga under sina ståndpunkter och uttalanden, som är så tvärsäkra. Vi som inte har gjort några tvärsäkra uttalanden kan inte rimligen bli avkrävda samma typ av dokumentation.

Då hänvisar Jörn Svensson till två italienska böcker. Jag måste bekänna att jag inte har läst dem, men jag får väl försöka att sätta mig in i dem – det är bl. a. sådant som utredningar är till för. Jag tycker ändå att det är litet väl magert som underlag för att vi i dag skall vara färdiga att säga att 500 tvångsomhändertaganden räcker. Det finns ingen som tycker att det är bra med tvångsomhändertaganden i vården – Jörn Svensson vet mycket väl att jag inte tycker det – men jag är inte lika säker på min sak som Jörn Svensson, när det gäller hur långt man kan komma i den vägen.

I fråga om kroppssjukvård tror jag inte att Jörn Svensson är lika insiktsfull som han möjligen är beträffande psykiatrisk vård. Hans uttalanden på det området tyder inte på särskilt djupgående kunskaper.

Anf. 53 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jo, det är klart att det är riktigt att av mig kräva att jag skall kunna resonera kring varför jag anser en viss betydligt lägre nivå än vad som förekommer i Sverige av tvångsomhändertagande vore rimligare. Det är i och för sig inte heller svårt för mig att göra det.

Jag skall nu inte på rak arm uttala mig alltför svepande och generellt, men jag kan säga att i jämförelse med det stora flertalet länder på en social och ekonomisk utvecklingsnivå av jämförbar typ, framstår Sverige som ett helt egenartat exempel. Det är här en abnorm frekvens av tvångsomhändertaganden. Detta kan jag inte förklara – och det må vara en brist hos mig – men jag tycker det är allvarligt när inte heller *socialutskottet* kan förklara det. Det

är också synnerligen allvarligt att socialutskottets ordförande och talesman av mig kräver upplysningar som han och hans utskott – som representerar en politiskt ansvarig instans, den kanske högsta ansvariga instansen på området – inte har inhämtat. Frågar ni aldrig vad som händer i andra länder? Studerar ni aldrig den vetenskapliga, organisatoriska och politiska utvecklingen på dessa områden i andra länder? Jag får av Gabriel Romanus uttalanden och anföranden här intrycket att ni lever i en fullständigt isolerad värld, där ni har accepterat som ett givet faktum att det skall finnas en så här hög frekvens av omhändertaganden – möjligen kan den vara litet lägre och möjligen kan rättssäkerheten bli litet bättre – och att vetenskapsmännen får avgöra om den frikostiga tvångsmedicinering som nu förekommer är någonting normalt eller inte.

Ni måste väl ändå fråga er vad som händer ute i världen, lyssna litet grand och känna på de vindar som blåser.

Jag skall nu avsluta den här diskussionen, för jag tror inte att vi kommer längre. Jag tror att det måste till en långvarig process av självprövning hos riksdagens socialutskott och dess ordförande, innan vi kan diskutera på ett sådant sätt att vi kan börja förstå varandra. Men låt mig till sist säga följande.

När jag åberopade förra överinspektören Lindhagen, så gjorde jag inte det – det skall jag tala om för Gabriel Romanus – på grund av hans höga titlar – titlar har jag i och för sig ingen vördnad för. Men när jag ser att överinspektören för den psykiatriska vården i landet ändå kommer fram till värderingar av tillståndet och tendenserna som i långa stycken stämmer överens med mina egna, tar jag det som en test på att jag ändå i de stora dragen har rätt. Jag kan naturligtvis göra omdömesfel, jag kan ha en sned värdering av saker och ting, och jag kan vara subjektiv. Men när jag får mina värderingar bekräftade på detta sätt och när denne man ställer samma fråga som jag själv har ställt till socialutskottet i debatt efter debatt i sådana här ärenden, nämligen varför ingenting händer i riksdagen, måste det ändå tyda på att det här inte är fråga om att någon enskild företrädare för vpk är ute och försöker skapa sig en politisk profil, gör sig skyldig till känslomässiga överdrifter eller vad man nu vill försvara sig med från den konservativa sidan i dessa frågor. När överinspektören ställer frågan på det sättet, så måste det väl ändå innebära att han funnit att han saknar något redskap som han och socialstyrelsen skulle behöva för att driva på en välbehövlig reformering, nämligen kraftfulla politiska styrmedel, en kraftfullare och mer markerad politisk inriktning av de psykiatriska huvudfrågorna och när det gäller utvecklingen av den psykiatriska vården, till skillnad från den passivitet som nu råder. Detta är vad han flera gånger har sagt, och det kom senast fram vid handikappkonferensen om mentalsjukvård och samhälle, som hölls för någon tid sedan. Han sade att det saknades politiska styrmedel och att det inte finns något politiskt grepp över dessa frågor. Psykiatrin är en alltför isolerad värld, där olika små maktgrupper har fått dominera under lång tid och där de nu i den ekonomiska krisens klimat framgångsrikt tycks kunna motsätta sig en välbehövlig reformering. Nog tycker jag att socialutskottet

och dess ordförande kunde anstränga sig betydligt mer än vad man gjort för att på något sätt politiskt förhålla sig till detta, politiskt värdera det och uttala som sin mening att så här får det inte vara – här måste vi skynda på med reformeringen, eftersom den f. n. inte sker på det sätt som vi skulle vilja och som vi egentligen hade avsett.

Anf. 54 GABRIEL ROMANUS (fp):

Herr talman! För det första vill jag för ordningens skull upplysa Jörn Svensson om att det är Göran Karlsson som är ordförande i socialutskottet och inte jag, även om jag talar för utskottet i det här ärendet. För det andra vill jag säga att om man gör ett kategoriskt påstående så får man acceptera att det begärs att man skall visa vad det finns för underlag för det. Jörn Svensson har gjort ett sådant påstående. Jag har inte gjort det, och utskottet har inte gjort det. Därför kan det inte begäras att vi skall redovisa något underlag för sådana kategoriska uttalanden.

Det betyder inte att vi inte bryr oss om vad som händer i andra länder. Det gör vi visst det! Men nu är det ju så att vi har tillsatt en särskild utredning för denna fråga. I denna utredning är även vpk representerat. Det är denna utredning som i första hand bör studera situationen i andra länder och vilka förändringar som bör göras i den svenska lagstiftningen. Jag kan försäkra Jörn Svensson om att utredningen kommer att göra det. Vi får sedan se vad det blir för resultat.

En summering av vad denna diskussion handlar om visar att den gäller tre saker. För det första handlar den om minskat tvång inom den psykiatriska vården. Det har tillsatts en utredning som skall arbeta med just denna fråga. I dess direktiv föreskrivs bl. a. att dess arbete skall syfta till att förstärka rättssäkerheten. Hur mycket utredningen skall minska tvånget vet vi inte, men vpk har möjligheter att föra fram sina synpunkter i utredningen, och ni behöver inte hetsa upp er över att vi inte ger detaljerade direktiv på den punkten.

För det andra är det fråga om ett program för den psykiatriska vårdens utveckling. På den punkten finns det en skrift, utgiven av socialstyrelsen, vars innehåll i fråga om vårdens organisation Jörn Svensson inte haft mycket att invända mot. Tvärtom är de principer som där förespråkas desamma som de Jörn Svensson själv talar för. Inte heller på den punkten finns det någon anledning att hetsa upp sig. I vpk:s motion finns ett antal yrkanden på samma område. Jag har pekat på – och det har inte bestritts av Jörn Svensson – att det på alla de punkter som tas upp i motionen pågår arbete i den riktning som vpk har begärt.

För det tredje har Jörn Svensson en mängd uppfattningar om vårdens innehåll och bedrivande. Men därvidlag finns det inga yrkanden från vpk, och det är därför inte stor mening i att säga att riksdagen skall ta ställning i dessa avseenden. Jag har tillåtit mig att uttala, att det är naturligt att man accepterar vetenskapens nuvarande ståndpunkt i sådana sammanhang. Det betyder inte att riksdagen skulle underlåta att ta upp frågor om tvångsomhändertagande och tvångsmedicinering. Jörn Svensson har helt rätt i att detta

område skiljer sig från andra medicinska områden. Det gäller här speciella medicinskt-etiska problem, och det är just sådana som utredningen skall ägna sig åt.

När det gäller innehållet i vården i övrigt, dvs. dennas rent vetenskapliga sida, har det inte ställts några yrkanden, och då kan man inte heller begära att utskottet skall ta ställning till det.

Anf. 55 ANDERS GERNANDT (c):

Herr talman! Gabriel Romanus påpekade att det inte är lämpligt att inför kammaren göra värderingar av ledamöters personliga tillstånd och agerande, och jag vill be om ursäkt för det som jag har sagt i den vägen. Jag vill också begagna detta repliktillfälle till att säga, att vi här i kammaren inte skall stå vid sidan av vetenskapen. Jag har full rätt att i riksdagen ta upp förslag till olika vetenskapliga åtgärder. Jag har också full rätt att fästa uppmärksamheten på sådant som jag uppfattar som brister i olika samhällsfunktioner, oavsett om dessa funktioner har vetenskaplig eller allmän karaktär.

Anf. 56 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Vi är två läkare här i kammaren. Jag har för min del med stort intresse lyssnat på denna debatt om hur psykiatrisk vård skall bedrivas. Jag förstår Gabriel Romanus när han på riksdagens vägnar avböjer att diskutera medicinska problem från synpunkten av vårdmetoder. Jag vill också säga att jag, trots att jag valde läkarbanan i avsikt att bli psykiater och trots att jag har viss psykiatrisk utbildning i botten, inte heller anser mig tillräckligt kompetent att yttra mig i frågan om psykiatriska vårdmetoder.

Jag begärde ordet närmast för att peka på att en viss aspekt på frågan om tvångsomhändertagande kanske inte har blivit tillräckligt belyst. Jag syftar på att tvångsomhändertagande i stor utsträckning står i relation till den samhälleliga toleransen för avvikande beteenden. Jag förmodar att tvångsomhändertagandena blir färre i ett samhälle där man är mera beredd att tolerera starkt avvikande beteenden än i ett samhälle där individerna framför allt ställer krav på att få vara i fred. Detta gäller både samhället i stort och familjer, där en viss familjemedlem kanske kan vara mycket besvärande för de andra. Jag försvarar självfallet inte tvångsingripanden, men jag menar att frågan om dessa inte kan begränsas till att gälla enbart den sjuke, utan man måste ta hänsyn till de psykologiska relationerna mellan den sjuke, hans närmaste omgivning och hela samhället. Jag tror också att man kanske ibland måste tänka på att alltför tidig utskrivning av patienter ofta leder till återfall. Jörn Svensson, som läst in det här området, har kanske också läst in en del av den amerikanska litteraturen. Där har man vissa synpunkter på detta.

Jag gick upp i talarstolen, herr talman, också för att säga att psykiatri är mycket svårt. Att vara psykiater är ofta otacksamt. Vi alla måste vara mycket tacksamma mot dem som över huvud taget engagerar sig i denna specialitet. Man har nämligen där i stor utsträckning att göra med personer som betar sig irrationellt. Och det är inte så lätt för den som är van vid att normalt agera rationellt att hantera situationer där den man har att göra med i stor

utsträckning tänker, talar och uppför sig irrationellt. Det kräver mycket tålmod.

Riksdagens ledamöter gör det kanske litet för lätt för sig om de tror att den psykiatriska vården kan bedömas från vanliga rationella utgångspunkter.

Anf. 57 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Det låg en hel del intressant i vad Gunnar Biörck nyss sade. Det fanns också i anförandet en del som kan användas för att illustrera hur tillståndet inom den här sektorn egentligen är i Sverige.

Gunnar Biörck vill hänföra olikheter i frekvensen tvångsomhändertaganden till graden av tolerans i olika samhällen gentemot avvikande beteenden. Det är naturligtvis till stor del helt riktigt, och det avslöjar i sin tur att det i högsta grad är en politisk och social fråga hur många tvångsomhändertaganden man har. När det gäller Sverige skulle jag nog vilja hävda att den främsta omedelbara orsaken till den höga frekvensen är juridisk – det finns en lag som är mycket frikostig med indikationer på vad som kan föranleda tvångsomhändertagande.

Man har t. ex. den terapeutiska indikationen, att någon kan förväntas få sitt tillstånd avsevärt förbättrat genom vård, och då kan man mot sin vilja intas. Och om man är störande för någon annan, då kan man också intas.

Själva den juridiska formen för att arrangera tvångsomhändertaganden är också mycket mindre kvalificerad här i landet än vad den är i t. ex. Italien, där det i princip fordras domstolsutslag eller en domares beslut för att någon skall kunna tvångsomhändertas. Men för den skull är inte antalet psykotiker, antalet störande människor eller antalet fysiska övergrepp som begås under förvirringstillstånd större i Italien än här – absolut inte.

Det är bara det att man ser politiskt och socialt annorlunda på de här frågorna än i Sverige.

I Sverige har man traditionellt en sådan inställning att om man upptäcker en avvikare så är man oerhört benägen att på det här planet gripa till samhälleligt tvång, medan man tydligen i de flesta andra länder inte alls har samma inställning – där har man från början haft en restriktivare syn, och den har sedan levat kvar.

Gunnar Biörcks lilla anförande är intressant också ur en annan synvinkel. Jag tror att det var omedvetet av honom att tala om "de sjuka". Med det förmodar jag att han menade de som brukar klassificeras som psykotiker, och om det finns det väl inte så mycket att säga.

Det stora problemet med den svenska lagstiftningen är att dessa 20 000 tvångsomhändertaganden i huvudsak drabbar andra människor – människor som visar olika former av neurotiska symtom på grund av att de råkat i olika livssituationer, där neurotiska symtom i och för sig kan väntas och är relativt normala, där det inte är något märkligt att folk visar sådana symtom, men där det är fråga om människor som har en fullt klar verklighetsuppfattning. Det är bara det att de tillfälligt inte klarar av att leva.

Vad som skrämmer mig är att så många sådana människor kan

tvångsomhändertags så lättvindigt. De är ju icke heller med Gunnar Biörcks definition vad man kallar sjuka. Sjukdomsbegreppet inom psykiatri får inte förväxlas med sjukdomsbegreppet inom kroppssjukvården, men om vi accepterar beteckningen sjuka för psykotiker är just det farliga med den svenska lagstiftningen att tvångsomhändertagandet utsträcks till en massa människor, som är fullt klara över var de står och som mycket väl kan medverka aktivt och delta i resonemang om sina problem och som följaktligen i första hand bör få stöd på det sättet.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls med 289 röster mot 18 för motionerna 1979/80:423 av Lars Werner m. fl. och 1979/80:1668 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

12 § Vissa läkemedelsfrågor

Föredrogs socialutskottets betänkande 1980/81:3 om vissa läkemedelsfrågor.

Anf. 58 THURE JADESTIG (s):

Herr talman! Trots socialutskottets i stort positiva skrivning över motion 491 finner jag anledning till några kommentarer från motionärernas utgångspunkter.

Givetvis är det värt att notera följande i utskottsbetänkandet: "Enligt utskottets mening visar remissyttrandena att motionärerna pekat på vissa förhållanden på läkemedelsområdet beträffande vilka åtgärder är påkallade, men att sådana bör komma till stånd genom att de olika problemen bör angripas var för sig och inte genom en översyn av läkemedelsförordningen eller genom en annan övergripande utredning."

Låt mig först i all enkelhet notera att vi i motionen naturligtvis inte gör anspråk på att åstadkomma en heltäckande argumentation i detta svåra och mångskiftande ämne. Motionen är närmast att betrakta som en översiktlig motion, i vilken vi från fem angivna utgångspunkter gör ett försök att påvisa att det finns skäl att i dag se över den nu 20-åriga läkemedelslagstiftningen.

På få områden har det skett en så omvälvande utveckling som just inom läkemedelsindustrin. Det var en av anledningarna till vårt krav på en allmän översyn av gällande lagstiftning eller på åtminstone en utvärdering av gällande bestämmelser.

Nr 22

Onsdagen den
12 november 1980

Vissa läkemedelsfrågor

Remissinstanserna synes i stort sett instämma i motionens syfte, men de menar att det stegvis bör genomföras förändringar i tillämpningsbestämmelser och lagstiftningstolkning.

Jag är naturligtvis medveten om att det är ett omfattande arbete att verkställa en omarbetning av gällande lag och tillämpningsbestämmelser. Därför kan det synas enklare att ta en bit då och då. Men därmed skapas ett lapptäcke som gör det svårt att överblicka helheten.

Genom att revidera lagstiftningen bit för bit och utan samordning får man inte samma kostnadsmedvetenhet som vid en samlad översyn. Dessutom är nuvarande lagstiftning – det sägs också i remisshandlingarna – omodern på vissa punkter. Frågan om hur s. k. naturmedel och vissa narkotika skall klassas bör behandlas i ett sammanhang och med en helhetsbedömning av definitioner och lagar.

Remissyttrandena och utskottets handläggning visar att motionens syfte på väsentliga punkter uppmärksammas, och delåtgärder redovisas vara på gång. Detta är i sak bra. Huruvida man på sikt kan komma fram till en bra lösning utan att riksdagen tar initiativ i form av att begära en fullständig utredning får väl utvecklingen utvisa.

Jag vill passa på tillfället att rent allmänt uttala min oro för den "överkonsumtion av läkemedel" som är ett faktum och som också berörs i vår motion. Statsrådet Holm har de senaste dagarna fått åtminstone två interpellationer att besvara i det ämnet, vilket visar att det råder stor oro här i riksdagen.

Läkemedelskostnaderna uppgår i dag till miljarder kronor, och de är mycket betungande för såväl den enskilde som samhället. Jag skulle inte alls tycka att det är märkvärdigt att statsmakterna uttalar sig om och anger riktlinjer för hur läkemedel i framtiden skall användas.

"Syskonpar hittades avlidna – hade medicin för 50 000 kr." – sådana rubriker i dagspressen talar sitt eget språk. Länsläkaren Kjell Roos i Uppsala har i en undersökning påvisat problemets storlek, och han konstaterar: "Årligen slängs pillerburkar för bortemot en halv miljard kronor." Av 8,2 miljoner läkemedel som köps ut används inte fullt 3,6 miljoner, och 580 000 förpackningar kasseras öppnade – skrämmande uppgifter.

Länsläkare Kjell Roos undersökning utfördes på beställning av bl. a. socialstyrelsen, som har fått materialet för över ett år sedan, men ännu har det inte märkts några direkta åtgärder från ämbetsverkets sida för att komma åt det här problemet.

Det finns anledning även för en lekman att misstänka att det finns preparat på marknaden som är receptfria men som egentligen borde vara receptbelagda. För denna misstanke fick jag belägg i en tidningsartikel för någon dag sedan av chefsläkaren vid Umedalens sjukhus Valter Rapp. Den produkt han nämner innehåller acetylsalicylsyra, kodein och koffein, och han säger att denna medicin i vissa lägen ger allvarliga biverkningar – men den är receptfri.

Jag anser det tveksamt att man, som utskottet och socialstyrelsen tror, skall kunna lösa problemet med överkonsumtionen av läkemedel genom att

publicera en "läkemedelsbok". Naturligtvis är information ett bra hjälpmedel, men jag tror att det behövs andra åtgärder, att det måste till samverkan mellan läkare och att läkaransvaret måste betonas.

Läkarsällskapet tar i sitt remissyttrande ganska lätt på frågan om förskrivningsproblemet, och det är i sig beklagligt. Däremot är det glädjande att notera Apoteksbolagets initiativ till en försöksverksamhet som kanske på sikt kan finna en form för att nedbringa mångfalden av läkemedelsuttag.

Herr talman! Även om utskottet föreslår att motionen avslås, uttalar det dock i utskottsbetänkandet att våra myndigheter med uppmärksamhet skall följa frågans framtida utveckling. Därmed tycker jag att motionärerna har nått en del i sitt syfte att aktualisera dessa viktiga frågor.

Anf. 59 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Vänsterpartiet kommunisterna har i flera tidigare motioner tagit upp frågan om läkemedelsindustrins förstatligande. Vi har tagit upp frågorna om insynen och kontrollen som rör läkemedelsforskningen och försäljningen och hur sjukvården och det medicinska arbetet i alltför hög grad styrs av läkemedelsindustrins vinstintressen. I motion 759 redovisar vi från vpk:s sida på nytt grunderna till vårt förslag om förstatligande av läkemedelsindustrin och förslag till förbättringar av den statliga läkemedelskontrollen och informationen kring läkemedel.

Läkemedelsindustrin är ju en mycket lönsam verksamhet. Den är inte konjunkturbetonad, utan tvärtom är det så att lugnande preparat och sömnmedel är lättare att "sälja" under hårdnande tider. Det finns i dag ungefär 2 700 registrerade läkemedel i Sverige, av vilka väldigt många är s. k. synonympreparat, dvs. kopior eller snarlika preparat med olika namn. Större delen av de här läkemedlen är receptbelagda, medan andra är sådana som man säljer direkt till konsumenterna.

Exakt hur mycket läkemedel som säljs i landet vet man inte. Försäljnings-siffrorna är nämligen sekretessbelagda för att man skall skydda läkemedelsindustrin från insyn och eventuell kritik och för att en eventuell nedgång i försäljningen av ett visst läkemedel inte skall medföra "dålig reklam" för preparatet i fråga och på så sätt ytterligare dra ner försäljnings-siffrorna.

Man räknar i dag med att ungefär 1 miljard kronor årligen går till den medicinska forskningen och att läkemedelsföretagen står för ungefär en tredjedel av denna miljard. Av läkemedelsindustrins forskningspengar går en stor del till beställd forskning som bedrivs av enskilda forskare inom olika statliga institutioner på både grundforskningsnivå och klinisk, praktisk medicinsk nivå. Det är med andra ord, herr talman, en styrd forskning för att få fram läkemedel.

Vi vet också att ungefär 200 milj. kr. årligen går till marknadsföring av läkemedel. Det är ett belopp som faktiskt överstiger vad läkarutbildningen kostar vårt land varje år.

Läkemedelsföretagen är liksom andra vinstdrivande företag helt inriktade på profit. Man forskar inte för att i första hand skapa ett bra läkemedel som kan tillgodose viktiga behov, utan arbetet är inriktat på att producera

Onsdagen den
12 november 1980

*Vissa läkemedels-
frågor*

läkemedel som går att sälja.

Av detta följer att en stor del av forskningsresurserna upptas av en helt meningslös verksamhet. Det tillverkas "konkurrentpreparat", dvs. preparat som är i det närmaste identiska med sådana som lanserats tidigare men där marknaden är tillräckligt stor för att även rymma likvärdiga konkurrenter, t. ex. olika antibiotika, av vilka många är helt likvärdiga, p-piller, lugnande medel, medel mot allergier osv. Forskningen inriktas i dessa fall inte på att framställa ett nytt läkemedel utan på att finna ett nytt tillverknings sätt för ett gammalt preparat. Man tar alltså inte patent på ett ämnes kemiska sammansättning utan på tillverkningsmetoden.

Statligt anställda forskare "köps upp" av läkemedelsindustrin, som på så vis får tillgång till nya medicinska kunskaper som kan omvandlas till vinstgivande läkemedel eller testpreparat. Forskare som anställs vid privata företag förbinder sig också att, om de slutar sin anställning, inte hos någon annan arbetsköpare fortsätta med forskning inom sitt gamla område.

Konkurrensen sätts också ur spel genom att de olika läkemedelsföretagen specialiserar sig på olika områden och sinsemellan byter preparat för att slippa konkurrera inom vissa områden.

Herr talman! Naturligtvis framställs det läkemedel som är både bra och nödvändiga, och utan dagens mediciner skulle sjukvårdskostnaderna och problemen öka avsevärt. Men på grund av det vinstberoende som läkemedelsindustrin i dag har tillverkas och marknadsförs mängder av inte bara verkningslösa utan också rent skadliga ämnen. Just nu pågår en diskussion i tidningarna om ett medel som heter Depo-Provera. Vissa hävdar att medlet är skadligt ur olika synpunkter, medan andra påstår att det inte är skadligt. Detta måste för dem som brukar detta medel vara en ohygglig situation. Det finns läkemedel vars biverkningar är större än den medicinska nyttan motiverar. Flera av de läkemedel som i dag förskrivs i stor mängd skulle vid ny prövning inte godkännas som registrerade läkemedel.

Innan ett läkemedel saluförs måste det genomgå olika prövningar. Dessa utförs av läkemedelsföretagen själva och granskas sedan av socialstyrelsen. Granskningen är redan i dag otillräcklig, och det finns risk för att resurserna för denna granskning ytterligare kommer att minskas.

Hur en s. k. klinisk prövning kan gå till fick jag vetskap om för några dagar sedan av en läkare som sysslar med rehabilitering av bl. a. människor som fått blodpropp i hjärnan. Han berättade följande.

Man har för en sådan här klinisk prövning delat in patienter som fått blodpropp i två grupper. Dessa båda grupper får två olika sorters preparat. Den första gruppen får ett preparat som heter Premaspin, vilket läkare tror har en positiv verkan för att förebygga nya blodproppar. Den andra gruppen får något som heter placebo, dvs. sockerpiller, utan någon verkan.

Dessa människor är med i försök utan någon riktig vetskap om vad de utsätts för. Det har hetat att de deltar i ett försök för att prova ut ett nytt läkemedel, men de får inte veta att de bara har 50 % chans att få ett verksamt läkemedel. Det tycker jag är ett spel med människoliv, och jag skulle vilja fråga om någon av kammarens ledamöter vid en så allvarlig sjukdom skulle

vilja utsätta sig för något liknande försök, där man har 50 % risk att inte få någon hjälp alls.

Någon kontroll av läkemedelsreklamen förekommer knappast alls. Det är fritt fram för varje tillverkare att föreslå sitt preparat för behandling av olika sjukdomar och symtom, och det är allmänt känt även bland läkare att ett läkemedels effekt ofta överskattas och att biverkningarna negligeras. De undersökningar som man hänvisar till i reklamen har man själv inom läkemedelsindustrin bekostat. Ett läkemedels effekt och biverkningar kan fastställas först efter en längre tids användning. Om man hittar fel på ett läkemedel, saknas det ofta resurser för att föra ut information om de negativa effekterna av detta läkemedel. Motreklamen får som regel ytterst liten genomslagskraft. Socialstyrelsens motreklam kostar ungefär 1 milj. kr. varje år. Denna enda miljon skall då jämföras med de ca 200 milj. kr. som industrin satsar på reklam. Man kan alltså, herr talman, i dag konstatera att läkemedelsindustrin i stort sett har fria händer.

Att läkemedelsindustrin är i privata händer medför inte bara att den medicinska forskningen till stor del styrs av vinstintressen eller att skadliga resp. onödiga läkemedel får stor spridning utan tillräcklig kontroll från samhällets sida. Det leder också till att sjukvården får en felaktig och defensiv inriktning.

Det finns åtskilliga exempel på kritiklös lansering av läkemedel. Jag skall här bara påminna om några mycket kända. Neurosedyn lanserades som det idealiska sömnmedlet, helt fritt från biverkningar, och man fortsatte att sälja det i u-länderna även efter det att de allvarliga biverkningarna blev kända här hemma i vårt land.

Detsamma gäller giftet entero-vioform, som ger obotliga nervskador. Det säljs fortfarande i u-länderna, trots att tusentals läkare protesterat. De vanliga barbituraten salufördes också under decennier med hjälp av en reklam som förnekade att de var beroendeframkallande, liksom de kända läkemedlen valium och librium. Detta trots att många obundna forskningsrapporter talade om kraftigt tillvänjning, abstinensbesvär och beroende.

Även heroin introducerades en gång som ett utmärkt medel vid behandling av morfinitism. Våra vanligaste värktabletter, t. ex. Albyl, Magnecyl, har också så allvarliga biverkningar att det i dag skulle vara omöjligt att få dem registrerade som nya läkemedel. Men det går inte att dra in dem utan mycket stora problem för socialstyrelsen.

Vänsterpartiet kommunisterna kräver att läkemedelsindustrin förstatligas. Vi kräver också att samhällets kontroll över och insyn i läkemedelsforskningen ökar och att insynen i försäljningen av de olika läkemedlen ökar.

Samhället måste få bättre insyn i hur den kliniska prövningen av nya läkemedel går till, hur den utvärderas och hur dessa undersökningar sedan presenteras för distributörerna, dvs. läkarna. Vi måste få offentlighet kring de olika läkemedlens försäljningssiffror för att kunna veta vilka preparat som ökar och för att kunna ta reda på varför de ökar. I dag är dessa siffror hemliga och kan inte utnyttjas i socialmedicinskt forskningsarbete.

Nr 22

Onsdagen den
12 november 1980

Vissa läkemedels-
frågor

Vi inom vänsterpartiet kommunisterna menar att socialstyrelsen måste ges ökade anslag för fortsatt och intensifierad kontroll av läkemedel. Detta kan praktiskt ske genom att läkemedelskommittéer i varje landsting eller förvaltningsområde övertar all information av läkemedel.

Vi menar att förbud mot kommersiell läkemedelsreklam borde införas, så att felaktig information och ovederhäftig påverkan kan undvikas.

Vi menar att fler kliniska farmakologer borde tillsättas för att ombesörja den regelbundna läkemedelsinformationen på varje sjukhusklinik och på varje öppenvårdsmottagning. Vi menar slutligen, herr talman, att alla läkemedel borde omprövas efter fem år.

Utskottet avstyrker vpk-motionen också i år, denna gång med motiveringen att detta egentligen inte är någonting att bråka om. Utskottet hänvisar till, när det gäller om samhället eller de kommersiella intressena skall ha inflytande på läkemedelsinformationen, att utskottet ställt sig positivt till att man inrättar ett informationsråd. Och detta råds arbete skall man avvakta, innan man tar ställning i den principiella frågan. Får jag fråga utskottets talesman: Menar utskottet att information om läkemedel skall skötas så som det sköts i dag? Det är, menar jag, hög tid att ändra på de kommersiella intressenas makt över läkemedlen, bl. a. i denna fråga.

Utskottet anser att frågan om registrering av läkemedel är löst, eftersom det nu finns ökade möjligheter att återkalla en registrering. Vi tycker inte att det räcker med det.

Det system som har införts fungerar inte: Man använder sig inte av möjligheten att återkalla. Men om ett återkallande av registreringen skedde automatiskt med femårsintervaller som vpk föreslår, skulle det gå att lösa. Då skulle Albyl eller Magnecyl, för att nämna två exempel, med all sannolikhet inte bli återregistrerade. Med de skadliga biverkningar de medlen har skulle de inte kunna komma ut på marknaden igen. Det har t. o. m., herr talman, inträffat dödsfall till följd av att man har använt de här preparaten alltför flitigt.

Vpk menar alltså att varje läkemedelsregistrering måste omprövas efter fem år. Det är märkligt att inte utskottet kan gå med på det, eftersom man skriver: "Ett läkemedel som vid mitten av 1960-talet betraktades som ändamålsenligt kan i dag anses som mer eller mindre ineffektivt eller olämpligt."

Mot bakgrund av den skrivningen, som enligt min mening styrker vpk:s farhågor, är det märkligt att man inte tillstyrker motionen.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till motion 759.

Anf. 60 GABRIEL ROMANUS (fp):

Herr talman! Eftersom Thure Jadestig inte hade något annat yrkande än utskottet, skall jag inte gå i polemik med honom. Jag tror att det är riktigt, som Thure Jadestig säger, att det finns en överkonsumtion och en överförskrivning av läkemedel, som gör att man t. ex. när människor dör kan hitta stora lager av gamla mediciner hos dem.

Jag tror att enda sättet att komma åt det här, är att göra ändringar i

läkemedelsersättningen enligt den allmänna försäkringen. Det är en sak som kommer att bli nödvändig så småningom, men det kommer säkert att sitta långt inne – det innebär också ökade kostnader för konsumenterna.

Om Thure Jadestig ställer sig bakom ett sådant krav kanske vi tillsammans kan föra fram det. Jag tror tyvärr att det blir nödvändigt, om man skall komma åt överförskrivningen. Det finns inga enkla lösningar på det problemet. Men det hör alltså inte riktigt till dagens ämne.

Vänsterpartiet kommunisterna är i sin motion allmänt misstänksamma mot läkemedelsindustrin. Som Inga Lantz påpekade vill vpk förstärka läkemedelsindustrin. Nu är det förslaget inte uppe till behandling i dag. Även om motiveringen till det återfinns i motionen, behandlas det yrkandet vid ett annat tillfälle, och därför skall jag inte gå in på det. Men eftersom Inga Lantz tog upp det rätt utförligt kan jag ändå inte låta bli att säga ett par ord om vpk:s allmänna inställning till läkemedelsindustrin.

Först konstaterar man att den svenska läkemedelsindustrin är en lönsam industri. Det är på något sätt som om det skulle vara speciellt skumt.

I själva verket är det bra att vi har en lönsam läkemedelsindustri. Det är en av de få grenar av det svenska näringslivet som i dag faktiskt ger ett rejält tillskott av exportinkomster. Jag skall inte säga att det är den enda, men det vore snarare anledning att hoppas att vi hade flera lönsamma industrigrenar än tvärtom!

Vpk konstaterar också i motionen att läkemedelsindustrin satsar stora pengar på forskning för att få fram användbara läkemedel. Det är också bra! Det heter visserligen litet senare i motionen att läkemedelsindustrin bara är intresserad av att göra vinster, inte av att skapa läkemedel som kan tillgodose viktiga behov – men det är inte sant. Den svenska läkemedelsindustrin har producerat läkemedel som verkligen tillgodoser viktiga behov. Inga Lantz själv konstaterar ju att det är positivt att det finns bra mediciner, då sjukvården annars skulle vara dyrare och ge sämre resultat. Det är just den svenska, lönsamma läkemedelsindustrin som har fått fram dessa bra mediciner. Det erkännandet kan vi väl i alla fall ge industrin, även om den också går med vinst. Att läkemedelsindustrin är vinstgivande är, som sagt, i dagens situation bra både för de anställda och för samhället i stort – i synnerhet som det i högsta grad är exportinkomster som den drar in till Sverige.

Det är klart att vi måste ställa sociala krav på läkemedelsindustrin. Vad jag vänder mig mot är påståendet att läkemedelsindustrin inte är intresserad av att skapa läkemedel som tillgodoser väsentliga behov. Genom handling har industrin visat att den faktiskt är intresserad av det. Det är många tusental människor världen runt som har blivit räddade till livet tack vare den svenska läkemedelsindustrins verksamhet. Det finns ingen anledning att spotta på den.

När man forskar på nya medel inom ett och samma område behöver det inte betyda att man bara är intresserad av att tjäna pengar. Jag blev mycket förvånad över att Inga Lantz som exempel på forskning rörande likvärdiga preparat nämnde forskningen om p-piller. Oftast får vi från vpk, och i

synnerhet från Inga Lantz, höra att det är bra om man forskar för att få fram flera preventivmedel, just därför att det som passar för en person kanske inte är bra för en annan. Medlen kan ha samma syfte, nämligen att förhindra icke önskvärd graviditet, men en människa som inte mår bra av det ena medlet kan använda det andra. Därför är det bra att det finns flera olika medel. Det har utomordentligt stor betydelse för både kvinnor och män att det forskas på preventivmedelsområdet.

Det påstås i vpk:s motion att det finns mängder av inte bara verkningslösa utan också rent av skadliga ämnen som tillverkas och marknadsförs och som alltså har slunkit igenom läkemedelskontrollen. Jag skulle vilja veta vilka ämnen det är. Om det finns ämnen som inte bara är verkningslösa utan rent av skadliga, bör läkemedelsavdelningen verkligen ta itu med detta och försöka få dem återkallade. De enda verkningslösa medel jag känner till är de som brukar kallas naturmedel och som riksdagen har beslutat att tillåta, men dessa medel produceras inte av vad man i vanliga fall kallar läkemedelsindustrin.

Och vilka är de läkemedel där biverkningarna är större än nyttan? Om det finns sådana, skall de enligt den svenska lagstiftningen avregistreras. Vpk har här tydligen kunskaper om en mängd olika medel som inte uppfyller kraven i lagstiftningen. Det vore intressant att få veta vilka det är. Att det förs en diskussion om huruvida vissa läkemedel är skadliga eller inte är en helt annan sak än att det skulle vara bevisat att de verkligen är skadliga.

När det gäller verksamma läkemedel, i synnerhet på områden där sjukdomarna är allvarliga, vet vi att de flesta medlen också har biverkningar. Det följer av att det är starka medel. Men läkemedlen tillåts så länge verkningarna är större än biverkningarna, om de positiva verkningarna bedöms som viktigare än de negativa. Jag kan ta ett konkret exempel. Att man tappar håret av ett visst läkemedel är naturligtvis för de flesta en mycket påfrestande biverkning, men om en människas liv kan räddas med detta medel, kan man ändå tänka sig att använda det – om det inte finns något annat sätt att rädda livet.

Vpk säger att kontrollen av läkemedel skall effektiviseras. Men tyvärr föreslås inga förbättringar, utan det ni vill – att varje läkemedel skall omprövas vart femte år – skulle försvåra en granskning. Vi har i dag på läkemedelsavdelningen en lång kö av läkemedel. Det klagas ständigt över att man inte hinner behandla ansökningarna och att det leder till att viktiga läkemedel, som skulle kunna hjälpa sjuka människor, inte kommer ut på marknaden tillräckligt snabbt. Om vi skulle kräva att man skall ompröva samtliga läkemedel vart femte år, skulle det givetvis ytterligare försinka registreringen, ytterligare förlänga kön. Vi har inte resurser för detta i dag. Och det skulle inte – om vi hade pengar att dela ut – hjälpa med ökade anslag till läkemedelsavdelningen, då det redan finns tjänster som inte kan besättas. Den enda möjligheten är då att vi drastiskt höjer lönerna och samtidigt inrättar nya tjänster, men det kanske inte är helt oproblematiskt att göra det. Lönen är här samma som för andra statstjänstemän, men man har svårt att konkurrera om läkare och apotekare.

Frågan om hur man skall effektivisera granskningen är alltså besvärlig, och vpk har inget förslag. Ni påstår att om man skulle försöka registrera Bamyl, Albyl och Magnecyl i dag skulle det inte gå, och det går inte att dra in dem. Jo, med nuvarande lagstiftning går de att dra in. Om läkemedelsavdelningen gör den bedömningen, som vpk gör, att de inte skulle registreras i dag, så kan de dras in. Inga Lantz säger då att de reglerna inte utnyttjas. Men de har ju ännu så länge bara varit i kraft i inte fullt ett år, så det är inte konstigt att de inte har utnyttjats. Det finns alltså lagliga möjligheter. Om man på läkemedelsavdelningen bedömer att ett läkemedel är föråldrat begär man ny dokumentation, och kan tillverkaren inte dokumentera att medlet har en verkan som är större än biverkningarna får det inte längre vara registrerat. Såvitt jag kan förstå behövs det alltså inte några ytterligare rättsliga regler, utan det är bara att tillämpa dem som finns.

Vpk föreslår bättre insyn från samhällets sida i den kliniska prövningen, och det är möjligt att det behövs bättre insyn. Men vi har redan ganska god insyn i och med att man skall anmäla alla kliniska prövningar. Det finns också ett förslag från socialstyrelsen, som just är under behandling och där man försöker få en nordisk samordning, om att man i fortsättningen även skall ha tillstånd. Dessutom har läkemedelsavdelningen tillgång till alla kliniska prövningar när ett läkemedel skall registreras.

Inga Lantz beskrev hur det kan gå till när det kommer ett nytt läkemedel inom ett område där det tidigare inte finns något medel. Man kan ge hälften av ett antal patienter detta läkemedel och hälften ett placebo, dvs. ett sockerpiller. Inga Lantz säger, att detta är tveksamt från moralisk synpunkt. Min fråga till henne blir: Hur skall det då gå till? Om man har ett läkemedel som man inte vet verkningsarna av, måste man ju försöka undersöka vilka verkningsarna det har. Man kan inte börja att ge det till alla människor innan man känner till det. Även om den som har tillverkat medlet tror på det, kan man inte bygga registreringen på den tron. Man måste jämföra: Vilken effekt får det om man ger det här medlet, och vilken effekt får det om man ger ett verkningslöst medel. Men detta kan man naturligtvis bara göra i den mån det inte redan finns ett verkningsfullt medel, för då skall man ta det som jämförelse. Finns inte det, måste man jämföra med någonting, och då får man jämföra med ett medel som man vet inte har någon direkt medicinsk verkan. Det är viktigt att man informerar patienterna om detta, och att de lämnar sitt tillstånd till att vara med i försöket. Där finns det viktiga etiska regler som man måste följa.

Hur man annars skulle få fram någon kunskap om ett sådant här medel vet jag inte – det kanske Inga Lantz kan upplysa oss om? Landets vetenskapsmän skulle nog i så fall vara tacksamma för att få reda på hur de skulle göra. Enligt vår lagstiftning måste man alltså styrka att ett läkemedel har effekt innan man får ge ut det i stor skala. Det enda sättet att styrka att det har effekt är att göra en prövning. Självfallet skall patienten vara medveten om att han är med i ett sådant här försök och ge sitt tillstånd – annars är det inte etiskt försvarbart.

Likaså är det viktigt att få reda på biverkningarna. Det kan man inte heller

få om man ger ett sådant här medel rakt över till samtliga patienter. Man måste ha en jämförelsegrupp för att kunna bedöma om medlet har biverkningar. Ju högre krav man ställer på läkemedelskontrollen, desto naturligare är det att man också medverkar till en klinisk prövning som går till på vetenskapligt sätt.

Det är viktigt att man informerar om biverkningarna, och utskottet säger ganska mycket om att man måste göra det. På den punkten tror jag alltså inte att vi är oense.

Jag kommer till slut till frågan om marknadsföringen. Utskottet påpekar att den frågan hör ihop med informationen om läkemedel. För den som är emot all reklam är det lätt att säga: Förbjud läkemedelsreklam! För den som inte är emot reklam är det inte lika självklart att man inte skall tillåta dem som producerar läkemedel att informera om dem.

Jag vill gärna säga, att jag instämmer i uppfattningen att läkemedelsreklamen i dag har en utformning och en omfattning som inte är tillfredsställande. Inga Lantz frågade: Skall detta skötas som i dag? Mitt svar är: Nej, det skall inte skötas som i dag. Jag kan i det här fallet inte tala för utskottet, eftersom vi i betänkandet bara vill avvakta vad rådet kommer fram till. Men för min personliga del vill jag gärna tillägga – och det kan och bör läkemedelsindustrin ta som en varning – att om man inte själv kan sanera i läkemedelsreklamen så kommer det att behövas ett ingripande. Att satsa så mycket pengar på en så föga saklig information och argumentation som man gör i läkemedelsreklamen är inte tillfredsställande.

Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 61 THURE JADESTIG (s):

Herr talman! Att jag inte yrkat bifall till motionens att-satser beror på att de olika remissinstanserna har pekat på vissa åtgärdspaket med åtgärder som man har påbörjat eller ämnat påbörja, och detta ger mig anledning att tro att de bör få den tid som behövs för att se om de verkligen kommer att kunna angripa de här problemen.

Utskottets talesman Gabriel Romanus verkar emellertid inte riktigt övertygad om utskottsbetänkandets styrka, därför att han tror inte på det här. Han säger att om man skall lösa problemen, då måste man nog gå över läkemedelsersättningen. Följaktligen ställer sig utskottets talesman inte bakom utskottets förslag, och det är i sig märkligt. Jag tror emellertid att man kan lösa dessa frågor på annat sätt än genom att ändra läkemedelsersättningen.

I vår motion pekar vi i några punkter på hur lätt det är för dem som vill att få stora mängder läkemedel, t. ex. genom att de uppsöker flera olika läkare. Det finns alltså ingen samordnad kontroll på det här området. Apoteksbolaget har nu sagt att man har börjat en försöksverksamhet med datorrutiner för att på så sätt försöka få kontroll. Överkonsumtionen av läkemedel är en mycket allvarlig fråga, och jag tycker att socialstyrelsen på något sätt har missat den undersökning som länsläkare Kjell Roos har gjort på uppdrag av socialstyrelsen och tillsammans med representanter för Apoteksbolaget,

socialstyrelsens läkemedelsavdelning och psykiatriska institutionen vid Uppsala universitet. Denna kartläggning har bestått av två delar: dels har man tillställt hushållen en enkät med förfrågan om hur mycket mediciner som har använts och hur mycket som kastats bort, dels har man gjort en granskning av hur stora mängder oanvända läkemedel som har lämnats in under en viss period till åtta olika apotek i Uppsala. Enligt min uppfattning borde socialstyrelsen som tillsynsmyndighet inte behöva ha över ett år på sig för att på grundval av den här kartläggningen ta ställning till vilka åtgärder man skall vidta för att försöka få en bättring till stånd. Vad kartläggningen egentligen visar är att den 20-åriga lagstiftning som vi har på det här området borde överses. Också mot den bakgrunden var den motion vi har väckt motiverad.

Men, som sagt, låt de berörda verken få chansen att nu efter den här debatten försöka åstadkomma en ändring. Om inget händer, får vi anledning att återkomma.

Anf. 62 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Gabriel Romanus sade att vi inom vpk är allmänt misstänksamma mot läkemedelsindustrin. Det är riktigt, och det finns all anledning att vara det.

Jag tycker att det är fel att användandet av läkemedel och framställningen av dem skall få styras av privata vinstintressen. Eftersom vi vet att detta är en mycket lukrativ och vinstgivande marknad, så finns det all anledning att hysa misstänksamhet. Det är orimligt att ha en privat läkemedelsindustri. Det leder helt naturligt till en spekulation i folks liv och hälsa. Det är självklart att man måste kräva ett förstatligande så att man får en insyn i och en demokratisk kontroll över läkemedelstillverkningen.

Jag undrar, herr talman, var socialdemokraterna står i den här frågan. Jag tycker det är oroväckande tyst från det hållet. Vad de borgerliga tycker i denna fråga framgick ju klart av vad Gabriel Romanus sade. Han anser alltså att det inte finns någon anledning att vara orolig över de preparat som kommer fram och över det sätt på vilket de gör det. Det finns över huvud taget ingen misstänksamhet mot läkemedelsindustrin.

Det behöver inte vara skumt bara för att det är lönsamt, men då man vet att läkemedelsindustrin drivs av profitintressen, måste man ifrågasätta hela verksamheten. Vänsterpartiet kommunisterna anser att det här är en principiell fråga som det är mycket viktigt att ta ställning till.

Det är bra att det satsas pengar på forskning, säger Gabriel Romanus. Det är självfallet riktigt, men vad som forskas fram är ju inte de mediciner som människor behöver. Den största delen av forskningen gäller ju försök att få fram konkurrentpreparat, att säkra en tillverkningsmetod att ta patent på och därefter tjäna så mycket pengar på som möjligt.

Jag skall ta exemplet med interferon. Detta ämne är sedan många år tillbaka känt för att ha en god effekt mot virusjukdomar och vissa cancerformer. Inom de flesta läkemedelsföretag har forskarna varit inriktade på att först av alla hitta en ekonomisk och lönsam tillverkningsmetod för

Nr 22

Onsdagen den
12 november 1980

*Vissa läkemedels-
frågor*

Onsdagen den
12 november 1980

*Vissa läkemedels-
frågor*

ämnet. Det företag som blev först har miljardvinster att vänta, och de som inte hinner ända fram måste fortsätta sitt arbete med ämnet för att hitta en ny metod. De företag som får patent och börjar tillverkningen lämnar naturligtvis inte ut tillverkningsrätten, och det leder till att ett mycket viktigt läkemedel kan tillverkas bara i liten skala, trots att behovet av det är mycket stort.

Sedan har det också gång på gång bevisats att det finns skadliga läkemedel. Jag nämnde de värsta skandalerna på detta område, därför att de är de mest kända, nämligen neurosedyn och entero-vioform, som på ett mycket cyniskt sätt fortfarande säljs i u-länder. Man vet ju att det sistnämnda ämnet kan medföra obotliga nervskador. Jag tycker inte att detta är saker som man över huvud taget kan försvara.

Det är bra att det forskas när det gäller p-piller, säger Gabriel Romanus. Ja, det är klart, men vi vet att det finns ett otal p-piller som liknar varandra. Det hade varit bättre, om man hade forskat fram ett, två eller kanske tre som är bra och att man sedan satsat på forskning om preventivmedel över huvud taget och inte på att få fram synonympreparat som nu är fallet. Bara man går till apoteket och handlar märker man ju att det finns massor av saker att välja på. Och ser man i läkemedelsboken upptäcker man att det finns mängder med ämnen som är nästan identiska. Det är detta slöseri med forskningsresurser som vänsterpartiet kommunisterna vill komma åt.

När det gäller en effektivisering av granskningen vill jag säga att vi inte kräver detta av byråkratiska skäl utan av medicinska. Vi menar alltså att registreringen av läkemedel bör prövas om vart femte år. Är det redan nu en lång kö, måste man satsa mera på personella resurser för att man skall kunna klara en sådan här granskning. Det är väl bättre att få bort skadliga preparat än att ha dem kvar på marknaden.

Beträffande den kliniska prövningen av nya läkemedel tycker jag att den skedde på ett mycket osmakligt sätt när det gäller de patienter som hade fått de här propparna. Tydligt godkänner Gabriel Romanus förfarandet. Enligt min mening är det ett mycket cyniskt sätt att resonera, eftersom man bara har 50 % chans. Det forskas alltså med människoliv som insats. Här har det alltså inte klarats ut att det är 50 % chans att få ett verkningsfullt medel och 50 % chans att det inte blir någonting alls. Det här tycker jag är ett mycket oetiskt spel med människoliv. Jag konstaterar att utskottet inte tycker att sådana här former av klinisk prövning är oetiska och helt felaktiga.

Det har diskuterats en del om offentlighet när det gäller de kliniska prövningarna. Läkemedelsindustrins branschorganisationer motsätter sig bestämt ett förslag om offentliggörande av kliniska prövningar. Det skulle på ett förödande sätt kunna påverka den svenska läkemedelsindustrins konkurrensförmåga gentemot utländska företag och det svenska samhällets möjligheter att nyttiggöra innovationer från utländska företag. Man är alltså helt inriktad på profit. Sedan får det kosta vad det kosta vill. Jag tycker att detta är ett förfärligt sätt att se på läkemedelsindustrins sätt att agera.

Anf. 63 GABRIEL ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag vill betona, Thure Jadestig, att jag visst står för utskottets betänkande – men eftersom Thure Jadestig inte yrkade på något annat än utskottets hemställan fann jag ingen anledning att gå in i en debatt om det. Men jag tror att det är mycket svårt att komma till rätta med överkonsumtionen och överförskrivningen av läkemedel om man inte också gör något åt det faktum att vi i dag har en ordning, där läkaren kan skriva ut hur mycket läkemedel som helst på samma recept utan att det blir någon som helst merkostnad för patienten. Vi vet ju ändå alla att läkarna är utsatta för ett tryck från patientens sida att skriva ut större doser och fler läkemedel än nödvändigt på samma recept – just därför att vi har den konstruktionen när det gäller ersättning som vi har.

Om man får en bättre kontinuitet i sjukvården, om patienterna inte kan springa runt till olika läkare och få ut samma eller olika mediciner så skulle det innebära en förbättring i detta avseende – det kan jag hålla med om. Vi har från det parti som jag tillhör försökt att arbeta för ett sådant system, men därför att vi kallade det för husläkarsystemet var många emot det. Men ett sådant system skulle få just den effekten att medicinförskrivningen minskade. I Danmark fungerar det så här: Om jag hör till en läkare och sedan kommer till en annan läkare och vill ha ut lugnande medel får jag inte det. Då ringer den läkaren till min ordinarie läkare och frågar: Skall jag skriva ut lugnande medel åt Romanus, kan det vara riktigt klokt? – Ett sådant system, där varje människa hör till en viss läkare, skulle säkert få ned läkemedelskonsumtionen, framför allt konsumtionen av lugnande medel och andra vanebildande medel. Det är en av många fördelar med husläkarsystemet.

Det är klart. Inga Lantz, att om man – som vpk gör – anser att det över huvud taget är fel med privata vinstintressen, då vill man naturligtvis förstatliga läkemedelsindustrin liksom all annan industri. Det förhållandet att det inte är några socialdemokrater som uttalar sig om den frågan i dag, beror kanske på att det inte är det yrkandet vi behandlar. Det tas upp i kammaren, förmodar jag, efter behandling av näringsutskottet. Det kan alltså vara ett skäl till att inte socialdemokraterna tar upp den debatten nu. I övrigt kan jag rekommendera Inga Lantz att ta del av det betänkande av läkemedelsindustridelegationen som just har lagts fram och som heter Svensk läkemedelsindustri. Där finns det bra besked om var företrädarna för de olika partierna står. Men det är alltså inte dagens ämne.

Jag har inte sagt, utskottet har inte sagt att det inte finns någon anledning att vara orolig för läkemedel som kommer ut på marknaden. Tvärtom stryker vi under att vi skall hålla en mycket strikt läkemedelskontroll, och vi har faktiskt också en av de hårdaste läkemedelskontrollerna i världen. Och det bör vi fortsätta att ha, just därför att det är viktigt att se till att det inte kommer ut någonting på marknaden som har biverkningar som står i felaktig proportion till de positiva verkningarna.

Nu måste jag tyvärr ställa några frågor till Inga Lantz, eftersom hon tog upp saker som jag inte kunde förstå.

Hon framförde för det första något slags kritik mot att det forskas på

Nr 22

Onsdagen den
12 november 1980

*Vissa läkemedels-
frågor*

Interferon. Jag förstår inte det. Det är väl viktigt att det forskas beträffande ett nytt medel mot cancer. Och om flera företag forskar på samma medel ökar ju chansen att komma fram till ett resultat.

För det andra påstår vpk att det tillverkas och marknadsförs mängder av inte bara verkningslösa utan också rent skadliga ämnen. Då frågar jag: Vilka? De enda två exempel jag har hört var Neurosedyn och Enterovioform – och inget av dem saluförs i Sverige. Den svenska läkemedelskontrollen kan göra mycket, men den kan inte komma åt utländska läkemedel som tillverkas och saluförs i andra länder än Sverige. Det är för mycket begärt. Men i Sverige används inte dessa läkemedel. – Men ert uttalande måste väl avse Sverige? Vad är det för inte bara verkningslösa utan också rent skadliga ämnen som i mängder saluförs i Sverige? Om det finns sådana skall ju läkemedelsavdelningen ta itu med dem. Nämn dem här, så att vi får ge uppgifterna till läkemedelsavdelningen, som kan undersöka vad ni har för underlag för det påståendet.

Ni säger också att läkemedel, där biverkningarna är större än den medicinska nyttan motiverar, finns i Sverige. Vilka är det? Också det bör läkemedelsavdelningen se närmare på.

Flera av de läkemedel som i dag förskrivs i stora mängder skulle med nya prövningar inte godkännas som registrerade läkemedel, säger ni vidare. Vilka är det? Hur kan ni påstå det? Läkemedelsavdelningen har i dag möjlighet att dra in de läkemedlen, men det gör man inte. Där gör man alltså en annan bedömning än vpk av de läkemedel som i dag används. Alltså: Vilka är dessa läkemedel, enligt vpk, och vad har ni för underlag för er bedömning?

Sedan kan jag fortfarande inte förstå vad Inga Lantz menar när det gäller forskning om p-piller. Är det fel att man forskar om p-piller och får fram nya metoder, som kan användas av dem som inte tål dem vi nu har? *Ett* p-piller skulle man ha, som var bra, sade Inga Lantz. Men det är faktiskt så att olika människor reagerar olika. Det finns inte *ett* p-piller som är bra för alla – inte i dag i varje fall – och det är inte sannolikt att man kan hitta ett sådant. Men det går ju an om man kan ha flera olika sorter, och olika människor kan få piller som passar för dem. Är det inte bra att man fortsätter att forska om p-piller? Det trodde jag faktiskt att Inga Lantz tyckte.

Slutligen måste jag säga att om nu Inga Lantz anser att den kliniska prövningen i det exempel hon gav var omoralisk, och att man inte får göra på det sättet. då måste hon tala om för oss hur det skall gå till. Om en läkare eller ett företag har ett medel som man tror har positiva verkningar och som man vill ha registrerat – hur skall det då gå till? Man måste pröva medlet för att dokumentera verkningarna. Enligt Inga Lantz får man då inte göra så som man har gjort i det här fallet – att man erbjuder medlet till patienterna och ger hälften av dem blindpreparat och hälften det preparat man vill pröva – för det är oetiskt. Vi är ju helt överens om att information skall ges. Men även om man ger information om medlet, får man inte göra provet på detta sätt. Hur skall man då göra för att få fram ett klart bevis – om medlet är verkningsfullt eller inte, om det har biverkningar eller inte?

Anf. 64 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Det är riktigt, som Gabriel Romanus säger, att vpk föreslår förstatligande i andra sammanhang. Jag tycker att kravet på förstatligande i det här fallet är särskilt viktigt. Det skall inte vara privata vinstintressen som spekulerar och styr när det gäller människors hälsa eller ohälsa.

Det forskas ju väldigt mycket – för en miljard kronor årligen. Läkemedelsföretagen står för en tredjedel av detta. Målet för forskningarna är ju inte att få fram det bästa preparatet, utan det är ofta att få fram en tillverkningsmetod som man kan ta patent på – och som leder till konkurrentpreparat, synonyma preparat. Det trodde jag inte var obekant för Gabriel Romanus.

Det finns ute på marknaden medel som är direkt skadliga. Jag nämnde de riktigt farliga ämnena som man för något tiotal år sedan tyckte var idealiska men som visade sig ha katastrofala följdverkningar. Det finns också medel som jag till för en tid sedan trodde var enkla – Bamyl, Magnecyl o. d. – men som är direkt skadliga. Ett flitigt användande av de preparaten har också försakat dödsfall. Allt detta är sådant som skulle dras in.

Vi menar att granskningen av preparaten måste bli mycket, mycket strängare. Men bakom nästan varje läkemedel – av de ungefär 3 000 läkemedel som saluförs i Sverige – ligger de privata vinstintressena. Det är svårt att komma åt dem ifall man inte vill ha de styrmedel som vänsterpartiet kommunisterna är beredda att ta till när det gäller läkemedel och läkemedelsindustrins verksamhet.

Anf. 65 GABRIEL ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag frågade om det som står i vpk:s motion. Vilka är de mängder av inte bara verkningslösa utan också rent skadliga ämnen som saluförs i Sverige i dag? Vilka läkemedel är det som har biverkningar som är större än den medicinska nyttan? Och vilka är de läkemedel som nu förskrivs i stor mängd men som inte skulle godkännas om de prövades i dag?

Det enda svar jag har fått var Bamyl, Magnecyl och Albyl. Om inte vpk har mer att komma med, skall jag framföra detta till socialstyrelsens läkemedelsavdelning, så får vi se om dess företrädare gör samma bedömning som vpk. Jag tror inte det, men blir det så, kommer de säkert att dra in dessa medel. Det har de möjlighet till med dagens lagstiftning, och det behövs inget förstatligande av läkemedelsindustrin för den sakens skull.

Sedan framhöll jag än en gång att Inga Lantz, som nu anser att läkemedelsprovning enligt den metod som hon själv beskrev är oetisk, måste tala om för forskarna hur de skall göra för att pröva ett nytt läkemedel, om man inte får göra på det sättet som man nu gör. Vi kan ju inte sluta med att pröva läkemedel.

Anf. 66 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag vill bara ge en sista replik till Gabriel Romanus. Jag sade att Bamyl, Magnecyl och liknande medel är exempel på preparat som är direkt skadliga och som borde dras in. Det finns en massa preparat – som jag

Nr 22

Onsdagen den
12 november 1980

Ändring av be- nämningen Kop- parbergs län till Dalarnas län

inte kan namnen på, men de går att läsa i läkemedelshandboken, som finns tillgänglig på varje apotek – och dessutom en mängd konkurrenspreparat, synonympreparat, i vår läkemedelsflora.

Mom. 2 och 6

Utskottets hemställan bifölls med 291 röster mot 17 för motion 1979/80:759 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 9

Utskottets hemställan bifölls med 290 röster mot 17 för motion 1979/80:759 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

13 § Föredrogs

Socialutskottets betänkande

1980/81:4 om rätten att köra motorgräsklippare

Utskottets hemställan bifölls.

14 § Ändring av benämningen Kopparbergs län till Dalarnas län

Föredrogs civilutskottets betänkande 1980/81:2 om ändring av benämningen Kopparbergs län till Dalarnas län.

Anf. 67 ROLF DAHLBERG (m):

Herr talman! Det är ett mycket ovanligt ärende som vi nu har att behandla. I en motion föreslås att benämningen Kopparbergs län skall ändras till Dalarnas län. Rent allmänt skulle jag vilja påstå att något sådant knappast skulle kunna bli aktuellt i något annat län än just i Dalarna – jag skall återkomma till det litet längre fram.

Denna fråga är naturligtvis de som bor i Dalarna och de som representerar Dalarna här i riksdagen bäst skickade att avgöra. Även om jag representerar Gävleborgs län i riksdagen, är jag född och uppväxt i Dalarna, och jag tror att jag ganska bra känner till det språkbruk man har i Dalarna. Jag är helt övertygad om att det allmänna och helt vedertagna namnet när man avser länet är just Dalarna.

Mot denna bakgrund bedömer jag det som så att den viktigaste remissinstansen är länsstyrelsen. Om vi tittar på vad länsstyrelsen sagt i detta ärende får vi på några punkter ganska klart besked om vad man tycker. Länsstyrelsen har gjort en del underremisser; man har remitterat ärendet till företag, organisationer och institutioner. Jag tror inte att det är en tillfällighet det som man finner när man tittar på benämningen på de remissinstanser som länsstyrelsen vänt sig till. Det är Dalarnas idrottsförbund, Dalarnas

Turistservice AB, Dalarnas bildningsförbund, Dalarnas museum, Dalarnas köpmannaförbund, Dala Tour AB, osv. Alla har benämningen Dalarna i sitt namn.

Länsstyrelsen kommer sedan i sitt yttrande in på själva namnfrågan och uttalar bl. a. följande, s. 8 i utskottets betänkande:

”Ett av de skäl som kan tala för ett bifall till motionen är att Kopparbergs län ofta på något sätt sammanblandas med Kopparberg i Ljusnarsbergs kommun i Örebro län.

Ett skäl som väger tyngre är naturligtvis att Dalarna är det helt dominerande begreppet. Det råder ingen tvekan om att detta gäller också som beteckning på det område som motsvarar länet.”

Sedan fortsätter länsstyrelsen i sitt remissvar att rada upp det ena argumentet efter det andra för ett namnbyte. På s. 9 uttalas vidare: ”Länsstyrelsen vill för sin del fästa mycket stor vikt vid det faktum att Dalarna är det både i tal och skrift helt dominerande begreppet även när man syftar på länet. Det är också det enda begrepp som används vid marknadsföring av länet inom Sverige och i utlandet.”

Men efter att ha skrivit allt detta avslutar länsstyrelsen med en veritabel kullerbytta, nämligen med följande uttalande:

”Länsstyrelsen finner trots allt ej att skälen överväger för det namnbyte som föreslås i motionen.”

Tre av ledarmöterna i styrelsen hade avvikande meningar på denna punkt.

Jag har för min del funnit så många skäl tala för ett namnbyte att jag, tillsammans med två andra ledamöter i civilutskottet, har reserverat mig mot civilutskottets majoritetsbeslut och till förmån för motionens yrkande.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation som är fogad vid utskottets betänkande.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 68 BERTIL DAHLÉN (fp):

Herr talman! Tiden torde nu vara mogen för en ändring av namnet Kopparbergs län till Dalarnas län. Kopparbergs län bildades i administrativt syfte 1647 och fick då benämningen Stora Kopparbergs hövdingadöme. Under de gångna 300 åren har Kopparberg inte lyckats – låt mig använda uttrycket – slå igenom som länsnamn. Jag tror att jag kan redovisa en del av förklaringen till detta.

På 1600-talet var Kopparberget, eller Stora Kopparberget i Falun, den viktigaste enskilda faktorn för landets ekonomi. Jag vet inte vad motsvarigheten till budgetministern hette på den tiden, men det påstås att Kopparberget var förutsättningen för landets deltagande i trettioåriga kriget. Alla visste vad Kopparberget var. Nu har brytningen i koppargruvan minskat, och gruvan har förlorat sin aktualitet. Det är därför helt naturligt att man under 1980-talet inte längre talar om Kopparberget. F. ö. kommer det troligen inte

Nr 22

Onsdagen den
12 november 1980

Ändring av benämningen Kopparbergs län till Dalarnas län

Onsdagen den
12 november 1980

*Ändring av be-
nämningen Kop-
parbergs län till
Dalarnas län*

att ske någon brytning där längre än ungefär 25 år framöver.

Man talar nu i stället om Dalarna, och det är ett namn som verkligen har slagit igenom. Jag vill dessutom påpeka att namnet Dalarna är äldre än benämningen Kopparberg. Dalarna är det i hela vårt land gängse namnet. Man reser till Dalarna, inte till Kopparberg, på semester, utläningar känner väl till vårt landskap, osv.

Länsstyrelsens redovisning har herr Dahlberg redogjort för. Jag måste säga att den är mycket egendomlig. Jag var med om en tvådagarsöverläggning som hölls på Grönklitt i Orsa, och jag lämnade mötet under dess första dag, men då hade jag den känslan att man var för ett positivt ställningstagande till motionens förslag. Det syns också på skrivningen. Man har skrivit i en positiv anda, men i allra sista svängen har tydligen några ledamöter ändrat sig. Då tycker jag att man borde ha gjort om skrivelsen i stället för att lägga fram alla förslag som talar för ett bifall och sedan avsluta med att man är för ett avslag. Det är en mycket konstig skrivning, och det har också sagts i utskottet att något mer egendomligt sällan har skådats i riksdagshuset.

Trots att länsstyrelsen talar för en namnändring i skrivelsen har alltså majoriteten sagt nej till en sådan. Men jag vill påpeka att länsstyrelsens styrelse absolut inte var enhällig. Tre ledamöter har reserverat sig. Och jag förmodar att landshövdingen själv har samma uppfattning – eftersom han stått för skrivningen – även om han inte reserverat sig.

Som förhållandena nu är används beteckningen Kopparbergs län huvudsakligen för verksamheter som är knutna till statliga institutioner, såsom länsarbetsnämnden, länsbostadsnämnden etc., samt även för verksamheter som berör landstinget.

När det gäller landstinget håller det också på att hända saker. Folkpartiets oppositionslandstingsråd Sixten Sandberg inlämnade i måndags en motion med anhållan om att landstinget måtte besluta att ge förvaltningsutskottet i uppdrag att utreda frågan om en namnändring till Dalarnas landsting. Det är alltså även när det gäller landstinget krafter i verksamhet för att få till stånd en ändring av namnet.

Alla de stora folkrörelser som herr Dahlberg nämnde, partiets länsorgan, turistreklamföretag, militärförband, flygplats och många affärsföretag har ordet "Dala" eller "Dalarna" ingående i namnet.

Jag roade mig i går kväll med att titta litet i telefonkatalogen för att göra en liten statistik. Jag vill relatera något av den. 64 företag, organisationer eller föreningar bara i Falun har ett namn med "Dala" eller "Dalarna" i, medan endast 8 verksamheter har ett namn med "Kopparberg" – det är landstinget och statliga organ samt Stora Kopparbergs Bergslags AB, som har ett långt namn som är svårt att uttala men är ett bra företag. I Borlänge är motsvarande antal med "Dala" eller "Dalarna" i namnet 47, medan 7 verksamheter har "Kopparberg" i sitt namn. I Avesta är siffrorna 9 mot 1, i Hedemora 15 mot 2, Ludvika 15 mot 3 och Mora 20 mot 3.

På samtliga orter har jag medräknat försäkringskassan, och det höjer siffran för Kopparbergs del. Därtill kan jag påpeka att samtliga politiska partiers regionala organ har "Dala" eller "Dalarna" i sitt namn. Blickar man

tillbaka 10 eller 20 år har praktiskt taget alla verksamheter i länet, utom landstinget och de statliga organen, ändrat namn, såvida de inte i ett tidigt stadium haft "Dala" eller "Dalarna" med i namnet.

Vad säger då oppositionen i vissa områden? Jo, att Dalarna inte är detsamma som länet till omfattningen. Sålunda tillhör Hamra Kapellförsamling i Orsa finnmark Gävleborgs län och Äppelbo finnmark Värmlands län. Vad vill man då svara på detta? Jag vill svara att de två nämnda områdena är avlägset belägna och obetydligt befolkade. Det finns också exempel på motsvarande skillnad i omfattning i andra län. Delar av Värmland tillhör t. ex. Örebro län, men länet kallas dock Värmlands län, som herr talmannen från Värmland vet. Det finns också andra exempel: Norrbottens län och Västerbottens län, som omfattar delar av Lappland. Jag tycker att detta inte kan vara något skäl för att behöva avslå förslaget om att kalla Kopparbergs län Dalarnas län i framtiden.

Jag vill också understryka vad herr Dahlberg sade här nyss, att det ibland sker en sammanblandning med Kopparberg i Ljusnarsbergs kommun i Örebro län. Det händer också konstigt nog att man i hastigheten blandar ihop Kronobergs län med Kopparbergs län. Det ställdes en fråga om länsnamnet till en skolelev i njan, hörde jag häromdagen. Det heter Kronobergs län, svarade vederbörande, som bor i Falun.

Det finns alltså nu all anledning för riksdagen att bifalla motionen 1505 med Björn Körlof som första namn. Motionen stöds också av reservanterna i civilutskottet, som vill att namnet Kopparbergs län under en övergångsperiod och till så låga kostnader som möjligt ändras till Dalarnas län.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen av Rolf Dahlberg, Kerstin Andersson i Hjärtum och mig.

Anf. 69 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Jag skall försöka fatta mig kort. Många av argumenten har ju redan framförts.

Jag har fått frågan: Hur kan man i en tid, då vårt land kämpar med svåra ekonomiska problem och då vi har andra ekonomiska bekymmer att jobba med, tycka att den här frågan är så väsentlig att man driver den i riksdagen? Jag kan förstå den attityden. Men det finns ett samband mellan våra ekonomiska problem i näringsliv och sysselsättning och namnfrågan Dalarnas län eller Kopparbergs län.

Upprinnelsen till att jag började driva frågan var samtal som jag hade i början av 1976 med människor som var engagerade i länets näringsliv och turistverksamhet. De framhöll för mig att det inte är möjligt att marknadsföra länet under dess formellt riktiga namn. Inte nog med det: det förhållandet att man vid marknadsföringen av länets produkter och i turistsammanhang naturligen utnyttjar ordet Dalarna medan statliga myndigheter inte gör det, leder till missförstånd både inom och utom landet. Det nuvarande länsnamnet associeras, som man sagt tidigare här, både med företaget Stora Kopparbergs Bergslags AB och med orten Kopparberg i Örebro län. Det tycks dessutom av en del ungdomar och särskilt av

Onsdagen den
12 november 1980

*Ändring av be-
nämningen Kop-
parbergs län till
Dalarnas län*

utlänningar kunna sammanblandas med Kronobergs län.

Länsnamnet kopplas alltså till ett industriföretag – låt vara med en stor och betydelsefull verksamhet i länet – medan andra företag varken kan eller vill göra den kopplingen.

På flera ställen i remissinstansernas yttrande över motionen återfinns argumenteringen att namnet Kopparberg är unikt i de svenska länsnamnens historia, eftersom namnet härrör från en betydelsefull epok i Sveriges industriella historia. Inget annat länsnamn har en sådan bakgrund.

Detta är i och för sig oomtvistligt. Men det är en viktig punkt i argumenteringen för ett namnbyte till Dalarnas län att det är just det här förhållandet som är ägnat att skapa problem. Det är en enkel men likväl obestridd sanning att befolkningen i länet – det har sagts tidigare, och det sägs av länsstyrelsen med all kraft – och för den delen också större delen av befolkningen i vårt land säger Dalarna i alla sammanhang där man har anledning att nämna den här bygden. Säger man Dalarna finns det knappast någon i vårt land som inte vet vad som avses. Säger man Kopparberg uppträder ett stort antal associationer. Många av dessa har inte alls med länet som helhet att göra.

Man har på åtskilliga håll dragit konsekvenserna av detta, och Bertil Dahlén har belyst det på flera sätt. Trots att länet fick sitt namn 1647 heter de allra flesta organisationerna – det kan gälla ideella, ekonomiska, fackliga eller politiska organisationer, det kan gälla branscher eller yrkesorganisationer – någonting som börjar med Dala eller Dalarna. Viktig offentlig verksamhet har också detta inslag, exempelvis Dalregementet, Radio Dalarna osv.

Som Bertil Dahlén har understrukit är länsstyrelsens remissyttrande i anledning av den här motionen – och det kommer den noggranne läsaren att finna när han tittar igenom det – en enda lång argumentering för ett namnbyte. På två rader, och utan att anföra skäl emot ett sådant, anser man dock inte att namnändring kan tillstyrkas.

För att ytterligare belysa detta kan sägas att länsstyrelsen i Kopparbergs län, liksom alla andra länsstyrelser, skall avge ett länsprogram, Länsprogram 80. I en bilaga till länsprogrammet har man skrivit: Dalarnas näringsliv – några framtidsperspektiv. Det belyser alltså hur pass starkt det här ordet slår igenom t. o. m. hos länsstyrelsen i Kopparbergs län.

Jag har förståelse för att utskottet inte anser sig kunna gå emot en enig remissopinion – särskilt då från det berörda länets länsstyrelse, även om styrelsen var oenig. Men jag vill gärna vädja till kammarens ledamöter att noggrant titta på länsstyrelsens yttrande och att se på sakargumenten där för en namnändring resp. för ett bevarande av namnet. Det är en fantastisk uppvisning i hur man kan argumentera.

Dalarna är självfallet det helt naturliga namnet på länet.

Herr talman! Jag vill med denna korta argumentering yrka bifall till reservationen av Rolf Dahlberg m. fl. i det här ärendet.

Onsdagen den
12 november 1980

*Ändring av be-
nämningen Kop-
parbergs län till
Dalarnas län*

Anf. 70 KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Det här är ett något udda riksdagsärende som faller under civilutskottets beredningsansvar. Men vi har i vårt arbete med att skriva ett betänkande med anledning av motionen inhämtat synpunkter från kulturutskottet. Det gjorde vi även vid föregående tillfälle då detta motionsyrkande ställdes.

Kulturutskottet har den här gången liksom tidigare uttalat att det ligger ett betydande kulturellt värde i ett bibehållande av gamla namn på orter och områden.

Dessutom har ett antal organ, som har att syssla med frågor som denna, exempelvis riksantikvarieämbetet, tillfrågats. I sitt yttrande säger man, efter att ha refererat till hur namnet Kopparbergs län har tillkommit, att det är helt unikt bland våra länsnamn. Man slutar med att avstyrka bifall till motionen.

Lantmäteriverket, som också har yttrat sig, har en del praktiska invändningar mot ett namnbyte. Därutöver säger man att allmänt vedertagna namn som har kulturhistoriskt intresse, vilket måste anses vara fallet med Kopparbergs län, i enlighet med tillämpade principer för ett ändamålsenligt ortnamnsskick inte bör ändras utan starka skäl.

Ortnamnsarkivet i Uppsala har kommit fram till samma ståndpunkt. Det har även länsstyrelsen i Kopparbergs län gjort.

Även om dalmasarna tycker att det är skillnad på vad som står i remissinstansernas argumentering och vad som står i deras slutsatser, så är det ändå de sista raderna som vi i utskottet har att fästa avseende vid. Länsstyrelsen finner således att skälen för det namnbyte som föreslås i motionen trots allt ej överväger. Därför avstyrker man också motionen.

Detta har lett fram till att vi i civilutskottet inte heller i år har funnit anledning att tillstyrka motionen. De synpunkter som har framförts av de tillfrågade organen är enligt vår mening tungt vägande, och därför föreslår vi att riksdagen avslår motionsyrkandet.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 71 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! En väldigt kort replik på detta. Jag tackar först för att vi blir kallade för dalkarlar.

Kjell Mattsson sade att bibehållande av gamla namn är kulturellt värdefullt, och han refererade till flera remissinstanser som anfört den synpunkten. Det tycker jag också. Om man nu ändrar länets namn, kommer namnet Kopparberg självklart att bevaras – och det tycker jag är värdefullt, jag kommer själv från den bygden – både som namn på gruvan och den industriverksamhet som bedrivs där och i namnen Stora Kopparbergs socken och Stora Kopparbergs församling.

Så det är ingen risk för att namnet Kopparberg kommer att förlora vare sig sin kulturella förankring eller sin kulturella betydelse. Det är mot den bakgrunden vi argumenterar som vi gör, och därför tycker jag inte att

Anmälan av interpellation

argumentet håller att det kulturella skulle gå förlorat på vägen om man byter namn på länet.

Utskottets hemställan bifölls med 236 röster mot 49 för reservationen av Rolf Dahlberg m. fl. 18 ledamöter avstod från att rösta.

15 § Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1980/81:59 om villkoren för lönsparande på vinstsparkonto

1980/81:65 om ändring i förordningen (1968:361) om avgift vid införsel av vissa bakverk

1980/81:69 om ändring i taxeringslagen (1956:623)

1980/81:70 om följdlagstiftning på skatteområdet med anledning av den nya sekretesslagen m. m.

16 § Anmälan av interpellation

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

den 12 november

1980/81:40 av *Bengt Wittbom* (m) till arbetsmarknadsministern om rörligheten på arbetsmarknaden:

Vårt lands ekonomiska läge är allvarligt. Politikens huvudinriktning under 1980-talet måste vara att med all kraft understödja de faktorer som ger bästa tänkbara förutsättningar för en stark ekonomisk utveckling. Den ekonomiska tillväxten måste bli avsevärt bättre än under 1970-talet, vilket ställer krav på ett betydligt effektivare utnyttjande av befintliga och nytillkommande produktionsresurser. Produktivitetsutvecklingen, som varit negativ under en stor del av 1970-talet, måste vändas i en betydlig förbättring under kommande år.

Rörligheten på arbetsmarknaden

En av de många viktiga faktorer som påverkar aktiviteten i vår ekonomi och också graden av kapacitetsutnyttjande är rörligheten på arbetsmarknaden. En rörlighet som i grunden utgör villkoret för att vi skall klara att balansera utbud och efterfrågan på arbetskraft. En rörlighet som politiken i allmänhet, och det ekonomiska och arbetsmarknadspolitiska agerandet i synnerhet, måste stimulera och styra så att det får tillräcklig omfattning i förhållande till kraven full sysselsättning, ekonomisk tillväxt, ökad export och en effektivare hemmamarknadskonkurrens.

Utvecklingen

Tyvänn måste man konstatera att rörligheten på arbetsmarknaden minskat väsentligt under 1970-talet. Tillgängliga möjligheter inom detta område visar tydligt på en sådan utveckling. Antalet arbetsgivarbyten per kalenderår och avgångsstatistik över industriarbetare och industritjänstemän bekräftar en minskad extern rörlighet under den gångna 10-årsperioden. Förändringar när det gäller arbetskraftens geografiska rörlighet belyses kvantitativt bäst genom data från befolkningsstatistiken över antalet flyttningar över kommungränser och länsgränser. Tillgänglig statistik visar en stabil sjunkande flyttningsbenägenhet under perioden 1968–1978. Denna minskning motsvarar under perioden en trendmässig nedgång med ungefär 20 % eller annorlunda uttryckt en genomsnittlig minskning med 2 % årligen.

Ett annat sätt att belysa den negativa utvecklingen är att studera hur många företag som anser att de har brist på yrkesarbetare. Dessa uppgifter står att hämta ur Konjunkturinstitutets kvartalsanalyser över bristsituationen ute i företagen. Tillgängliga uppgifter visar att andelen företag med brist på yrkesarbetare ökat stadigt sedan slutet av år 1977 och att denna alltså är kraftigt stigande trots att kapacitetsutnyttjandet hos företagen inom verkstadsindustrin stagnerat sedan slutet av år 1979.

Man kan också studera längden på anmälningstiden på lediga platser hos arbetsförmedlingen, vilken visar att andelen korta anmälningstider sjunkit under 1980 samtidigt som de långa anmälningstiderna tenderar att stiga till den nivå de hade sommaren 1979. Man kan även jämföra anmälningstiderna mellan olika yrkesområden, vilka för maj månad 1980, inom området tillverknings- och byggnadsarbete, låg på topp, då närmare en tredjedel av de lediga platserna hade en anmälningstid på tre månader eller mer.

Industrins svårigheter att fylla sitt arbetskraftsbehov åskådliggöres också om man jämför de arbetssökandes tidigare yrkesbakgrund med sökt yrke. Man finner då att i november månad 1979 hade 18,0 % av de arbetssökande tidigare arbetat med tillverkningsarbete inom industrin. Samtidigt sökte endast 15,5 % arbete inom detta yrkesområde.

Som framgår pekar alla tillgängliga fakta på en utveckling som är mycket oroande.

Samhällsekonomiska effekter

Något mått på hur stort produktionsbortfallet varit inom industrin på grund av att man inte kunnat få sitt behov av arbetskraft tillgodosett är svårt att beräkna. Inga Persson-Tanimura har dock i en artikel i Ekonomisk Debatt (Nr 2/80) gjort vissa beräkningar över vad arbetslösheten kostar samhället i stort. Dessa beräkningar visar att det s. k. BNP-gapet under perioden 1973–1978 uppgick till ca 82 miljarder kronor.

Av detta kan man dra den försiktiga slutsatsen att det är mycket kostsamt att låta produktionsapparaten underutnyttjas och att resultatet blir miljardbelopp i bortfallen BNP-tillväxt. Det faktum att vi under den nu gångna högkonjunkturen haft en beständig brist på arbetskraft inom industrin är dels beviset för att vi förlorat stora värden i bortfallen BNP-tillväxt, vilken vi är i

Onsdagen den
12 november 1980

Anmälan av interpellation

så stort behov av, dels ett allvarligt memento över ett växande samhälls-ekonomiskt problem som vi måste lösa för att bättre klara målsättningen inre och yttre ekonomisk balans i vårt land.

Viktiga faktorer

Många faktorer påverkar dagens tröghet på arbetsmarknaden. Marginalbeskattningen, faktorer i den sociala närmiljön (tillgång på bra skolor för barnen, barnomsorg, boendemiljö), dubbelt förvärvsarbete, arbetsrätts- och trygghetslagstiftning, ökat egnahemsboende, sysselsättnings-, regional- och industripolitikens direkta påverkan på arbetskraften, utbildningsmässiga faktorer, arbetsförmedlingens agerande etc.

Utvecklingen inom dessa områden har under 1970-talet, i många fall helt oberoende av varandra, vävt ett finmaskigt och komplicerat nät av restriktioner och påverkande faktorer som sammantaget givit oss en ur rörlighetssynpunkt allt sämre fungerande arbetsmarknad. Denna utveckling har också skapat attityder bland medborgarna till förändringar och utveckling som blivit alltmer negativa. Många politiker har också genom att ensidigt framställa arbetsmarknads- och industripolitikens roll i detta sammanhang i hög grad hjälpt till att befästa dessa attityder.

Ökad rörlighet

En av politikens viktigaste uppgifter under kommande år är att snabbt och effektivt bryta den här relaterade utvecklingen. Det är ett grundkrav om vi skall ha en chans att klara de ekonomisk-politiska målen under 1980-talet. De resurser som traditionellt har använts för att påverka rörligheten är de arbetsmarknads- och sysselsättningspolitiska instrument vi utvecklat. Men det måste stå klart att dessa inte är tillräckliga. Det finns mycket som talar för att ytterligare utökade resurser inom detta område inte får tillräcklig effekt, och det kan också ifrågasättas om marginaleffekten per satsad resursenhet är särskilt hög.

Det är som redovisats många viktiga och tungt vägande faktorer som inte förändras eller påverkas av en ökad satsning på de traditionella medlen. Det måste nu tas initiativ som analyserar och kartlägger alla faktorer av betydelse för arbetskraftens rörlighet. Ur detta arbete måste snabbt följa en åtgärdsplan som ger tillräckliga effekter.

Expertgruppen för utredningsverksamhet i arbetsmarknadsfrågor (EFA) pekar i sitt program för forskning om arbetsmarknadens funktions sätt, som överlämnats till arbetsmarknadsministern, också på vikten av övergripande initiativ. Regeringen, arbetsmarknadsministern, fackliga företrädare, framtående ekonomer etc. pekar alla på samma behov av insatser för att öka rörligheten på arbetsmarknaden. Allt detta måste leda till slutsatsen att det är dags för ett ordentligt initiativ från arbetsmarknadsministerns sida.

Med hänvisning till det anförda ber jag om kammarens tillstånd att till arbetsmarknadsministern ställa följande frågor:

1. Är arbetsmarknadsministern beredd att omgående ta initiativ till ett övergripande, mer problemorienterat analysarbete för att kartlägga olika

faktorer inverkan på rörligheten på arbetsmarknaden för att snarast skapa underlag för effektiva åtgärder från regering och riksdag?

2. Pågår det inom ramen för arbetet med den sysselsättningspolitiska propositionen något specialstudium av rörlighetsproblemen?

3. Vilka omedelbara, snabbt verkande förslag till åtgärder planerar arbetsmarknadsministern att förelägga riksdagen under den närmaste tiden?

Nr 22

Onsdagen den
12 november 1980

*Meddelande om
frågor*

17 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 11 november

1980/81:92 av *Bengt Kindbom* (c) till försvarsministern om utvidgningen av övningsfältet för Skövde garnison:

Enligt försvarsutskottets betänkande 1979/80:13 anser utskottet "att riksdagens beslut att anlägga nytt skjutfält för Skövde garnison i omedelbar anslutning till det aktuella övningsområdet kan ha ändrat förutsättningarna för den bedömning av behov av kompensationsmark som gjordes för åtskilliga år sedan".

Vidare uttalades att man inom regeringskansliet avsåg att låta närmare undersöka denna fråga.

Med hänvisning till vad som anförts vill jag ställa följande frågor till försvarsministern:

Har den aviserade undersökningen påbörjats?

När kan arbetet förväntas leda till kontakt med de markägare som är berörda av beslutet om utvidgning av övningsfältet?

den 12 november

1980/81:93 av *Tore Nilsson* (m) till justitieministern om förfarandet då läkare avstängs från arbete:

En överläkare vid ett svenskt sjukhus har av sjukhusledningen avstängts från sitt arbete på grund av en anmälan om en behandlingsmetod som av vissa personer betraktas som olämplig.

Den utredning som genast påbörjades inväntades alltså icke före avstängningen.

Överensstämmer detta förfarings sätt med svensk lagstiftning?

1980/81:94 av *Rune Ångström* (fp) till kommunikationsministern om indragning av färjleder i glesbygden:

Statens vägverk har, som ett led i sparåtgärder initierade av regeringen, föreslagit indragning av vissa färjleder i glesbygden. Som exempel kan jag

Onsdagen den
12 november 1980

*Meddelande om
frågor*

peka på färjtrafiken vid Råstrand över Vindelälven.

Med anledning av detta anhåller jag att få ställa följande fråga till kommunikationsministern:

Anser kommunikationsministern det riktigt att man på detta sätt ödelägger eller försämrar viktiga samfärdsleder inom glesbygden?

1980/81:95 av *Georg Andersson* (s) till utbildningsministern om inkomstgarantierna för konstnärer:

Inkomstgarantier för konstnärer utgår enligt gällande bestämmelser från basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring. Genom regeringens förslag om ändring av grunderna för beräkning av basbeloppet påverkas också inkomstgarantierna för konstnärer.

Mot denna bakgrund vill jag fråga statsrådet Jan-Erik Wikström:

Anser statsrådet det rimligt att urholka samhällets stöd till konstnärer på föreslaget sätt?

1980/81:96 av *Bo Lundgren* (m) till industriministern om verksamheten vid Östanå bruk:

Koncernen Södra Skogsägarna har meddelat att man avser inleda förhandlingar om nedläggning av Östanå bruk i dess regi. Enligt en gjord utredning hävdas att bruket bör kunna bli lönsamt om ytterligare investeringar på ca 30 milj. kr. kan göras. Södra Skogsägarna, som inte anser sig kunna göra dessa investeringar, lär vara beredda att överlåta bruket till annan ägare mot en ringa ersättning.

Mot denna bakgrund vill jag fråga industriministern om han är beredd att bidra till att en ny ägare övertar Östanå bruk för fortsatt drift.

1980/81:97 av *Wiggo Komstedt* (m) till budgetministern om beivrandet av brott mot skattelagstiftningen:

Vid kontroll av arbetsgivaravgifter i vissa fackliga organisationer har det framkommit att förmåner ej upptagits på uppgifterna och att redovisningen således skett på ett sätt som stått i strid med skattelagstiftningen. Enligt uppgift har emellertid denna kontrollverksamhet avbrutits, innan en fullständig granskning av organisationerna på alla nivåer skett.

Avser statsrådet vidtagna åtgärder för att förhindra att utredningar, där det framkommit att brott mot skattelagstiftningen kan ha förekommit, läggs ner innan utredningen har fullföljts?

1980/81:98 av *Lisa Mattson* (s) till socialministern om en parlamentarisk utredning för utformning av prostitutionsutredningens betänkande:

Den senaste tidens händelseutveckling kring prostitutionsutredningen gör det enligt min mening befogat att bredda den grupp som skall ta ställning till den nu offentliga expertgruppens rapporter och lägga fram förslag.

Jag vill därför fråga socialminister Karin Söder:

Är statsrådet beredd att tillsätta en parlamentarisk utredning som skall ta ställning till den slutliga utformningen av prostitutionsutredningens betänkande?

Nr 22

Onsdagen den
12 november 1980

1980/81:99 av *Bernt Ekinge* (fp) till handelsministern om tillsättningen av vissa tjänster vid patentbesvärsrätten:

*Meddelande om
frågor*

Patentbesvärsrätten är en förvaltningsdomstol som tillkom den 1 januari 1978 genom omvandling av den dittillsvarande besväravdelningen vid patent- och registreringsverket. Patentbesvärsrätten är en förvaltningsdomstol, som upptar besvär mot beslut av patent- och registreringsverket.

En särskild tjänsteförslagsnämnd – med verkets generaldirektör som ordförande – avger förslag rörande tillsättning av patenträttsråd vid domstolen.

Riksdagen beslutade i enlighet med näringsutskottets betänkande (NU 1977/78:64) att med anledning av en till samma års riksmöte väckt motion rekommendera regeringen att inför kommande beslut om nya förordnanden för ledamöter i tjänsteförslagsnämnden överväga nämndens sammansättning.

Med anledning härav ber jag att till handelsministern få ställa följande fråga:

Vilka åtgärder har regeringen vidtagit med anledning av riksdagens rekommendation?

1980/81:100 av *Börje Nilsson* (s) till industriministern om sysselsättningen vid Östanå bruk och Broby industrier:

Styrelsen för Södra Skogsägarna har beslutat om nedläggning av Östanå bruk med 175 anställda. Att detta besked skulle komma befarades då den borgerliga riksdagsmajoriteten i juni 1979 avlog det socialdemokratiska förslaget om att en strukturplan för skogsindustrin skulle upprättas samt erforderliga investeringar göras i Östanå bruk för att trygga en lönsam produktion.

Även styrelsen för Broby industrier har begärt förhandlingar om avveckling av hela pappers- och massafabriken med 150 anställda. Den ägare som 1979 med stöd av regeringen övertog Broby industrier är alltså på väg att avveckla företaget.

Ytterligare en omständighet som försvårar läget är att Tarkett i Hanaskog under en längre tid permitterar 280 anställda.

Nedläggning av fabrikerna i Östanå och Broby slår mycket hårt i en bygd med en redan besvärlig arbetsmarknad. De socialdemokratiska riksdagsmännen från länet som nu i flera år har följt de olika turerna kring Östanå bruk och Broby industrier finner det märkligt att de politiskt ansvariga i landet tillsammans med ägarna inte har vidtagit åtgärder som räddar sysselsättningen vid de berörda fabrikerna.

Med hänvisning till det anförda ställer jag följande fråga till industriministern:

Nr 22

Onsdagen den
12 november 1980

*Meddelande om
frågor*

Vilka åtgärder är regeringen beredd vidtaga för att rädda jobben vid Östanå bruk och Broby industrier?

1980/81:101 av *Jan Fransson* (s) till kommunikationsministern om arbetsförhållandena för yrkesbiförare:

Bilarbetstidsutredningen föreslog redan år 1977 en rad åtgärder för att förbättra arbetsförhållandena för yrkesförarna. När riksdagen i våras behandlade trafikutskottets betänkande 1979/80:27 angående vissa taxifrågor uttalade företrädare för den borgerliga utskottsmajoriteten att regeringen avsåg att under hösten 1980 lägga fram förslag i frågan om arbetstider och viloperioder inom vägtransportområdet.

Jag vill därför fråga kommunikationsministern:

När avser statsrådet att lämna en proposition i anledning av bilarbetstidsutredningens förslag. Anser statsrådet att åkeribranschen fungerar på ett tillfredsställande sätt i dag?

18 § Kammaren åtskildes kl. 16.29.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert